

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ

FİLİSTİN SORUNU VE EL-FETİH'İN DÖNÜŞÜMÜ

Balkan Salih Talu

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul

2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SİYASİ TARİHİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİ

FİLİSTİN SORUNU VE EL-FETİH'İN DÖNÜŞÜMÜ

Danışman: YARD. DOÇ. İBRAHİM MAZLUM

Balkan Salih Talu

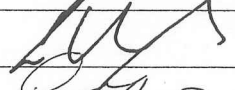

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul

2012

TEZ ONAYI

Marmara Üniversitesi Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimi gören 506310988 no. lu Balkan Salih TALU' nun hazırladığı "Filistin Sorunu ve El Fetih'in Dönüşümü" konulu YÜKSEK LİSANS TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI lisansüstü Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 15. maddesi uyarınca 09.07.2012 tarihinde saat 10:00 da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ~~'kabulü.....'~~ ne OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yard. Doç. Dr. İbrahim MAZLUM	Olumlu	
Doç. Dr. Cengiz TOMAR	Olumlu	
Yard. Doç. Dr. Kamil USLU	Olumlu	

Tezimize ilişkin katkı ve yardımları için Mete ubuku, vg Kalkan iftsolak, Aye Eraslan, Sevi Bayraktar ve Selim Sezer'e teekkrlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER	
TABLolar LİSTESİ.....	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
1. TEORİK YAKLAŞIM VE FKÖ'NÜN KURULUŞUNA KADAR FİLİSTİN SORUNU	
1.1. Teorik Yaklaşım.....	6
1.1.1. Toplumsal Hareket Teorisi	6
1.1.2. Kaynak Mobilizasyonu	8
1.1.3. Rasyonel Seçim Teorisi	14
1.2. FKÖ'nün Kuruluşuna Kadar Filistin Sorunu.....	15
1.2.1. Siyonizm'in Ortaya Çıkışı	15
1.2.1.1. Tarihsel Olarak Siyonizm	19
1.2.1.2. Osmanlı'nın Ortadoğu'dan Tasfiyesi	19
1.2.2. Siyonist Akımlar	21
1.2.3. İsrail'in Kuruluşu	27
2. EL FETİH VE FKÖ'NÜN KURULUŞ VE YÜKSELİŞ DÖNEMİ	
2.1. FKÖ'nün Örgütsel Yükselişi	35
2.2. Kerâme Savaşı	41
2.3. Kara Eylül	45
2.4. 1973 Yom Kippur Savaşı.....	49
2.5. Lübnan İç Savaşı.....	50
2.5.1. İsrail'in Lübnan'ı İşgali	55
2.5.2. Sabra ve Şatilla Katliamı	57
2.6. Birinci İntifada.....	61
2.7. Filistinliler ve Diğer Arap Devletleri.....	65
2.8. Mısır'da Monarşinin Devrilmesi.....	68
2.9. 1967 Haziran Savaşı	71
2.10. Filistin ve SSCB İlişkileri	75
2.11. Filistin ve ABD İlişkileri	77
3. FKÖ VE EL-FETİH'İN DEĞİŞİMİ: 1988-2006.....	
3.1. Madrid'den Camp David'e: Boşa Çıkan Umutlar	83
3.2. İkinci İntifada.....	88
3.3. İsrail'in Yol Haritası	94
3.4. HAMAS el-Fetih İhtilafı.....	96
3.4.1. HAMAS'ın Örgütsel Yükselişi	96
3.4.2. HAMAS'ın Seçim Başarısı	103
3.4.3. HAMAS El-Fetih Çatışması	104
SONUÇ	112
EKLER	
Ek 1: FİLİSTİN ULUSAL BİLDİRGESİ.....	119
Ek 2: BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 242 NUMARALI KARARI	124
KAYNAKÇA.....	125

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Filistinli Mültecilerin Diğer Arap Ülkelerine Dağılımı 35

Tablo-2: UNRWA Filistinli Mülteci Kayıtları 35

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: FKÖ'nün Hiyerarşisi 44

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANC	Afrika Ulusal Hareketi
BM	Birleşmiş Milletler
FDHKC	Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi
FHKC	Filistin Hak Kurtuluş Cephesi
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
LUH	Lübnan Ulusal Hareketi
RAF	Kızıl Ordu Fraksiyonu
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ÖZET

İsrail devletinin resmi bağımsızlık bildirgesini yayınladığı 14 Mayıs 1948 tarihi aynı zamanda Filistin Sorunu'nun da başlangıç tarihi sayılmaktadır. Filistin'de 1948 yılında başlayan işgal 1967 Savaşı'ndan sonra daha da ilerlemiş, Filistin halkının mağduriyeti de giderek daha fazla katmerleşmiştir. Filistin'de yaşanan işgale karşı en etkin direnişi Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve el-Fetih göstermiştir. FKÖ 1964 yılında kurulmuştur. El-Fetih de silahlı mücadeleye aynı yıl başlamıştır. 1968'teki Kerâme Savaşı sonrası kamuoyu nezdinde güç ve itibar kazanmış olan el-Fetih aynı yıl FKÖ şemsiyesi altına girmiştir. Öte yandan Filistin Sorunu'nun çözümü bağlamında 1988 yılında 408 numaralı bildirin yayımlanmasıyla diplomatik mücadele de Fetih ve FKÖ'nün gündemine girmiştir. 1991 yılındaki Madrid Konferansı ve 1993 yılındaki Oslo Anlaşmaları döneminden itibaren ise diplomatik süreç ivme kazanmıştır. Siyasi mücadele ön plana çıkmaya başladıkça el-Fetih ve FKÖ'nün dönüşüm içine girdiği de daha gözle görülür hâle gelmiştir. Öte yandan Filistinliler politik müzakerelin sonunda istediğini alamamış, bağımsızlık hayaline ulaşamamış, hayal kırıklığına uğramışlardır. Nitekim 2006 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerden sonra seçimin galibi İslami Direniş Örgütü (HAMAS) olmuştur.

Tezimizin ana konusu Filistin halkının uzun süre temsilcisi olmuş FKÖ ve el-Fetih'in liderlik statüsünü nasıl kazandığı, yükselişini nasıl sağlayabildiği ve daha sonra örgütte yaşanan iç değişimler sonucu nasıl güç kaybettiği üzerine kuruludur.

Tezimizin çerçevesi iki ana başlık üzerine oturmaktadır. İlk ana başlık Filistin sorununun tarihsel seyridir. Bu seyir içinde 1964 yılından itibaren el-Fetih ve FKÖ direniş hareketinin lideri pozisyonuna gelmiştir. İkinci ana başlık ise el-Fetih ve FKÖ'nün değişimi ve bu dönüşüm döneminde yaşadığı güç kaybı olmuştur.

Tezimizin ilk bölümünde FKÖ kurulmadan önceki süreç ele alınmıştır. Birinci bölümde hem tezimizin teorik çerçevesi verilmeye çalışılmıştır hem de İsrail devletinin kuruluş süreci irdelenmiştir. Tezimizin teorik çerçevesini sağlayan toplumsal hareket teorisi, kaynak mobilizasyonu teorisi ve rasyonel seçim teorilerinin muhteviyatı açıklandıktan sonra Siyonist hareketin gelişimini sağlayan dinamikler incelenmiştir.

Tezimizin ikinci bölümü el-Fetih ve FKÖ'nün bölgede bir güç olarak yükselişine ayrılmıştır. Bu noktada el Fetih ve FKÖ'nün kendini bir toplumsal hareket olarak nasıl kabul ettirdiği ve kaynak mobilizasyonunda ne kadar başarılı olduğu büyük önem kazanmaktadır.

El-Fetih ve FKÖ'nün yükselişinin ardındaki uluslararası dinamikler de ikinci bölümde irdelenmiştir. Uluslararası arenada soğuk savaş konjonktüründen kaynaklanan ABD SSCB rekabeti ve başta Mısır, Suriye ve Ürdün olmak üzere, diğer Arap devletlerinin Filistin sorununa ve FKÖ'ye yönelik yaklaşımı belirleyici olmuştur.

Tezimizin üçüncü bölümünü muhteva eden yükseliş dönemi tam da bu noktada kesintiye uğramaya başlamıştır. Bu yüzden el-Fetih bir değişim evresine girmiştir. Bu süreç içindeki ilk değişken ABD'nin bir yumuşak bir güç olarak ortaya çıkışı olmuştur. Bu arada Arap devletlerinin Filistin'e yönelik desteği de erimeye başlamıştır. Bu süreç Madrid Konferansı ve Oslo Anlaşmaları'nı getirmiştir. Diğer önemli bir dinamik ise İslami Direniş Örgütü HAMAS'ın yükselişi olmuştur. 1980'lerden beri popülerleşmeye başlayan HAMAS 2006 genel seçimlerinde FKÖ'yü mağlup etmeyi başarmıştır. 1993 yılında imzalanmış olan Oslo Anlaşmaları 1999 yılında resmi Filistin devletinin kurulmasını öngörmüştür. Buna rağmen, 1994 yılında kurulmuş olan Filistin Yönetimi hâlâ resmi bir statü kazanamamıştır. Sonuçta önemli olan bu statüyü kazanabilmek için el-Fetih ve FKÖ'nün nasıl hareket edeceği olacaktır.

ABSTRACT

The declaration of Independence of Israeli State dated 14th May 1948 is also accepted as the emergence of the Palestinian issue. The occupation of the Palestine lands at 1948 is enlarged after the 1967 war and the victimization of the Palestine people had been intensified. The active resistance against the occupation is led by Palestine Liberation Organisation (PLO) and Fatah. PLO is established at 1964. Fatah has began the armed struggle at the same year. After the Karameh war at 1968, Fatah who has become popular & won the support of the public became a member of the umbrella organisation, PLO. The declaration of the UN 408 resolution at 1988 in respect to the the Palestine issue , has paved the way for diplomatic struggle and it has come to the agenda of PLO and Fatah. After the Madrid Conference at 1991 and the Oslo Agreements at 1993 the diplomatic process has accelerated. As the political struggle has come to the fore the transformation in PLO and Fatah is more observed. On the other hand after the political negotiations, the Palestinians couldn't reach their target and won their freedom and therefore they are totally dissapointed. Thus, after the general elections which took place on 1996, the Islamic Resistance Organisation (HAMAS), come out victorious of the elections.

The main theme of our thesis is how PLO and Fatah who have been the representative of Palestine people for many years has won the leadership, how did they rise and how did they loose their power due to the changes mainly within their structure and policy.

The structure of our thesis is based on two main chapters. The first section is based on the historical course of the Palestine issue. During this course the PLO and Fatah has won the leadership of the movement since 1964. The second section is devoted to the transformation of PLO and Fatah and as a result lose power.

On the first chapter of our chapter, we have studied the period where PLO is not established yet. In the first section, we have underlined the theoretical foundation of our thesis and also the emergence of the Israeli State. The theoretical foundation of our thesis is based on the social movement theory, resource mobilization theory of the rational election theories. Lastly, our thesis is exploring the dynamics of the Zionist movement.

The second chapter of thesis is devoted to the rise of PLO and Fatah and how they have established themselves as social movements and how successful they are in social mobilization process.

The international dynamics which have enabled the rise of PLO and Fatah is also outlined in this section. The rivalry between the USA and USSR in the cold war period, the attitude of Arab countries, such as Egypt, Jordan, and Syria to the Palestine issue and PLO were also decisive.

The rising period of these organisations which is underlined in the third section actually began to be interrupted at this stage. As a conclusion Fatah has entered a transformation stage. The first variant during this process is the emergence of USA as an soft power. In

the meantime the support of Arab countries to the Palestine issue has decreased. This process is ended with Madrid Conference and Oslo agreements. The other dynamic is the rise of the Islamic Resistance Organisation (HAMAS). The HAMAS which has become popular after 1980's has blown a major defeat against PLO during the 2006 elections. According to the Oslo Agreements, it has been anticipated that an official Palestine State will be established at 1997. Unfortunately, the Interim Government which has been founded at 1994 is not officially organised as a state. At the end the struggle of PLO and Fatah will be decisive to achieve this status.

GİRİŞ

İsrail devleti resmi bağımsızlık bildirgesini 14 Mayıs 1948 yılında yayınlamıştır. Bu tarih, İsrail tarafından bir bağımsızlık zaferi olarak algılanırken, aynı gün Filistin halkı tarafından *Nekbe* (Felaket Günü) olarak anılmaktadır. Filistin’de 1948 yılında başlayan işgal 1967 Savaşı’ndan sonra daha da ilerlemiş, Filistin halkının mağduriyeti de giderek daha fazla katmerleşmiştir. Filistin sorunu, Filistin halkının işgal başladıktan sonraki süreçte karşı karşıya kaldığı sorunlar bütünü olarak tanımlanabilir. Filistin halkı bu krizi aşmak için çok uzun yıllardır işgale karşı mücadele vermektedir.

Filistin sorununun seyri içinde 1964 yılından 2000’li yılların ortalarına kadarki süreçte liderliği üstlenen örgüt, el-Fetih ve FKÖ olmuştur. Öte yandan, özellikle 2006 seçimlerinden sonra el-Fetih ve FKÖ bu statüyü HAMAS örgütüne kaptırmıştır. İki örgüt arasındaki güç savaşı kademeli olarak bölgesel bir iç çatışmayı da getirmiştir. FKÖ ve HAMAS arasındaki uzlaşma ancak 2010 yılında sağlanabilmiştir. Tezimizin ana konusu Filistin davasının uzun süre taşıyıcısı olmuş olan FKÖ ve el-Fetih’in liderlik statüsünü nasıl pekiştirdiği, yükselişini nasıl sağlayabildiği ve daha sonra örgütte yaşanan iç değişimler sonucu kurumsal gücünün nasıl zayıfladığı sorusu üzerine kuruludur.

Tezimizin çerçevesi iki ana başlık üzerine oturmaktadır. İlk ana başlık Filistin davasının tarihsel seyridir. Bu seyir içinde 1964 yılından itibaren el-Fetih ve FKÖ direniş hareketinin lideri pozisyonuna gelmiştir. İkinci ana başlık ise el-Fetih ve FKÖ’nün değişimi ve bu dönüşüm döneminde yaşadığı güç kaybı olmuştur. Tezimizin ana konusu da 1960 ve 1970’li yıllarda kaynak mobilizasyonunu sağlamakta yetkin başarılar göstermiş olan El-Fetih ve FKÖ’nün sonraki süreçte nasıl bir gerileme dönemine girdiğini irdelemek olacaktır.

Filistin sorunu ve El-Fetih’in dönüşüm süreci incelenirken tarihsel başlangıç noktası olarak İsrail’in kuruluş süreci incelenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun Ortadoğu’dan tasfiyesiyle paralel giden bu süreçte Filistin’in direniş tarihinin başlangıç noktası 1936 yılı olarak kabul edilmiştir. el-Fetih ve FKÖ’nün bir dinamik olarak öne çıkışı ise 1964 yılına rast gelmektedir. Örgütün yükseliş döneminde ise dönüm noktası 1968 yılı olmuştur. 1968 yılındaki Kerâme Savaşı’ndan sonra el-Fetih ve FKÖ Filistin davasının taşıyıcı dinamiği olmuştur.

El-Fetih ve FKÖ'nün tarihsel süreç içindeki rolü temel olarak 2006 yılındaki seçimlere kadar incelenmiştir. Bu sürecin 2006'da sonlandırılmasının temel sebebi aynı yıl yapılan seçimlerde HAMAS'ın seçimleri kazanması ve yeni lider dinamik olarak rüştünü ispat etmesi olmuştur. 2006 yılında HAMAS'ın seçim kazanmasından sonra HAMAS-FKÖ ihtilafı bir iç çatışmaya dönmüştür. 2010 yılında HAMAS ve FKÖ arasında uzlaşma sağlanmış, HAMAS FKÖ çatısı altına girmiştir ama bundan sonraki süreçte iki örgütün nasıl bir işbirliğine gideceği hâlâ belirsizliğini korumaktadır. Tarihsel sürecin 2006'da sonlandırılmış olmasının bir sebebi de budur.

Tezimizin temel araştırma sorusu el-Fetih ve FKÖ'nün 1993 yılından itibaren Filistinlilerin gözünde neden ve nasıl kan kaybettiğidir. Öte yandan, bu sorunun cevabını verebilmek için el-Fetih ve FKÖ'nün 1964 yılından itibaren halk gözündeki itibarını nasıl kazandığını, örgütsel yükselişini nasıl sağladığını da irdelemek gerekmiştir. Tarihsel süreç incelendikten sonra ortaya çıkan temel hipotez bir silahlı örgüt formunda kurulmuş olan el-Fetih ve FKÖ'nün barış ve resmi bağımsız Filistin devleti için siyasi mücadele yürütebilmek için gerekli altyapıyı kurmakta atıl kaldığı olmuştur.

Tezimizin temel araştırma yöntemi tarihsel ve betimsel yöntem olmuştur. Tarihsel ve betimsel yöntem kullanılarak Filistin sorununun ve FKÖ örgütünün siyasi tarihi detaylı olarak verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise, bu tarihin Filistin halkı üzerinde yarattığı etki analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu etki araştırılırken Filistin halkının daha sonraki siyasi mücadele sürecine neden daha mesafeli yaklaştığı da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Fetih ve FKÖ'nün mücadele tarihi içindeki rolü araştırılırken, akademik kitaplar ve makaleler yanında biyografi ve anı kitapları ve güvenilir internet siteleri kullanılmıştır. Tezimizde kullanılan birincil kaynaklar örgüt üyeleri ve liderleriyle yapılmış olan röportajlar ve diğer örgüt üyeleri tarafından derlenmiş olan belgelerle sınırlı kalmıştır. Dil engeli yüzünden ve örgüt arşivlerine giriş yapılamadığı için birincil kaynaklara doğrudan erişim mümkün olmamıştır.

Tezimizin sunuş sırası açısından değerlendirildiğinde, birinci bölümde el-Fetih ve FKÖ kurulmadan önceki süreç ele alınmıştır. Birinci bölümde İlk olarak tezimizin teorik çerçevesi verilecektir. Tezimizin teorik çerçevesini sağlayan toplumsal hareket teorisi, kaynak mobilizasyonu teorisi ve rasyonel seçim teorilerinin muhteviyatı ve işlevi bu bölümde açıklanacaktır.

FKÖ ve el-Fetih'in bir toplumsal hareket olarak yükselişini sağlayan en büyük dinamik Siyonist kuruluşların vasıtasıyla örgütlenmiş olan İsrail bağımsızlık hareketi ve İsrail'in kuruluşu olmuştur. Filistin davasına yönelik örgütlü mücadele teşebbüsleri ilk defa 1936 ayaklanmaları vasıtasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Öte yandan Siyonist teşkilatlanmanın sıkı örgütlenmesi, askeri ve diplomatik kurumları oluşturmadaki başarısı karşısında Filistinlilerin direniş için gösterdikleri çaba cılız ve etkisiz kalmıştır. Bu yüzden birinci bölümün ikinci kısmı İsrail'in kuruluşuna ve Siyonist fikriyatın iç dinamiklerine ayrılmıştır.

El-Fetih ve FKÖ bölgedeki gücünü ilk etapta 1964 yılı itibariyle kazanmaya başlamıştır. Özellikle el-Fetih, 1968 yılındaki Kerâme Savaşıyla beraber bölgede ciddi bir güç olarak anılmaya başlamıştır. Tezimizin ikinci bölümünü el-Fetih ve FKÖ'nün bölgesel bir güç olarak yükselişini oluşturmaktadır. El-Fetih ve FKÖ'nün bu konudaki başarılarını irdelerken özellikle kaynak mobilizasyonu sağlama konusunda ne kadar başarılı olduğu, hangi noktalarda aksamlar yaşandığı da irdelenmeye tabi tutulmuştur. El-Fetih ve FKÖ yükseliş dönemine dahil olan 1974 yılında rasyonel seçim olanağını da kullanmaya çalışmış ama başarısız olmuştur. Bu başarısızlığın sebepleri ve sonrasındaki gelişmeler de söz konusu ikinci bölümde konu edilecektir.

El-Fetih ve FKÖ'nün yükselişinin ardındaki uluslararası dinamikler de ikinci bölümde irdelenmiştir. Zira, özellikle Soğuk Savaş konjonktürünün geçerli olduğu 1960'lı ve 1970'li yıllarda ABD ve SSCB'nin bölgeye yönelik genel yaklaşımı da oldukça etkili olmuştur. Bu noktada, SSCB'nin tavrı ilgi çekici bir karakteristik göstermektedir. SSCB ilk etapta İsrail'in bağımsızlık ilanını desteklerken daha sonra Soğuk Savaşta saflar keskinleştikçe Filistin davasına destek vermeye başlamıştır. Bu konuya ilişkin hem ABD'nin hem de SSCB'nin soruna yönelik yaklaşımı tezimizde incelenecektir.

El-Fetih ve FKÖ'nün Arap dünyasındaki en büyük destekçilerinden biri Mısır olmuştur. Mısır'da monarşiyi devirip işbaşına gelen Cemal Abdünnâsır Filistin davasına aktif destek vermiştir. Nâsır'ın Filistin davasına, el-Fetih ve FKÖ'ye katkıları tezimizin araştırma konuları arasında yer almaktadır. Ancak, özellikle Nâsır'dan sonra işbaşına gelen Enver Sedat'ın İsrail ile Camp David Anlaşmasını imzalamasıyla el-Fetih ve FKÖ Mısır'ın desteğini kaybetmeye başlamıştır.

1960'lı yıllarda el-Fetih ve FKÖ'ye aktif destek vermiş olan diğer bir ülke de Suriye olmuştur. Ancak Suriye açısından Lübnan İç Savaşı'nın patladığı yıllarda işler tersine

dönmüştür. Suriye, Lübnan'daki nüfuzundan vazgeçmemiş ve Filistin davasının kendi kontrolü altında yürütülmesini istemiş, bu yüzden kademeli olarak el-Fetih ve FKÖ'ye karşı tavır almıştır. Suriye'nin tavrındaki bu değişim de tezimizde irdelenen konular arasında yer almaktadır.

1960'lardan 1990'lara kadar el-Fetih ve Arafat sırasıyla Ürdün, Lübnan ve Tunus'a sürülmüştür. Ürdün'de Arafat'ın güç kazanmasından rahatsız olan Kral Hüseyin, Arafat'a cephe almıştır. 1970 yılında Ürdün'de Kara Eylül adıyla anılan çatışmalardan sonra Arafat ve FKÖ Lübnan'a göç etmek zorunda kalmıştır. 1975 yılında patlak veren Lübnan İç Savaşı sırasında FKÖ de Falanjistlere ve İsrail devletine karşı saf tutmuş; 1982 yılında ise Sabra-Şatilla katliamlarından sonra Tunus'a taşınmak zorunda kalmıştır. Tezimizin üçüncü bölümünü muhteva eden yükseliş dönemi tam da bu noktada kesintiye uğramaya başlamıştır. 1987 yılında başlayan I. İntifada dönemi bu yükseliş döneminin bir parçası idiyse de aynı dönemde bölgede İslami hareketlerin yükselişi FKÖ ve el-Fetih'in gelişimini kesintiye uğratmıştır. Bu yüzden tezimizin üçüncü ve son bölümünde el-Fetih ve FKÖ örgütünün değişime uğraması irdelenmiştir. Bu konjonktürel değişimin ilk göstergesi, Sovyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla el-Fetih'in bölgede yalnız kalmış olması ve Amerika'nın (ABD) barışı teşvik eden yumuşak güç olarak ortaya çıkmış olmasıdır. 1967'den SSCB'nin dağılmasına kadar işleyen süreçte el-Fetih'in diğer Arap ülkelerine de güvenemeyeceği ortaya çıkmıştır. Özellikle Kara Eylül, Yom Kippur Savaşı ve ardından gelen Camp David Anlaşması bu kanaati pekiştirmiştir. Bu yüzden el-Fetih ve FKÖ kurmayları kademeli olarak ABD ile ilişki kurmak, muhatap alınmak istemiştir. Bu bağlamda ABD'nin el-Fetih ve FKÖ'yü muhatap almaktaki ilk deneyimleri olan 1991 tarihli Madrid Konferansı ve 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşmaları incelenecektir.

Bu değişim süreci irdelenirken, özellikle 1980'li yıllardan itibaren HAMAS örgütünün güçlenme süreci de bir alt başlık olarak incelenmiştir. HAMAS daha sonraki süreç içerisinde FKÖ'nün en ciddi rakipleri arasında yer alacak, 2006 yılında yapılacak olan genel seçimlerde Gazze'de iktidarı ele geçirecektir. Bu esnada HAMAS'ın tıpkı FKÖ gibi bir toplumsal hareket olarak rüştünü nasıl ispat ettiği, kaynak mobilizasyonunu nasıl sağladığı ve hangi aşamalarda rasyonel seçime başvurduğu konu edilmiştir.

1993 yılındaki Oslo Süreci, Filistin sorununun çözümüne yönelik bir umut dalgası yarattıysa da özellikle dönemin İsrail Başbakanı İzak Rabin öldürüldükten sonra İsrail'in tekrar eski şahin tutumuna geri dönmesi ve Arafat'ın da çevresel baskılara dayanamaması

sebebiyle II. İntifada başlamıştır. Ayrıca, ABD’de de Cumhuriyetçi şahin kanadın tekrar iktidara gelişiyle çatışmalar şiddetlenmiştir. Arafat, tam da böyle bir aşamada ölmüştür. Sonrasında gelen Mahmud Abbas, el-Fetih’i tekrar ılımlı bir çizgiye oturtmaya çalışmıştır. Denklemi bozan değişken HAMAS olduğu için Abbas, HAMAS’a karşı da sert bir tutum almıştır. Bu verilere bağlı olarak, beşinci ve son bölümünde bu konjonktürel değişimin ve örgütün tutum değişikliğinin sebepleri ve dönüm noktaları irdelenmeye çalışılacaktır.

Sonuç olarak, 2006 yılından sonraki güncel gelişmeler dikkate alınarak el-Fetih ve FKÖ’nün tekrar eski gücünü toplayabilmesi için yaptığı ve yapabileceği icraatlar irdelenecektir. El-Fetih ve FKÖ’nün bu bağlamda gücünü tekrar kazanabilmesi için Filistin’de 1967 sınırlarına dayalı bir resmi Filistin devletinin kurulabilmesi gerekmektedir. Filistin halkı bu konuda özellikle 1993 yılından itibaren bir beklenti içindedir. Zira unutmamalıdır ki, 1993 yılında imzalanmış olan Oslo Anlaşmaları 1999 yılında resmi Filistin devletinin kurulmasını öngörmüştür. Öte yandan, 1994 yılında kurulmuş olan Filistin Yönetimi hâlâ resmi bir statü kazanamamıştır. Bu yüzden el-Fetih ve FKÖ’nün bundan sonraki görevi bu beklentiyi karşılamak olacaktır. Bu yüzden biz de bu beklentinin nasıl karşılanabileceğine dair ipuçlarını arıyor olacağız.

1. TEORİK YAKLAŞIM VE FKÖ'NÜN KURULUŞUNA KADAR FİLİSTİN SORUNU

Tezimizin bu bölümünde el-Fetih ve FKÖ'nün yükselişinden önce bu örgütlerin yükseliş sürecinde kullanacağımız teorik yaklaşımları ve söz konusu teşkilatlar kurulmadan önce yaşanan gelişmeleri inceleyeceğiz. İlk olarak gelecekte el-Fetih ve FKÖ'nün Filistin davasına yönelik yaklaşımını ve rolünü irdeleyebilmek için kullanacağımız teorik yaklaşımların çerçevesini belirlemeye çalışacağız. Bu çerçeveyi tanımladıktan sonra ise el-Fetih ve FKÖ'nün kuruluşuna kadar gelen tarihsel süreci (Siyonist hareketin örgütlenmesi ve İsrail'in kuruluşu) inceleyeceğiz.

1.1. Teorik Yaklaşım

Tezimizde üç ana teorik yaklaşım kullanacağız. İlk olarak, el-Fetih ve FKÖ'nün bir toplumsal hareket olarak kabul edilip edilemeyeceğini irdeleyeceğiz. Tezimizin ilerleyen bölümlerinde toplumsal hareketlerin devamlılığı ve başarısı için gerekli olan kaynak mobilizasyonu yaratabilmek ve rasyonel seçim kullanımı konusundaki başarılarını ve (veya) başarısızlıklarını da ele alacağız.

1.1.1. Toplumsal Hareket Teorisi

Toplumsal hareket teorilerinde genel olarak üç temel faktör dikkate alınır. İlk faktör siyasi fırsatlardır. Siyasi fırsatlar analiz edilirken hareketin tarihsel ve güncel bağlamı analiz edilir. İkinci faktör, kaynak mobilizasyonudur. Burada hareketin iç ve dış dinamiklerin mobilizasyonunu sağlayıp sağlayamadığına bakılır. Üçüncü faktör ise yapılandırmadır. Bu aşamada kurulan örgüt yapılarının mobilizasyon için itici bir güç olup olmadığı incelenir.

Toplumsal hareketlerde ilk önemli faktör siyasi fırsatlardır. Siyasi fırsatlar analiz edilirken üç ana değişken vardır. Birinci değişken, devlet ve hükümet liderliğinin muhalefete yönelik tavrının ne kadar kapsayıcı veya dışlayıcı olduğudur. İkinci değişken, grup veya hareketin önündeki fırsat ve engellerdir. Son değişken ise, örgüt içindeki iç değişimler ve bu

değişimlerin mobilizasyona, yapılandırmaya ve faaliyetlerini sürdürdüğü çevreyle etkileşimine etkileridir¹. Toplumsal hareketlerde verilen destek yelpazesi büyük önem taşır. Ezilen sınıfların mağduriyetleri ne kadar derin olursa olsun sadece alt sınıflar tarafından desteklenen bir hareket ne kadar yaşayabilir tartışmalı bir konudur². Orta sınıflar, tarih boyunca mağduriyetler kendilerine sirayet etmediği zaman kolektif mücadelelere yönelik ilgi göstermemişlerdir. Öte yandan, orta sınıfın desteğini almayan bir toplumsal hareketin hedeflediği başarıya nasıl ulaşacağı ciddi bir tartışma konusu olmuştur.

El-Fetih ve FKÖ'nün tarihi bir toplumsal hareketler tarihi olarak incelenebilir. Filistinlilerin bir toplumsal hareket olarak mücadelelerini ortaya koyma çabaları 1936 yılına kadar gider. Öte yandan, 1936'da Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Hüseyini tarafından önderlik edilen hareket haddinden fazla parçalı bir örgütlenme olmuştur. Filistin topraklarında 1948 yılında başlayan ve 1967 yılından itibaren genişleyen işgal Filistinlilere tekrardan kolektif bir kimlik kazandırmıştır. 1948'ten FKÖ ve el-Fetih'in kurulduğu 1964 yılına kadar Arap topraklarında kurulan mülteci kamplarında yaşayan Filistinliler, 1964'ten itibaren gerçek anlamda örgütlenebilmeye başlamış, toplumsal bir hareket haline gelebilmiştir.

El-Fetih ve FKÖ önünde siyasi fırsatlar 1960'lı yıllardan itibaren belirmeye başlamıştır. İlk olarak özellikle 1967 Savaşı'nda birleşik Arap ordusunun İsrail'e yenilmesi önce el-Fetih için büyük bir fırsat olmuştur. El-Fetih ve Yaser Arafat kademeli olarak FKÖ içinde de liderliği ele geçirmiştir. El-Fetih'in örgüt içindeki nüfuzu arttıkça özellikle 1960' ve 1970'ler döneminde, FKÖ kaynak mobilizasyonunda görece bir başarı sağlamıştır. Almanya, Japonya, Latin Amerika ve Türkiye'den silahlı örgüt militanları FKÖ kamplarına eğitim almaya gitmiştir. FKÖ'nün yapılandırılma aşamasında örgütün bir şemsiye oluşum olması hedeflenmiştir. Bu sebeple, Marksist ekolden Arap birliğini savunan Nâsırcı örgütlere kadar her kesim platform içinde kendine yer bulmayı başarmıştır. Öte yandan, Halil El-Vezir (Ebu Cihad) ve Yaser Arafat'ın Müslüman Kardeşler geçmişine rağmen İslami örgütler FKÖ içinde kendilerine pek fazla yer bulamamışlardır.

Her ne kadar Chandler gibi yazarlar demografik dağılım, devlet gücü, sınıfsal duruş ve uluslararası destek gibi değişkenleri ikincil plana itmişse de bu faktörler el-Fetih ve FKÖ tarihinde önemli yer tutmuştur. Ürdün'deki Filistinli nüfusun dağılımı yüzünden Kral Hüseyin

---

¹ Maj. Jennifer Chandler USAF, "The Explanatory Value of Social Movement Theory", *Strategic Insights*, Volume IV, Issue 5 (May 2005), s.4.

² J. Craig Jenkins, "Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements", *Annual Review of Sociology*, Vol. 9 (1983,) s. 531.

Kara Eylül olayına kadar El-Fetih'e karşı doğrudan bir tavır alamamıştır. Bu durum el-Fetih ve FKÖ için daha sonradan siyasi bir fırsat da yaratmıştır ama bu fırsat yeterince etkin kullanılamamıştır. Marksist örgütlerin FKÖ içinde iç değişimi zorlamış olması ve örgütü Ürdün Kralı ile karşı karşıya getirmesi Kara Eylül gibi bir kıyıma yol açmıştır. Böylece Filistinliler, Ürdün topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır.

Örgütlerin ve onların temsil ettiği etnik veya dini grupların tarihlerinde kaynak mobilizasyonunda başarı için siyasi fırsatların iyi kullanılması elzemdir. Bu noktada siyasi fırsatlar, iki alt kategoriye ayrılabilir. Birinci alt kategori mağduriyetlerden ve (veya) mağlubiyetlerden doğan fırsatlardır. Bu konuda 1967 Savaşı sonrasında yaşanan mağlubiyet, çeşitli dönemlerde İsrail ordusu tarafından yapılmış olan operasyonlar ve İntifada dönemlerinden önce Filistinlilere yönelik yapılmış olan cinayetler örnek sayılabilir. Filistin halkının bu dönemlerde yaşadığı mağduriyetler kaynak mobilizasyonunun artmasına, dolayısıyla örgütün kitleleşmesine sebebiyet vermiştir.

Bu yüzden FKÖ'nün Londra Temsilcisi'nin de hatırlattığı üzere örgütün esas karar verici organı olan Filistin Ulusal Konseyi orta sınıf temsilcileri tarafından seçilmiştir. Daha çok kamu çalışanları, zanaatkarlar, köy heyeti başkanları, doktorlar, mühendisler konseye girebilirken, 422 üyenin sadece 12'si sendika üyesi ve 10'u kadındır³.

1.1.2. Kaynak Mobilizasyonu

Her örgütlü mücadelenin “kaynak mobilizasyonu” na⁴ ihtiyacı vardır. Milli veya siyasi bütün davalar için insan kaynağı ve o yapıdaki bireyleri besleyecek maddi manevi mekanizmaların kurulması elzemdir. Kaynak Mobilizasyonu teorisyenleri toplumsal hareketleri şu çerçevede tartışmıştır:⁵

- Toplumsal Hareketler rasyonel bir temele dayanır
- Hareketin yönü kurumsallaşmış güç ilişkilerinin çıkar çatışmaları tarafından belirlenir.

³ Jillian Becker, *The PLO The Rise and Fall of Palestine Liberation Organization*, New York, St Martins Press, 1984, s. 38-39.

⁴ Kaynak Mobilizasyonu: (Resource Mobilization) Teorisi: Sosyolojide kaynak hareketlerini araştıranların sorusu temelde toplumsal hareketlerin devamlılık sağlayabilmek için kitlelerin katılımını sağlayıp sağlayamadığını araştırır. Örgütlenmelerin bu kaynağa erişmekteki başarısını ölçer.

⁵ Jenkins, a.g.e. , s.528.

- Çıkar çatışmasının yarattığı yoksunluklar genele yayıldıkça hareketin yapı ve dinamikleri kaynakları hareketlendirme yeteneğine, örgütlenme grupları ve kolektif eylem fırsatlarına bağlıdır.
- Merkezi hiyerarşiye sahip yapılar daha etkindir
- Siyasi hareketler, onları sarmalayan siyasi süreçler ve stratejik faktörlere bağlıdır.

Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri, hareketin başarısı için gerekli bileşenleri şu şekilde sıralar:⁶

- Gelir ve Tasarruflar
- Güven ve Sadakat
- Meşruiyet
- Emek gücü

Kaynak mobilizasyonu teorisinden önce toplumsal hareketler, mücadeleler üzerine çalışan araştırmacılar sorunun yarattığı mağduriyetleri merkeze almıştır. Öte yandan geleneksel araştırmacılar bu mağduriyetleri ani cereyan eden kısa dönemli mağduriyetler olarak ele almışlardır.

Kaynak mobilizasyonu araştırmacılarının ana sorusu toplumsal hareketlerin neden ortaya çıktıklarıdır. Öte yandan Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri bu oluşumların toplumsal kamplar arası çıkar çatışmalarından ortaya çıktığına dikkat çeker.⁷

Toplumsal değişimler hızlı olmuşsa bile, toplumsal hareketler daha uzun vadeli değişimleri hedefledikleri için, kolektif eylemler için merkez çevre ilişkilerinde daha radikal değişimler meydana gelmiş olması gerekir. Toplumsal hareketlerde devamlılığı sağlamak için mağduriyet tanımının sürekli olarak genişlemesi ve katmerlendirilmesi de zaruridir.⁸ Söz konusu mağduriyetleri tanımlama ve yeniden tanımlama örneklerine Siyonist hareket içinde sıkça rastlanmıştır.

---

⁶ Marwan Khawaja, "Resource Mobilization, Hardship, and Popular Collective Action in the West Bank", *Social Forces*, Vol. 73, No. 1 (Sep., 1994), s.195.

⁷ Jenkins, a.g.e. , s. 530.

⁸ Aynı yerde.

Örneğin, Siyonist söylem, Yahudilerin Roma, Asur ve Babil dönemlerinden beri sürgüne uğradıklarını iddia eder, Öte yandan bunun doğru olmadığını savunan tezler de mevcuttur. İsraili tarihçi Shlomo Sand ne Romalıların, ne Asurluların ne de Babillilerin Yahudileri sürgün etmediğini savunur. Sand'a göre Romalılar isyancıları öldürmüşlerdir, savaş esirlerini köle olarak satmışlardır, hanedan üyelerini de sürgüne yollamışlardır ama asla bir nüfusu toplu olarak tehcir etme gelenekleri yoktur.⁹

Kaynak mobilizasyonu modellerini Filistin örneği üzerine uyarlamaya çalışan Marwan Khawaja Batı Şeria üzerine çalışmıştır. Marwan Khawaja, toplumsal hareketleri *kriz hareketleri* ve *refah hareketleri* olarak iki alt kategoriye ayırır. Khawaja, Filistin ulusal hareketini askeri işgalin varlığından ötürü kriz hareketi olarak betimler.¹⁰

Khawaja, Davies'in *J Eğrisi*'ni¹¹ gündeme getirmiştir Davies'e göre devrimler, uzun süreli toplumsal ve ekonomik gelişimin ardından yaşanan ani altüst oluşlardan sonra gerçekleşir. Toplumsal beklentiler ve tatmin arasındaki makas açıldıkça artan gerilim şiddeti de beraberinde getirir.¹²

Filistin'de 1948 Savaşı'nda çok büyük bir altüst oluş yaşanmış, 1967'den sonra ise mağduriyet katsayısı artmıştır. 1948'te kaybedilen topraklar bir yana günümüzde gelinen süreçte hedef 1967 sınırlarını kurtarmak olarak belirlenmiştir.

Sosyo ekonomik değişimler, toplumsal öfke ve gerilimi her zaman doğrudan etkilemez. Bu değişimler, grup çıkarları, dayanışma yapıları, katılımcıların ekonomik kaynak havuzuna erişimini ve kolektif eylem biçimlerini dolaylı yoldan etkiler.¹³

Öte yandan, klasik kaynak mobilizasyonu teorisyenlerini fazla maddiyatçı ve elitist bulanlar da vardır. Mc Adam kaynak mobilizasyonu teorilerine yeni açılım kazandırarak konuya örgüt yönetimi açısından yaklaşmıştır ve hareket içindeki siyasi değişkenleri incelemiştir.¹⁴ Mc Adam'a göre önceki kaynak mobilizasyonu teorisyenleri, hareketlerin

---

⁹ Shlomo Sand, *The Invention of Jewish People*, Londra, Verso, 2009, s.130.

¹⁰ Khawaja, a.g.e. , s.192.

¹¹ Amerikalı sosyolog James Chowning Davies tarafından geliştirilen J Eğrisi toplumsal hareketlerin kolektif davranışlarını inceler. Davies'e örnekte mevcut rejimle sorun yaşayan toplumsal hareketler yaşanan ekonomik büyümedeki refah dağılımından ne kadar pay alıp alamadığına bakar. Örneğin ABD'de Afrikalı Amerikalılar beyazlarla aynı mağazalara girebilmeye başlamıştır. fakat bu sefer de o dükkanlardaki mallar çok pahalı geldiği için bu sefer de sınıf çatışması ortaya çıkmıştır. Kaynak: <http://www.nd.edu/~rwilliam/xsoc530/collectivebehav.html>

¹² Aynı eser, s.194.

¹³ Aynı yerde.

¹⁴ Aynı eser, s.195.

siyasi bilinç ögesini göz ardı ederek toplumsal hareketi elit sınıfın yöneticiliğine mecbur kılarak karamsar bir tablo çizmektedir. Khawaja'ya göre, toplumsal hareketler ve farklı grupların değişim isteyen diğer siyasi çevrelerle etkileşimi mücadeleye aynı zamanda pozitif katkı sağlayabilir. Ortak bilinç ve siyasi fırsatların varlığı birbiriyle çakışabilir.¹⁵

FKÖ'nün finansal mobilizasyonunu sağlayan lider kadrolar orta-üst sınıf kadrolar olmuşlardır. Öte yandan, FKÖ diğer Arap ülkelerinde bulunan işçi sınıfı içinden büyük ilgi ve destek görmüştür. Silahlı mücadele, diğer deyişle terör¹⁶ örgütlerinin stratejilerinden biri de karşı tarafı güç kullanmaya zorlamaktır. Eylemcilerin amaçlarından biri de örgüte yönelik hareketlilik sağlamaktır. Silahlı eylemleri yapan örgüt aynı zamanda hem devletin baskısını azaltmış olur hem de devlet güçleri kamuoyu önünde acizlik göstermiş olur.¹⁷

Devlet güçlerinin iki seçeneği vardır. İlk seçenek, silahlı mücadele örgütüne karşı orantısız güç uygulamaktır. İkinci seçenek ise geri adım atmaktır. Her iki durumda da örgüt kazançlı çıkacaktır. 1940'lı yıllarda Menahem Begin yönetimindeki Irgun çetesinin eylem stratejisi de bu olmuştur.

Irgun saldırıları karşısında İngiliz hükümeti uzlaşmacı bir duruşu seçerek Siyonistlerin daha ılımlı kanadı olan sosyalistlerle müzakereye oturmuş, kademeli olarak da Filistin topraklarından geri çekilmiştir.¹⁸ FKÖ de aynı yöntemi I. ve II. İntifada dönemlerinde kullanmıştır.

2004 ve 2006 sürecinde ise özellikle HAMAS'ın hem FKÖ hem de İsrail devletine karşı eylem stratejisi örgüte seçim kazandırmıştır. Hem silahlı eylem örgütleri hem de devlet kuvvetlerinin dikkat etmesi gereken konulardan biri de kamuoyu kanaatidir. Örneğin, 1980'li yıllarda Fransa ve İspanya hükümetlerinin ayrılıkçı Basklara yönelik adımları ETA'ya yönelik desteğin düşüşüne sebep olmuştur.¹⁹

Kaynak mobilizasyonunun örgütler için önemli ana damarlardan biri olma sebebi de geniş katılımlı (kolektif) eylemlerin örgütün devamlılığı için ihtiyaçlardan biri olmasıdır. Diğer benzer tarz örgütlerde olduğu gibi FKÖ de kolektif eylem tercihleriyle adını duyurmuş

---

¹⁵ Aynı eser, s.196.

¹⁶ Terör örgütü tanımı genelde siyasi düşüncesini silah zoruyla kabul ettirmek isteyen örgütler için kullanılır. Öte yandan terör örgütü tanımı hiçbir zaman objektif olmamış bir tanımdır ve çok fazla değişkenlik gösterir. Bu yüzden biz silahlı mücadele örgütü tamlamasını kullanacağız.

¹⁷ Ethan Bueno de Mesquita-Eric S. Dickson, "The Propaganda of The Deed: Terrorism, Counterterrorism and Mobilization", *American Journal of Political Science*, Vol. 51, No. 2 (Nisan, 2007), s. 366.

¹⁸ Aynı eser, s. 365.

¹⁹ Aynı eser, s.373.

bir örgüttür. Faaliyet yürüttüğü ülkelerde gerçekleştirdiği kolektif eylemlerle dünya kamuoyunu davasının haklı olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. 1968 yılında gerçekleşmiş olan Kerâme Savaşı bu bağlamdaki ilk örneklerden biri olarak anılabilir. Ürdün ordusunun da yardımıyla İsrail ordusunu geri püskürtmeyi başaran FKÖ aynı dönemde örgütün daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlayabilmiştir.

Kolektif eylem, grup ve bireylerin ortak menfaatleri için birlikte uyum halinde hareket etmeleri ve eylem koymaları olarak tanımlanabilir. Bu eylemler, lobi faaliyetlerinden, barışçıl gösterilere ve silahlı eylemlere kadar her seçeneği kapsayabilir.²⁰ Yoksunluk teorilerine göre büyük gerilimler en az imtiyaza sahip topluluklarda daha da fazla saldırganlığa sebebiyet verir. Yoksunluk teorilerinin bileşenleri aktörlerin psikolojisi, gerçek algısı ve kolektif eylemlere dayanır.²¹ Zayıf riski yüksek olan eylemlerde (özellikle silahlı eylemlerde) örgüt üyelerinin katılımını sağlamanın iki yolu vardır. Birinci yöntem eylem stratejisinin iyi planlandığına, kimsenin yakalanmayacağına eylemcileri ikna etmektir. İkinci yöntem ise katılımcıların toplumsal olarak ödüllendirileceklerine ikna etmektir.²² Bu noktada Filistin halkı için geçerli olabilecek iki toplumsal ödül vardır. İlk toplumsal ödül, Filistin sorununun meşruiyetinin uluslararası kamuoyunda tanınması olmuştur. 1960'lı yılların sonundan itibaren FKÖ bu konuda kayda değer başarılar elde etmiştir.

Filistin'de silahlı mücadeleye katılmış bireyler için ikinci toplumsal ödül Filistin topraklarında İsrail işgalinin sona ermesi, resmi (*des jure*) bir Filistin devletinin kurulması olacaktır. Her ne kadar 1993 Oslo Anlaşmaları'ndan sonra *de facto* bir Filistin devletinin kurulmasına izin verilmişse de bu durumun henüz resmîyet kazanmamış olması nedeniyle hedeflenen bu kazanım elde edilememiştir.

El-Fetih ve FKÖ tarzı toplumsal mücadeleler yapılandırılmalarını etnik milliyetçilik üzerine kurmuştur. Bu tür örgütlerde etnik grupların liderlerinin (Gerald Mc Beath)²³ siyasi

---

²⁰ Michael Hechter, Debra Friedman ve Malka Appelbaum, "A Theory of Ethnic Collective Action", *International Migration Review*, , *Special Issue: Theory and Methods in Migration and Ethnic Research* Vol. 16, No. 2 (Yaz, 1982), s.412.

²¹ Khawaja, a.g.e, s.193.

²² Hechter, Friedman ve Appelbaum, a.g.e, s.427-428.

²³ Bu noktada etnisiteyi kendini aynı ortak kültürel, ırksal, ulusal köklerde tanımlayan insan toplulukları olarak tanımlarsak etnik lider tanımını da bu insan toplulukların lideri olarak tanımlayabiliriz.

davranış şekilleri belirleyici rol oynar. Etnik liderlerin siyasi yaklaşımları önderlik ettikleri bağımsızlık hareketlerinin seyrini de belirler.²⁴

El-Fetih ve FKÖ gibi ayrılıkçı örgütler yapılandırmalarını kurarken öncelikle ortak bir bilinç oluştururlar. Bu ortak bilinç etnik gruba yapılan baskılar sonucu milliyetçi dalganın yayılmasıyla harekete geçer. Ayrılıkçı örgüt bu ortak bilince dayanarak belli semboller ve kurumların etrafında toplanarak büyür ve zenginleşir.²⁵

Gerald Mc Beath, etnik liderlerin rollerini kategorize ederken dört farklı rol ortaya koymaktadır. Mc Beath tarafından ortaya konulan ilk liderlik tarzı Kapitan'lardır.

Özellikle Güney ve Güneydoğu Asya'da etnik azınlıkların liderliğine atanan yöneticiler olan Kapitanlar, var olan sömürgeci yapıyla uyumlu politikalar üretir. Kapitan tarzı yöneticiler en çok Çin'de görülür. İkinci liderlik tarzı, etnik milliyetçi liderlerdir. Etnik milliyetçi liderler yönettikleri cemiyetin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlamayı, sosyokültürel bağları güçlü tutmayı ve etnik grupların politizasyonunu hedefler. Siyasi örgütlenmelerin dışında eğitim, basın kurumları gibi yan organlar kurmaya gayret ederler. El-Fetih ve FKÖ örgütlerinin liderliği bu kategoriye uygun olduğu için liderlik yapısı da etnik milliyetçi kategori altında incelenecektir. Üçüncü liderlik kategorizasyonu olan Neo Kapitan'lar daha önceki yönetici sınıftan farklı olarak çevresel sorunlarla baş etmek zorunda kalırlar. Bir yandan etnik grubun kültürünü yaşatmasını gözetirken bir yandan da merkezden kendi ekonomik çıkarlarının gözetilmesini talep eder. Bu arada sömürgeci yapıyla etnik grup arasında katalizör olma görevi de devam eder. Dördüncü ve son liderlik kategorisi ise Entegrasyoncu liderliktir. Bu kategorideki liderler etnik grubun merkez tarafından eşit vatandaşlar olarak kabul edilebilirliğini hedefler.²⁶

Bütün etnik liderler belli dengeleri gözetmek durumundadır. Liderlerin temsil ettiği etnik gruplar, kültürel farklılıklar, statü, sınıf rekabeti, ideolojik farklılıklar sebebiyle bölünmeler yaşayabilir.²⁷ Liderler, yaşanan bu ihtilaflara rağmen varolan yapıyı bir arada tutmak mecburiyetindedir. Örneğin Yaser Arafat, FKÖ liderliğini eline aldığı ilk andan itibaren özellikle ideolojik bölünmeler çok büyük sorun olmuştur. Bu konu altında eylemleri

---

²⁴ Gerald Mc Beath, "Political Behaviour of Ethnic Leaders", *Comparative Politics*, Vol.10 No.3 (Nisan, 1978), s.393.

²⁵ Mc Beath, a.g.e, s.401.

²⁶ Aynı eser, s.402.

²⁷ Aynı eser, s.401.

incelenebilecek örgütlerden biri Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'dir (FHKC). FHKC'nin özellikle Ürdün'de yürüttüğü faaliyetler ileriki bölümlerde bu bağlamda tartışılacaktır.

1.1.3. Rasyonel Seçim Teorisi

Rasyonel seçim teorisi, kolektif eylemlerin örgüt mücadelelerine kazandırdığı avantajları ve dezavantajları irdeler. Rasyonel Seçim Teorisi, bireylerin kolektif eyleme katılımının kazanımların kayıpların daha fazla olması ön şartına bağlı olduğunu baştan kabul eder.²⁸ Öte yandan, herhangi bir örgütün yaptığı ilk kolektif eylemlerden çok büyük bir başarı beklentisi olamaz. Bu noktada eylemlere yönelik kitlesel katılımın sağlanması için bireylere yönelik veri akışının yönetimi çok önemlidir.

Liderlikten ne kadar az veri akışı olursa kitleler söz konusu eylemin kaçınılmaz olduğuna o kadar inanır.²⁹ Eylemin başarısız olduğu şartlarda ise ödül mekanizması devreye girer. Katılımcı, örgütün kendi katkısını adil bir şekilde değerlendirileceği varsayımıyla ve inancıyla hareket eder. Örneğin örgüt tarafından kaynak dağıtımı yapıldığında pastadan adil bir pay almayı ya da yöneticilerin güvenini kazanmayı umar.

Katılımcıların beklentilerinin sağlanabilmesi için ise :³⁰

- Örgütün çok iyi bir izleme sisteminin olması gerekir;
- Örgüt, eylemin sağladığı kazanımlar haricinde de eylemin katılımcılara dağıtılmak üzere hazır kaynaklara sahip olmalıdır;
- Örgüt, üyelerine yönelik adalette rüşünü ispat etmiş olmalıdır.

El-Fetih ve FKÖ üzerindeki devlet baskısı her zaman için yoğun olmuştur. Ürdün Krallığı Filistinli Arapları kendi yanına çekmeye çalışmıştır ama el-Fetih'e yönelik baskıcı önlemler uygulamaktan da geri durmamıştır. Kemal Canbolat dönemine kadar Lübnan merkezi hükümeti İsrail güdümündeki sağcı milislerle işbirliği yapma yoluna gitmiştir. Suriye, Lübnan üzerindeki nüfuzunu kaybettikten sonra İç Savaş döneminde FKÖ'ye yönelik tavır almış, Filistinlilere yönelik kısımlarda da yer almıştır.

²⁸ Hechter, Friedman ve Appelbaum, a.g.e. , s.416.

²⁹ Aynı eser, s.421.

³⁰ Aynı eser, s.425.

Özet olarak Filistin hareketi bir toplumsal harekettir. Çünkü hareketin meşru bir dayanağı ve tabansal bir desteği vardır. Mücadelenin ekseni etnik milliyetçi kimlik üstüne oturmuştur. El-Fetih ve FKÖ liderliği de etnik milliyetçi bir liderlik oluşturmuştur. Diğer bütün örgütler gibi el-Fetih ve FKÖ'nün de devamlılığını sağlamak için kaynak mobilizasyonu yaratması ve rasyonel seçim mekanizmalarını harekete geçirmesi gerekmiştir. El-Fetih ve FKÖ Oslo dönemi olarak adlandırılan sürece kadar kaynak mobilizasyonu yaratma çabalarında başarılı olmuştur. Örgüt önce 1970'li yılların ortalarında daha sonra da Oslo sürecinde rasyonel seçim mekanizmalarını devreye sokmaya çalışmış ama başarısız olmuştur. Özellikle Oslo süreciyle başlayan resmi bağımsız devlet umutları suya düştükçe el-Fetih ve FKÖ'nün taban desteği zayıflamış, en son 2006 seçimlerinden HAMAS örgütü galip çıkmıştır.

1.2. FKÖ'nün Kuruluşuna Kadar Filistin Sorunu

Filistin sorununun ortaya çıkışı Siyonist hareketin tarihsel seyriyle doğrudan ilintilidir. Siyonist hareketin kendine vatan olarak Filistin topraklarını seçmesiyle o topraklarda yaşayan Filistin halkının akıbetinin ne olacağı kronik bir sorun haline gelmiştir. Siyonist hareketin tarihi Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğu'dan tasfiyesi süreciyle paralel olarak ilerlemiştir Filistin halkı İsrail'in kuruluş sürecinde Siyonist eylemlere karşı bir direniş çabası göstermiş ama başarısız olmuştur. Tezimizin ikinci bölümünde bu süreç incelenecektir.

1.2.1. Siyonizm'in Ortaya Çıkışı

Siyonizm, İsrail devletinin kuruluş ideolojisi olarak ortaya çıkmıştır. İsrail devletinin ulus kimliğinin oluşturulmasında birincil rol oynamıştır. Siyonizm, aynı zamanda Filistin'in işgal sürecini de haklı çıkarmak için bir meşruiyet aracı olmuştur. Bu bağlamda, Siyonizm'in (1) tarihsel gelişimi (2) bu tarihsel süreç içinde ortaya çıkan akımlar ve farklı Yahudi etnik grupların hangi akımlara dahil oldukları ve (3) değişik Siyonist fraksiyonların ve etnik grupların Filistin meselesine bakış açıları eksenlerinde incelenmesinde yarar görülmüştür.

1.2.1.1. Tarihsel Olarak Siyonizm

Siyonizm teriminin epistemolojik anlamı Babil kralı Nabukadnezar'ın Yahudilere ait olan Süleyman Tapınağı'nı yıktırdığı günlere dayanır. Siyonizm, Süleyman Tapınağı'nın bulunduğu Siyon (Zion) Dağı'na geri döneleceğine dair inancı temsil eder. Asurlular, İsrail Krallığı'nı MÖ 1025 yılında yıkmıştır. Krallık, sadece 72 yıl yaşamıştır. İsrail Devletinin

1948 yılında kurulmasına kadar olan süreçte Yahudiler, Ortadoğu'da yeni krallıklar kuruldukça sürekli göç etme durumunda kalmışlar; sonradan göç ettikleri Avrupa topraklarında da toplu kıyımların mağduru olmuşlardır. Bu kıyımların zirve noktasını II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanmış soykırım oluşturmaktadır. Yahudilerin sürekli göç halinde oluşunun başlıca sebebi, özellikle Fransız Devrimiyle beraber yükselişe geçen milliyetçilik ve Yahudi aleyhtarlığıdır. Başlangıç olarak, Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesine neden oldukları inancıyla ve milletçiliğin de yükselmesiyle birlikte Hıristiyan toplumlarda Yahudilere yönelik ırkçı yaklaşımlar yayılmaya başlamıştır.³¹

Sanayi devrimi sırasında ise İngiltere ve Fransa'nın hızına yetişmekte zorlanan Almanya'da orta sınıf ekonomik hâkimiyetini kaybetmeye başlayınca bu sorundan Yahudi bankerler sorumlu tutulmuştur. Bu nedenle Almanlar Siyonizm'i de destekleyerek, Yahudileri bir an önce ülkelerinden uzaklaştırmak istemişlerdir. Buna ek olarak, Almanya, Filistin'i doğuya giriş kapısı olarak gördüğü için Siyonizm'i destekleyerek sömürgecilik yarışında önlere yer alabileceğini düşünmüştür.³² Rusya'nın ise komünist harekete destek veren Yahudilerden rahatsız olmaya başlaması nedeniyle Çarlık yönetimi ülkede azınlıkları Ruslaştırma politikaları uygulamıştır. Özellikle, 1881 yılında Çar II. Alexander öldürülünce, 1917 yılına kadar Yahudi nüfusuna toplu katliamlar uygulanmıştır.³³

Son olarak, Fransa'da ihtilal sonrasında milliyetçi duyguların yaygınlaşması, anti semitizmin en bilinen örnek vakalarından biri olan Dreyfus Davası'nın ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Avrupa ve Rusya'da milliyetçi akımlar kuvvetlendikçe Yahudi milliyetçiliği de güçlenmiştir. Özellikle liberal ve milliyetçi akımların güçlendiği 1848 İhtilali'nden sonra Yahudiler de ilk defa Avrupa toplumsal hayatında yer bulmaya başlamıştır. 1850'den 1860'a kadarki dönemde Yahudiler toplumsal hayata giderek daha fazla dahil olabilmüşlerdir. O dönemde Yahudiler Almanya, İtalya, Macaristan, Avusturya ve İskandinav Yarımadasında ilk defa eşit temsil hakkı kazanmıştır. İlk defa 1858 yılında bir Yahudi İngiliz Parlamentosu'na

---

³¹ Malike Bileydi Koç, *İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948-2006*, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2006, s. 90.

³² Aynı eser, s. 90.

³³ Aynı eser, s. 91.

girebilmiştir. 1870'den sonra Yahudilerin İngiliz üniversitelerine girmelerine izin verilmiştir.³⁴

Öte yandan 1870'lerin başında başlayan ekonomik krizden sonra Yahudilere yönelik ayrımcılık tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Önde gelen Alman tarihçilerden Treitschke “Yahudiler bizim şanssızlığımızdır” gibi saptamalarda bulunmuştur.³⁵ Anti semitizm kavramını ilk defa kullanan Wilhelm Marr, Yahudi etkisinin haddinden fazla derinleştiğini, Yahudilerin Alman imparatorluğunun yeni diktatörleri olduğunu savunmuştur.³⁶ 1881 yılından itibaren ise Doğu Avrupa'da Yahudilere yönelik pogromlar³⁷ başlamıştır.³⁸

Sonradan İsrail devletinin ortaya çıkmasında ve söz konusu devletin siyasi kültürünün oluşmasında temel unsur olan Siyonist felsefenin işlevi Filistin'de kurulacak bir Yahudi devletinin varlığını meşrulaştırmak olmuştur. İlk defa 1840'lı yıllarda Yahudi cemaatine ait gazetelerde Filistin'e dönüş konusu işlenmiştir.³⁹ 1881 yılından itibaren aynı anda hem anti semitik uygulamalar hem de Yahudi ayaklanmaları artarken Rus Siyonizmi'nin kanaat önderlerinin “Kendimize ait bir köşeye, Filistin'e ihtiyacımız var” şeklinde fikirler içeren yazıları çıkmıştır.⁴⁰

Bu çerçevede, 1884 yılında Sion Aşıkları Derneği kurulmuştur. Dernek, Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını amaçlamıştır. Siyonizm'in temel amacı Filistin topraklarında kurulacak bir Yahudi devleti için hukuki güvence sağlamak olmuştur.⁴¹ Başlangıç olarak, 1897 yılında ortaya çıkan Siyasal Siyonizm'in fikir babası Theodor Herzl, amacını Yahudi ulusunu barındıracak evin temellerini atmak olarak tanımlamıştır.

Dünya Siyonist Kongresi de bu çerçevede içinde toplanmıştır. 1897 yılındaki Basel Kongresi sırasında Dünya Siyonist Teşkilatı'nın başına getirilen Theodor Herzl, 1894 yılında

---

³⁴ Walter Laqueur, *The History of Zionism*, New York, Taurisparke Paperbacks, 2003, s.25.

³⁵ Walter Laqueur, a.g.e, s. 28.

³⁶ Aynı eser, s. 29.

³⁷ Pogrom: Kelime anlamı olarak savunmasız insanlara yönelik örgütlü katliam anlamına gelir Merriam Wester sözlüğüne göre Rus-İbrani kökenli bir kelimedir ilk olarak 1903 yılından sonra kullanılmaya başlanmıştır.

Kelime, 1903 yılında monarşi yanlısı Rus Halları Birliği ve Çift Başlı Kartal Topluluğu tarafından Yahudilere uygulanan katliamlar sonrasında literatüre girmiştir. (Kaynak: Merriam Webster Sözlüğü) <http://www.merriam-webster.com/dictionary/pogrom> ;

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0016_0_15895.html)

³⁸ Walter Laqueur, s. 32.

³⁹ Aynı eser, s. 42.

⁴⁰ Aynı eser, s. 68.

⁴¹ Gülşah Eker, 2005, *İsrail'in Siyasal Sistem Yapısı ve Siyasal Partileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, s. 2.

Dreyfus Davası'nı gazeteci kimliğiyle takip etmiştir. Herzl, 1896 yılında Siyonizm'in temellerini anlatan *Der Judenstaat (Yahudi Devleti)* kitabını yazmıştır. Herzl'e göre "Madem ki bir Yahudi ulusu vardır, aynı şekilde bir Yahudi Devleti de olmalıdır."⁴²

Theodor Herzl'in Yahudi devletinin kurulması gerektiğine dair en büyük dayanaklarından biri de anti semitik uygulamalar olmuştur. Herzl, *Der Judenstaat*'ta bu durumu şöyle tespit etmiştir:⁴³

"Samimi olarak yaşadığımız toprakların uluslarıyla sürekli bir bütün olarak yaşamaya çalıştık. Sadece atalarımızın geleneklerini korumayı gözettik... Anayurtlarımızda yüzyıllardır yaşamamıza rağmen hâlâ yabancılar gibi aşağı görüldük."

Dünya Siyonist Kongresi, "Filistin'de bir yurt edinmek, organize olmak, Yahudi milli şuurunu güçlendirmek ve gerekli devletlerin desteğini sağlamaya çalışmak" kararlarını almıştır.⁴⁴ Bu karar gizli tutularak yurt edinme ibaresi özellikle kullanılmamıştır.

Theodor Herzl, Yahudilerin Filistin'e yerleşebilmesi amacıyla ilk olarak Alman İmparatoru'nun Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit ile konuşarak aracı olmasını istemiştir. Alman İmparatoru'nun Herzl'in bu isteğini reddetmesi üzerine Theodor Herzl, doğrudan Osmanlı Padişahı II. Abdülhamit'e başvurmuştur. Herzl'in Yahudilerin Filistin'e yerleşmesine izin verilmesi karşılığında Yahudi bankerlerin Osmanlı'nın dış borçlarını ödeyeceği vaadinde bulunmasına rağmen II. Abdülhamit de bu teklifi reddetmiştir. İsraili tarihçi Ilan Pappé'ye göre, bu dönemde II. Abdülhamit'in en büyük güvencesi Arap elitinin Pax-Osmanlı sistemi içindeki konumunu kaybetmek istemeyişi olmuştur.⁴⁵ Almanya ve Osmanlı İmparatorluğundan gerekli desteği alamayan Dünya Siyonist Kongresi, aradığı desteği İngiltere'de bulmuştur.

1917 tarihli *Balfour Deklarasyonu* Yahudilere ulusal yurt kurulmasında destek vaadinde bulunmuştur. Balfour Deklarasyonu'na giden süreç, özellikle İngiltere'nin 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı politikalarını değiştirmesinin sonucu olmuştur.

---

⁴² Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul, Alfa Yayınları, Ekim 2004, s.115.

⁴³ Bileydi Koç, a.g.e. , s. 92

⁴⁴ Aynı yerde.

⁴⁵ Ilan Pappé, *A History of Modern Palestine*, New York, Cambridge University Press, 2009 s. 46.

1.2.1.2. Osmanlı'nın Ortadoğu'dan Tasfiyesi

İngiltere'nin Osmanlı'ya bakışı 1882 yılından itibaren değişmiştir. O zamana kadar Osmanlı İmparatorluğunun dağılması, bir Avrupa savaşının patlak vermesini arzu etmeyen İngiltere'nin çok da fazla işine gelmiyordu. Öte yandan İngiltere, 1882 yılında Mısır'ı işgal ederek Ortadoğu topraklarındaki yayılcı emellerini açık etmiştir. 1882 yılından itibaren İngiliz Sömürge Bakanlığı, Filistin topraklarını da ileride İngiliz İmparatorluğunun bir parçası olarak görmeyi istemiştir. Yahudi yerleşimini de İngiltere'nin Ortadoğu'da genişleme emellerine hizmet edebilecek bir araç olarak görmüştür.⁴⁶ Böylece, Osmanlı İmparatorluğunun Ortadoğu'dan tasfiye süreci başlamıştır.

Osmanlı'nın Ortadoğu'dan tasfiyesinin ilk adımı *Mekke Emiri Şerif Hüseyin ve Sir Henry McMahon Yazışmaları*yla atılmıştır. 1909 yılında İttihat Terakki yönetimi güç kazanmaya başlayınca Osmanlı İmparatorluğu adına Hicaz'ı yöneten Şerif Hüseyin'in Osmanlıyla arası bozulmuştur. İngiltere o yıllarda devrede olan Fromkin politikaları çerçevesinde İngiliz egemenliğine imkân sağlayacak zayıf ve birbirinden kopuk prensliklerden oluşan bağımsız bir Arabistan kurmayı hedeflemiştir. Bu nedenle İngilizler, sürekli olarak saf Arap ırkından birinin Mekke ya da Medine'de halifeliği devralması gerektiğinin propagandasını yapmıştır.⁴⁷

Sir Henry McMahon 1915 yılında I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde Mısır'a İngiliz Yüksek Komiseri olarak atanmıştır. Görevlerinden biri de İngiltere adına Şerif Hüseyin ile ilişkileri geliştirmek olmuştur. 1915 Temmuz'unda Şerif Hüseyin McMahon'a yazdığı ilk mektupta savaştan sonra Arap topraklarında bağımsız bir Arap devletini kurulmasını İngilizlerin desteklemesi halinde Arapların savaş esnasında İngilizlerle beraber hareket edeceğini bildirmiştir. McMahon'un ise net bir taahhüt vermekten kaçınmasına rağmen Şerif Hüseyin, 1916 Haziran'ında İngilizlerin yanında Osmanlı ordusuna karşı ayaklanmıştır. Öte yandan, İngiliz istihbaratından Gilbert Clayton, McMahon'u hiçbir taahhüt altına girmeden Arap desteğini sağladığı için başarılı bulunduğunu belirtmiştir.⁴⁸

Osmanlı'nın Ortadoğu'dan tasfiyesi bağlamındaki en önemli çerçeve metinlerinden biri *Sykes-Picot Gizli Anlaşması* olmuştur. 1916 yılında imzalanan ve Ortadoğu topraklarının

---

⁴⁶ Pappé, a.g.e. , s. 50.

⁴⁷ Arı, a.g.e. , s.127-128.

⁴⁸ Aynı eser, s.134.

İngiltere ve Fransa tarafından paylaşılmasını öngören anlaşmaya göre, Suriye ve Lübnan Fransa'nın, Irak ise İngiltere'nin kontrolüne bırakılmıştır.

İlan Pappe'ye göre İngilizlerin amaçlarından biri de Almanya'ya bir kuşatma politikası uygulamak olmuştur. Bu politikanın hayata geçebilmesi için Çarlık rejimi içindeki Rus Yahudilerinin desteğini sağlamak elzem olmuştur. Yahudiler, Kremlin Sarayı içinde çok fazla güç sahibi olamamıştır ama Bolşevik Hareket içinde dikkate değer bir güç elde etmişlerdir. İngiltere de bu durumu dikkate almak zorunda kalmıştır. İngiltere'nin bu stratejisi 1917 Ekim devrimi sonrasında SSCB devlet başkanı Lenin'in gizli anlaşmaları açıklamasıyla geçerliliğini kaybetmiştir. Öte yandan, Siyonist hareketin bu seyri daha sonra Siyonist hareket içinde Sosyalist eğilimlerin ortaya çıkmasına sebep vermiştir. 1917 yılına kadar Fransa, Siyonist davaya şüpheyle yaklaşmıştır. Öte yandan, aynı yıl Ekim Devrimi gerçekleşip Rusya savaştan çekilince İngiltere ve Fransa için ABD'nin desteğini kazanmak gerekli olmuştur. Theodor Herzl'den sonra Dünya Siyonist Kongresi'nin başına geçen Chaim Weizmann, İngiltere'yi Filistin topraklarının sömürgeleştirilerek bir Yahudi yurdu haline getirilmesi konusunda ikna etmiştir. İngiltere ise Amerikalı Yahudilerin müttefiklere kazandırılması gerektiği konusunda Fransa'yı ikna etmeyi başarmıştır.⁴⁹

2 Kasım 1917'de İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour tarafından yazılmış olan Balfour Deklarasyonu, İngiltere'deki Siyonist Teşkilatları Başkanı Baron Lionel Walter Rotschild'e gönderilmiştir.⁵⁰ Mektupta şöyle denilmektedir:

“Majestelerinin hükümeti Filistin'de Yahudi halkı için bir ulusal yurt kurulmasını sempatiyle karşılamakta ve bu amaca varılmasını kolaylaştırmakta ve bu amaca varılmasını kolaylaştırmak için azami çaba göstereceğini belirtmektedir. Bu bildiriye Siyonist Federasyonun bilgisine sunarsanız memnun olurum.”⁵¹

Mekke Şerifi Hüseyin'in de desteğiyle 1917 yılında Kudüs, 1918 yılında ise bütün Filistin İngilizlerin kontrolün altına girdi. 24 Temmuz 1922'de de Filistin İngiltere mandası altına girmiştir. Araplar ve Yahudiler arasındaki ilk çatışmalar 1920 yılında başlamıştır. Öte yandan, İlan Pappe'ye göre 1928 yılına kadar İngilizler Filistin'i kendi himayesi altında bir

---

⁴⁹ Pappe, a.g.e. , s. 67.

⁵⁰ Arı, a.g.e. , s.121-122.

⁵¹ Aynı eser, s.123.

devlet olarak görmüştür.⁵² Böylece Balfour Deklarasyonu'nun yayınlanmasıyla 1920'lerin sonundan itibaren "sonsuz çatışma" ortamının kapısı da aralanmıştır.⁵³

MacMahon-Şerif Hüseyin Yazışmaları, Balfour Deklarasyonu, Sykes Picot Anlaşması gibi metinler sömürgeci Batı'nın Ortadoğu bölgesini kendi çıkarlarına göre yeniden tasarlama emelinin göstergeleri olmuştur. Siyonistler ise yükselen milliyetçi dalgalarla beraber artık kendilerine de yeni bir yurt edinmelerinin zamanının geldiğine kanaat getirmiştir. Milliyetçiliğin yükselişi Yahudileri büyük ölçüde Avrupa ve Rusya'da barınamaz hâle getirmiştir. Bunun üzerine Yahudiler de tarihsel köklerine dönme ihtiyacını hissetmiştir. Uganda, Kıbrıs gibi seçeneklerin de gündeme gelmiş olmasına rağmen Filistin seçeneğinin ağırlık kazanması ve kademeli olarak bu seçenek üzerinde ısrar edilmesi de bu yüzden olmuştur.

Sonuç olarak Ortadoğu topraklarında bir Yahudi devleti kurulmasına karar verilmiştir. Esas sorun bu devletin referanslarının ne olacağıydı. Bu tartışma Siyonist hareket içinde farklı akımların oluşmasına sebebiyet vermiştir.

1.2.2. Siyonist Akımlar

Siyonizm'in tarihsel seyri içinde çeşitli farklı görüşler, akımlar ortaya çıkmıştır. Bu farklı görüşler ilk kez Basel Kongresinde görülmeye başlanmıştır. Theodor Herzl'in Sion Aşıkları Derneği'nin başına geçmesiyle beraber ilk ortaya çıkan görüş *Siyasal Siyonizm* olmuştur. Siyasal Siyonizm'in temel argümanlarından biri demokratik düşüncenin iflas ettiği fikri olmuştur. Bu fikrin savunucusu olan romantik milliyetçiler, aynı ırka mensup etnik grupların birbirleriyle derin bağlarla bağlı olurken farklı etnik grupların dışarıda tutulmasını doğal saymıştır.

Siyaset bilimci Norman Finkelstein'a göre, Siyasal Siyonistler kendilerine anti semitizm ile savaşmak gibi bir hedef belirlememiştir. Böylesi bir çabayı fazla Don-Kişot benzeri bir girişim olarak nitelendirmeleri nedeniyle anti semitik dalgayla Siyasal Siyonistler arasında bir *modus vivendi*⁵⁴ sağlanmıştı. Siyasal Siyonistler Yahudi sorununu, Yahudi ulusunun ait oldukları yerde bir devlet kurarak çözebileceklerini düşünmüşlerdi.⁵⁵

---

⁵² Ilan Pappé, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oxford, Oneworld, 2006, s.14.

⁵³ Aynı eser, s.13.

⁵⁴ Modus vivendi: geçici uzlaşma

⁵⁵ Norman Finkelstein, *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*, London, Verso, 2003, s. 8.

Tarihçi Walter Laqueur'a göre, Herzl'in kafasındaki devlet modeli daha çok bir demokratik monarşi ya da aristokratik monarşi olmuştur. Uluslar henüz sınırsız bir demokrasi için hazır değildir. Öte yandan Herzl'in zihnindeki devlet yapısında teokratik ve militer referanslar bulunmamaktadır Hahamlar sinagogda, askerler kışlalarında kalacaktır.⁵⁶

Theodor Herzl, haleflerinden farklı olarak Yahudi devletinin nerede kurulacağını tartışmaya hazır bir görüntü çizmiştir. Herzl, bir seçenek olarak Uganda veya Kıbrıs'ı da tartışmaya hazır olmuştur. Herzl'in 1904 yılında ölümünden itibaren Siyonistler, Yahudi yurdunun kurulacağı bölge olarak Filistin dışında herhangi bir alternatifi gündemlerine almayı reddetmiştir.⁵⁷

Basel Kongresinde ortaya çıkan görüşlerden biri de *Pratik Siyonizm* adıyla anılmıştır. İsraili tarihçi Avi Shlaim'e göre Siyasal Siyonizm diplomasi yöntemini savunurken Pratik Siyonizm, göç hareketinin örgütlenmesi, ilhak, yerleşimlerin ve Yahudi ekonomisinin kurulması gibi konularla ilgilenmiştir. *Sentetik Siyonizm* adıyla iki akımı birleştirmek daha sonra İsrail'in ilk cumhurbaşkanı olacak olan Chaim Weizmann'a düşmüştür.⁵⁸

Yahudi siyasi mücadelesinde Chaim Weizmann'ın en büyük rakibi *Revizyonist Siyonizm*'in fikir babası olan Ze'ev Jabotinsky olmuştur. Jabotinsky, aynı zamanda İsrail sağının da fikir babası olarak anılmaktadır. 1931 yılında Revizyonist Siyonistlerin lideri Jabotinsky Dünya Siyonist Kongresi Başkanı Chaim Weizmann'ı istifaya davet etmiştir. Jabotinsky, satın alma yoluyla ilhak ya da kooperatif tipi örgütlenmelerle ilgilenmemiştir. Revizyonist yaklaşıma göre kurulacak İsrail devletinin Ürdün nehrinin iki ucuna kadar yayılması gerekmektedir. 1935 yılında Jabotinsky ve ekibi Dünya Siyonist Kongresi'nden koparak *Yeni Siyonist Dernek*'i kurmuştur. Jabotinsky, Araplarla uzlaşma çabalarını başından beri bir vakit kaybı olarak kabul etmiştir. Norman Finkelstein'a göre Revizyonistler, esas önceliklerini Yahudi çoğunluğu sağlamak olarak belirlemeleri nedeniyle Revizyonist militarist felsefenin taşıyıcıları olmuşlardır. Revizyonist yaklaşım, İsrail devletinin kurulması için gösterilen diplomatik çabaları başından beri küçümsemiş ve askeri yöntemlerle

---

⁵⁶ Laqueur, a.g.e. , s. 93.

⁵⁷ Adel Safty, *Might Over Right*, İngiltere, Garnet Publishing, 2009, s.6.

⁵⁸ Avi Shlaim, *The Iron Wall Israel and The Arab World*, New York, Norton 2001, s.6.

mücadeleyi savunmuştur. İlk Siyonist paramiliter örgütlerden İrgun bu mantıkla kurulmuştur. Jabotinsky, 1940 yılındaki ölümüne kadar İrgun'a başkanlık etmiştir.⁵⁹

Jabotinsky, Araplarla uzlaşamayacağından dem vururken Yahudi sendika hareketi içinde siyasi kariyerini sürdüren David Ben Gurion, 1920'li ve 1930'lu yıllarda yaptığı konuşmalarda Filistinli Araplarla Siyonistlerin çıkarları arasında bir çatışma olmadığını savunan konuşmalar yapmaktadır. Ben Gurion, o yıllarda Araplarla olan tek probleminin ağalar ve efendilerle olduğunu savunmuştur. Ben Gurion'a göre, Arap toprak köylüleri, çıkarlarının Yahudi işçi sınıfıyla uyduğunu görürse bütün problemler çözülecektir.⁶⁰ Ben Gurion'un liderliğini yaptığı *Sosyalist Siyonistler*, militarist yayılma yerine göç hareketleri ve yerleşim kurma vasıtasıyla yayılmayı öngörmüştür. Kolektivist bir yaklaşımla kurulmuş olan Kibutzlar bu yaklaşımın örnekleridir.

Sosyalist Siyonizm, özellikle Batı demokrasisiyle fazla bir bağı olmamış Rus ve Doğu Avrupa Yahudileri tarafından benimsenmiştir.⁶¹ Avi Shlaim'e göre, Ben Gurion bu konudaki kararını 1936'da başlayan Arap isyanlarıyla değiştirmiştir. 1936 isyanları büyüdükçe İngilizlerle ittifak yapmak Ben Gurion için kaçınılmaz olmuştur.⁶²

Sosyalistleri diğer Siyonist akımlardan ayıran temel özelliklerden biri de göç ve sürgünlerin Yahudi toplumunda yarattığı sınıf farkı üzerine vurgu yapmaları olmuştur. Sosyalistlere göre Galut,⁶³ doygun bir Yahudi simsar topluluğu, sınırlı sayıda bir küçük girişimci topluluğu yaratmıştır ve bu durum Yahudi topluluğu içinde bir emek gücü açığının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu yüzden kurulacak Yahudi devletinin sağlıklı bir devlet olabilmesi için Yahudi işçi sınıfının yeniden kurulması gerekmektedir.⁶⁴

Siyonist hareket içinde anılan önemli yaklaşımlardan biri de *Kültürel Siyonizm* olmuştur. Kültürel Siyonizm'in öncüsü olan Ahad Ha'am "Yanlış Yol" başlıklı makalesinde Theodor Herzl'in neden başarısız olduğunu analizini yapmıştır.

---

⁵⁹ Avi Shlaim, "The Likud In Power The Historiography Of Revisionist Zionism", *Israel Studies*, Volume I, Number 2, (1996), s. 279-280.

⁶⁰ Shlaim, *The Iron Wall Israel...*, s.17.

⁶¹ İbrahim Mazlum, "İsrail Siyasal Yaşamının Temel Dinamikleri", Yayına Hazırlayan: Fulya Atacan, *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, İstanbul, Bağlam Yayınları, s. 93.

⁶² Shlaim, *The Iron Wall..*, s. 17-18.

⁶³ Galut: Yahudi tehciri.

⁶⁴ Finkelstein, a.g.e. , s. 9.

Ha'am'a göre, Siyasal Siyonistler Musevileri Yahudilik'e döndürmeyi hedeflemiştir ama dil, edebiyat, eğitim gibi temel meselelere hiç eğilmemiştir.⁶⁵ Kültürel Siyonizm, Siyasal Siyonistler gibi Yahudi düşmanlığını tehlike olarak görmemiştir. Kültürel Siyonistlere göre, Yahudi olmayanların kendilerine kucak açması anti semitizme göre çok daha büyük bir tehlikedir. Kültürel Siyonistlerin temel hedefi Yahudi çoğunluğun sağlanmasıdır. Balfour Deklarasyonu yayınladıktan sonra dahi Ahad Ha'am Siyonistlerin fazla aceleci davranmalarını salık vermiştir. Ha'am'a göre, Yahudiler ancak buldukları yerde çoğunluğu sağlarsa kendi ruhani merkezlerini kurabilir.⁶⁶ Ha'am ayrıca Balfour Deklarasyonu ile ilgili olarak haddinden fazla iyimser olan Siyonistlerin, Filistin'deki Arap nüfusu yok saymasını da eleştirmiştir.⁶⁷

Kültürel Siyonistler de Revizyonistler gibi Yahudi çoğunluğunu sağlamaya büyük önem vermiştir ama Yahudi çoğunluğunun bir devlet kurmaya değil, ancak Yahudi ulusunun bir Rönesans yaşamasına olanak sağladığını savunmuştur.⁶⁸

İsrail devletinin ulus kimliği oluşturulurken Yahudilik dininin temel faktör olarak rol oynadığı aşıkardır. İsraililer Eski Ahit döneminden beri hem dinsel hem de ulusal bir anlam taşıyan bir Yahudiliğe inanmışlardır.⁶⁹ Bu noktada Siyonist hareketin dinsel tutumu büyük önem kazanmaktadır. Dinsel yaklaşım olarak ilklerden biri olan Haredimler en marjinal örnekler arasındadır. Kendi ülkelerindeki laik kesimle de sürekli çatışma halinde olan Haredimler anti Siyonist bir tavır içindedir ve diğer Dinci Siyonistleri kendilerini Tevrat'a vermek yerine dünya işleriyle uğraştıkları için eleştirmişlerdir. İsrail devletinin kuruluşunu destekleyen Dinciler ise bu devleti Mesih'in gelişi ve Kurtuluş Günü'nün gerçekleşmesi yönünde kaydedilen bir aşama olarak görmüşlerdir.⁷⁰

İsrail devletinin kuruluş felsefesinin temelini oluşturan Siyonist akımlar içinde Siyasal Siyonistler, ilk diplomatik girişimleri başlatmıştır. Siyasal Siyonistler Yahudilerin ana yurdunun Filistin olması gerektiği konusunda uzlaşmışlardır ama bunun için Siyonistlere, özellikle İngiltere gibi, kuvvetli müttefikler gerekmiştir. Siyasal Siyonistler ve Kültürel Siyonistler daha emin adımlarla ilerlemek isterken icraata geçen akımlar Sosyalist ve Revizyonist akımlar olmuştur. Siyonistler, Sosyalistlerden kolektif örgütlenmeyi miras

---

⁶⁵ Laqueur, a.g.e. , s. 163.

⁶⁶ Aynı eser, s. 164-165.

⁶⁷ Safty, a.g.e. , s.23.

⁶⁸ Finkelstein, a.g.e. , s. 9-10.

⁶⁹ Mazlum, a.g.e. , s. 91.

⁷⁰ Aynı eser, s. 96.

almıştır. Sosyalistler tarafından gerçekleştirilen kolektif örgütlenmeler, İsrail ulusçuluğuna bütüncül bir yaklaşım getirerek Yahudi Devleti fikrinin geniş kitleler tarafından benimsenmesine sebebiyet vermiştir.⁷¹ Sosyalistlerin kooperatifler yoluyla yayılmayı seçmesi ve bu yerleşimler arasında pekişen dayanışma ruhu Filistin topraklarına göçenlerin yeni yurtlarına sahip çıkmalarını sağlamıştır. Öte yandan, Ben Gurion'un ağalık düzenini eleştiren konuşmaları Arap toplumu tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Ben Gurion, bir yandan Araplara işbirliği ve dayanışma mesajları verirken bunun ön şartı olarak Arapların Siyonistlere biat etmesini dayatmıştır. Bu durum özellikle Ahad Ha'am gibi yazarların da eleştirdiği üzere, bölgede yaşayan Arap nüfusunun yok sayılmasını getirmiştir. Bu söylem daha sonra İsrail devleti kurulduğunda da çeşitli dönemlerde tekrarlanacaktır. Sosyalistler tarafından başlatılan kolektivist yaklaşıma dinciler de sahip çıkmıştır.

Sosyalistler geri dönüşü tarihsel hak olarak görürken dinciler, atalarının yurdunu geri alma girişimini kutsal olarak nitelemiştir.⁷² Sürekli tehcir ve katliamlara maruz bırakılan Yahudi halkı nihayet kendine ait bir yurda sahip olacaktır.

Bugün İsrail sağının temelini oluşturan Revizyonistler ise İsrail'in militarist altyapısını oluşturmuştur. Bu bağlamda özellikle, iç siyasette de etkili olan İsrail ordusunun devletin kuruluş aşamasındaki rolü de büyük önem kazanmaktadır.

İsrail halkı bugün dahi ülkelerinin bir halk ordusu tarafından kurulmuş olduğuna inanmaktadır.⁷³ Öte yandan Ilan Pappé'ye göre, Yahudilerin aklına silahlanma fikrini bir İngiliz Kraliyet Subayı olan Orde Charles Wingate sokmuştur. Wingate, önceleri Sudan'da köle tüccarlarına karşı kazandığı başarılarla prestij sahibi olmuştur. Sonra da kendisini Siyonist davaya adanmıştır. İsrail ordusunun temelini oluşturacak olan Haganah 1920 yılında kurulmuştur.

Wingate, Hagana mensuplarına verdiği eğitimle aslında paramiliter bir örgüt olan kuvvetlerin hızla Yahudi Ajansı'nın silahlı kanadı olmasını sağlamıştır.⁷⁴ İsrail ordusu, daha ülke bağımsızlığını kazanmadan ilk yerleşimler (Yişuv) içinde örgütlenerek yeraltı savunma sistemi kurmuş, binlerce kişiye askeri eğitim vermiş ve yerleşimcileri hızla silahlandırmıştır. David Ben Gurion önderliğindeki yerleşimciler daha İsrail devleti kurulmadan Arap

---

⁷¹ Aynı eser, s. 93.

⁷² Aynı eser, s.93.

⁷³ Ze'ev Schiff, "Fifty Years Of Israeli Security", *Middle East Journal* Volume 53 No.3 (Summer 1999), s. 435

⁷⁴ Pappé, *The History of...*, s. 13.

tehlikesine karşı örgütlenmeye başlamıştır.⁷⁵ İlk başbakan David Ben Gurion aynı zamanda Savunma Bakanlığı görevini de yürütmüştür. Ben Gurion, Yahudi Ajansı'nın ilk günlerinden beri Yahudi silahlı gücünün portfolyosunu elinde tutmuştur. Ben Gurion, ordunun Yahudi gençliği için eritici pota⁷⁶ işlevi göreceğinin çok iyi bilincinde olmuştur.⁷⁷

1937 yılında Haganah'ın politikalarını fazla yumuşak bulan bir grup, Siyonist yayılcılığı için en önemli yeraltı örgütlerinden biri olan Irgun'u kurmuştur. 1940 yılında da Irgun'u yeterince sert bulmayan bir grup Stern'i kurmuştur. Öte yandan örgütler arasındaki fikir ayrılığı sadece yöneme ilişkin olmuştur. Nihai amaç Filistin topraklarında Yahudi devletini kurmaktır.⁷⁸

Ortadoğu'da bir Yahudi devletinin kurulabilmesi, iki ana değişkene bağlı olarak gelişmiştir. İlk değişken göç hareketinin doğru bir şekilde yönetilmesi ve yönlendirilmesi olmuştur. İsrail siyasetinde en baskın akımlardan biri olan Sosyalistler, kolektif yayılcılık yöntemini seçmişlerdir. Sosyalistler, sürekli bir dayanışma ruhunu ayakta tutarak yeni göçmenlerin yurtlarına sahip çıkmalarını sağlamıştır. İkinci ana değişken ise düzenli ordunun kurulması olmuştur. Bu konunun üzerinde en fazla duran akım ise Revizyonistler'dir. Sosyalist akım, gelecekteki İşçi Partisi'ni, Revizyonistler ise sağcı parti Likud'u kurmuştur. Likud, özünde daha militarist bir altyapıya sahip olduğundan Filistin'le ilgili daha şahin yaklaşımları desteklemiştir. Filistin'le ilgili en ciddi barış girişimlerinden biri olan Oslo Görüşmeleri İşçi Partisi iktidar döneminde gerçekleşirken, Likud bu görüşmelere şiddetle karşı çıkmıştır.

Öte yandan, İşçi Partisi ve Likud arasındaki farklar, militarist algının genel İsrail siyaseti üzerine sirayet etmesini engelleyememiştir. İsrail'in tarihteki siyasi liderlerinin büyük çoğunluğu eski askerler olmuştur. Dünyanın çeşitli noktalarından yönlendirilen göç hareketleri, farklı etnik kökenlerden Yahudi gruplarının Filistin topraklarına gelmesine sebep olmuştur. Bu etnik gruplar içinde farklı saflaşmalar meydana gelmiştir.

İsrail'e göç eden Yahudiler arasında iki ana akım İsrail siyasal yaşamını etkilemiştir. Bunlardan ilki Eşkenaz Yahudileridir. Eşkenaz Yahudileri temel anlamda Orta ve Doğu Avrupa'dan göç eden topluluğa verilen addır.

---

⁷⁵ Schiff, a.g.e. , s. 435.

⁷⁶ Eritici pota: melting pot

⁷⁷ Schiff, a.g.e. , s. 435.

⁷⁸ Arı, a.g.e. , s. 212.

İkinci topluluk, İspanya ve Portekiz'den ayrılarak Hollanda, İtalya, Bulgaristan Yunanistan ve Türkiye'ye yerleşen Sefarad Yahudileridir. Ancak, Sefarad tanımı Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki Doğu Yahudilerini tanımlamak için de kullanılmaktadır. Doğu Yahudileri de bu tanımlamayı tercih etmektedir.⁷⁹ İsrail'e Doğudan iki önemli göç akımı olmuştur. İlki, 1950 yılında Yemen Yahudi topluluğunun tamamının içinde olduğu göçtür. 1980 yılında ise Etiyopya'da yaşayan Yahudi nüfusu İsrail'e göç etmiştir.⁸⁰

İsrail siyasi yaşamında esas etkin olan etnik grup Eşkenaziler olmuştur. İsrail'in kuruluşundan itibaren Eşkenaziler esas itibarıyla İşçi Partisi içinde örgütlenmişlerdir. Sefarad Yahudileri ise sağcı, şahin görüşlere sahip olan Likud Partisini tercih etmiştir. İsrail'in kurulduğu 1948 yılından 1977 yılına kadar İşçi Partisi iktidarda devamlılığı sağlamıştır. Öte yandan Likud'un 1977 yılında seçimleri kazanması Eşkenazi cemaati içinde büyük endişelere sebep olmuştur. İşçi Partililer, Sefaradlar güçlendikçe siyasi uzlaşmalarla sağlanmış geçmiş başarıların ve sosyalist-liberal görüşe ait demokratik değerlerin kaybolacağını savunmuşlardır.⁸¹

Öte yandan, bu şahin yaklaşımı desteklemeyen Sefarad yazarlar da olmuştur. Kudüs'teki Sefarad Cemaati Konseyi başkanı Eliyahu Eliachar "*Filistinlilerle Yaşamak*" isimli kitabında Filistinli Araplarla tarım ve sanayi gibi konularda işbirliği yapılabileceğini savunmuştur.⁸² Cezayirli bir Yahudi olan Andre Chorauqi ise 1969 yılında "*Arap Dostuma Mektuplar*" isimli kitabında İsrail'in başkentinde bir Filistin meclisi ve Trans Ürdün yerel yönetimi oluşturulmasını önermiştir. Chorauqi, Kudüs'ün ise bir federal başkent olabileceğini savunmuştur.⁸³

1.2.3. İsrail'in Kuruluşu

Balfour Deklarasyonu'nun yazılmasından önce 1914 yılında yapılan nüfus sayımına göre Filistin'in nüfusu 689,272'ydi. Bu nüfusun 60,000 kadarı Yahudi nüfusedir. 1922 yılı

---

⁷⁹ Mazlum, a.g.e. , s. 90-91

⁸⁰ Aynı eser, s. 91.

⁸¹ Maurice M. Romani, "The Sephardi Factor in Israeli Politics", *Middle East Journal* Volume 42 No.3 (Summer 1988), s.424.

⁸² Aynı eser, s. 432

⁸³ Aynı eser, s. 433

nüfus kayıtlarına bazı Avrupalıların da dahil edilmiş olmasına rağmen, Araplar hâlâ nüfusun % 78'ini, Yahudiler de % 11'ini oluşturmaktaydı.⁸⁴

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde, özellikle Balfour Deklarasyonu'nun dünya kamuoyuna duyurulmasıyla, Araplar da Siyonist teşkilata karşı tedbir alabilmek için örgütlenme ihtiyacı hissetmiştir. 1920 yılında İngiliz mandası altındaki Arapların ilk ayaklanmaları Kudüs'te başlamıştır. Arapların ilk kurduğu örgütlerden biri Kudüs Müftüsü Hacı Emin El-Hüseyni liderliğindeki *Yüksek İslam Konseyi*'dir. Ancak, Kudüs'ün iki büyük ailesi Neşâşibîlerle Hüseyiniler arasındaki sürtüşmeler bu örgütlenmenin zayıf kalmasını getirmiştir. Kayda değer iddialardan biri de bölgede görev yapan Fransız diplomat Jacques d'Aumale'nin 1931 yılında dışişleri bakanlığına verdiği rapordur. Bu rapora göre, Neşâşibî ailesi Hüseyini ailesine yönelik karalama yapması için Siyonist örgütlerden rüşvet almıştır.⁸⁵

Hüseyini ve Neşâşibî aileleri arasındaki çekişmeler uluslararası bir propaganda savaşına dönüşmüştür. Fahri El- Neşâşibî, Arapları İngiliz ordusuna yazılmaları için ikna etmeyi iş edinirken, Almanya'daki Nazi rejimi tarafından Grossmüftü (Baş Müftü) ilan edilen El-Hüseyni, Berlin Radyosu'ndan İngiliz-Siyonist Cephesi'ne ve Allahsız Bolşevikler'e karşı cihat çağrısı yapmıştır.⁸⁶

Arap isyanlarında esas dönüm noktası 1936 yılı olmuştur. 15 Nisan 1936'da Müftü Hacı Emin El-Hüseyni önderliğinde genel grev kararıyla başlayan ayaklanmalar olmuştur. 1936 yılındaki genel grev ve ayaklanmalar İngilizlerin Filistinli Araplara yönelik katı tedbirlerinden kaynaklanmıştır. Filistinliler, artık emperyalist İngilizlerin kendi hayalleri için sadece köstek oluşturacağına inanmaktadır.⁸⁷

Ayaklanma ve çatışmaların sonrasında İngilizler yavaş yavaş geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, üç yıl boyunca Siyonistlerle süren çatışmalar sonucunda 6,000 Arap öldürülmüştür. İngilizlerin desteğiyle bir Yahudi polis gücü oluşturulmuştur.⁸⁸

Özellikle 1938 yılından itibaren Jabotinsky önderliğindeki Revizyonist kanat Filistinli Arap direnişçilere karşı harekete geçmiştir. Araplar bu saldırılara karşı silahlı

---

⁸⁴ Edward Said, *Filistin'in Sorunu*, İstanbul, Pınar Yayınları, 1985, s. 43-44.

⁸⁵ Rashid Khalidi, *The Iron Cage, The Story of Palestinian Struggle For Statehood*, Boston, Beacon Press, 2007, s. 8.

⁸⁶ Baruch Kimmerling & Joel S. Migdal, *The Palestinian People*, London, Harvard University Press, 2003, s.142.

⁸⁷ Aynı eser, s.105.

⁸⁸ Yıldırım Boran, *Geçmişten Günümüze Filistin Direniş Hareketi El Fetih ve Hamas*, İstanbul, Mep kitap, 2006, s. 37-38.

misilleme eylemleri yaptılar ama yeterli silah ve lojistiğe sahip olmadıkları için başarısızlığa uğradılar.⁸⁹

Filistin direnişinin sembol isimlerinden Şeyh İzzeddin Kassam, 1933'te Kudüs Müftülüğünden yardım istemiştir. Kassam, kendi milislerinin kuzeyden, Müftünün askerlerinin güneyden saldırdığı bir direniş planı teklif etmiş ve defalarca reddedilmiştir. 1935'te İzzeddin Kassam'ın öldürülmesiyle ayaklanmalar daha da şiddetlenmiştir.⁹⁰ Ayaklanmalar şiddetlendikçe İngilizler birtakım ara çözümler bulmaya çalışmıştır. 1936 yılında Fransa, Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık verileceğini açıklanmıştır.

Öte yandan, *Journal for Palestinian Studies* editörlerinden Philip Mattar, 23 Ağustos 1929'da El-Halil'de'da çıkan ayaklanmalarda Hacı Emin El-Hüseyni'nin bir rolü olmadığını savunmuştur. Ayaklanmaları analiz eden Shaw Komisyonu, ayaklanmayla ilgili raporunda şöyle demiştir:⁹¹

- “ Ayaklanma spontane gelişmiştir, örgütlü değildir.
- Ayaklanmanın gerçekleştiği şehirlerden biri olan El Halil'de müftü Halil İbrahim'in nüfuzu zayıftır. Müftünün otoritesinin güçlü olduğu birçok şehirde herhangi bir şiddet olayı olmamıştır.”

İngiltere'nin Ortadoğu'daki nüfuzunu koruyabilmek için yeni bir manevra yapması gerekmiştir. 1937 yılında Peel Komisyonu bu motivasyonla toplanmış ve *Taksim Raporu* adıyla bilinen raporu yayınlamıştır. Bu rapora göre, Filistin'de bağımsız birer Arap ve Yahudi devletlerinin kurulmasının yanı sıra Kudüs ve Beytullahim'i de içeren geniş bir bölgenin İngiliz mandası altında kalması öngörülmüştür. Eylül 1937'de toplanan Pan-Arap Kongresi'nde Taksim Planı reddedilmiştir. Yahudi cephesi ise bu Taksim Planı'na, aynı bölgede Ürdün'ün dışında bir Arap devletinin daha kurulmasına izin verildiği ve Filistin içinde kendilerine bırakılan bölgenin çok küçük olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır.⁹²

İngilizlerin önemli girişimlerinden biri de 1939 yılında İngiliz Sömürgeler Bakanı Malcolm MacDonald tarafından hazırlanan ve *MacDonald Beyaz Kitabı* adıyla bilinen belge

---

⁸⁹ Safty, a.g.e. , s.126.

⁹⁰ Philip Mattar, “Mufti Of Jerusalem”, *The Middle East Journal*, Spring 1988 Volume 42 Number 2, , s. 234-235.

⁹¹ Aynı eser, s. 231.

⁹² Arı, a.g.e. , s. 217.

olmuştur. Bu belgeye göre İngiltere, Filistin'e bağımsızlık hakkı tanıyacak ve böylece 75,000 Yahudi'nin Filistin'e göç etmesine izin verilecektir.

MacDonald Kitabı'na göre Filistin toprakları üç bölgeye ayrılmaktadır. A bölgesi Araplara ayrılmıştır ve bu bölgede Yahudilere toprak satışı yasaklanmıştır. B bölgesinde Araplara toprak satışı serbesttir, Yahudiler için ise toprak satışı belli koşullara bağlanmıştır. C bölgesinde ise Yahudilere yönelik toprak satışı serbest bırakılmıştır. Bu serbest bölge, Filistin topraklarının % 5'ine tekabül etmektedir ve çok büyük bir bölümü verimli kıyı bölgeleridir. Araplar bu planı, sınırlı da olsa, Yahudi göçüne izin verdiği için, Yahudiler de toprak alımına sınır getirdiği için reddetmiştir. 1939'da toplanan Yahudi Kongresi, MacDonald Beyaz Kitabı'nı yasadışı ilan etmiştir.⁹³

İngilizler, bu girişimlerin başarısızlıkla sonuçlanması ve saldırıların artması üzerine sorunu Birleşmiş Milletler'e (BM) havale etmiştir. Dünya Siyonist Teşkilatı taksim isterken Filistinliler bağımsız devlet istemişlerdir. 1947 yılında ABD'nin Taksim Planı'na destek vermekte oluşu dengeleri büyük ölçüde bozmuştur. Birçok ülke bölünme planını desteklemezken devlet başkanı Harry Truman'ın yönlendirmesiyle ABD lobisi Yahudilerin yanında saf tutmuştur. Öte yandan, bu planla Yahudiler Filistin topraklarının yüzde 7'sine hükmetme hakkını elde etmiş olmasına rağmen Irgun ve Stern örgütleri Taksim Planı'nı tanımamıştır.⁹⁴ Karar, Arapların da tamamı tarafından reddedilmiştir.

İngilizler askerlerini çekmeye başlarken çatışmalar da artmıştır. Özellikle Irgun ve Stern örgütleri, Filistin topraklarındaki toplu katliamlarını artırmışlardır. Bu katliamlar arasında en büyüklerinden biri Deyr Yasin köyünde yaşanmıştır. Aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 250 Arap köylüsü sokaklarda dolaştırıldıktan sonra kurşuna dizilmiştir. Bu katliamın etkisiyle 300,000 bazı kaynaklara göre 400,000 Arap, kendilerine ayrılmış topraklar da dahil olmak üzere, bölgeden göç etmek zorunda kalmıştır. İsrail'in ilk başbakanı David Ben Gurion ise statükoya bağlı kalmayacaklarını, genişleme eğiliminde dinamik bir devlet kurduklarını açıklamıştır.⁹⁵

14 Mayıs 1948'te Yahudi Ulusal Konseyi İsrail devletinin kurulduğunu resmen ilan etmiştir. Bu deklarasyonun hemen ardından Mısır, Suriye, Lübnan, Ürdün ve Irak kuvvetleri de Filistin'e girmeye başladı. Böylece ilk Arap İsrail Savaşı da başlamış oldu. Öte yandan,

---

⁹³ Aynı eser, s. 218.

⁹⁴ Aynı eser, s. 233.

⁹⁵ Aynı eser, s. 234.

1936 ve 1939 yılları arasındaki genel grev sürecinde yaşanan sorunlar 1948 Savaşı sırasında da kendini göstermiştir. Filistin halkının düzenli bir orduya sahip olmayışı, fraksiyonlar arasında bir birliğin sağlanamamış oluşu ve uygulanabilir siyasi hedeflerin yokluğu, 1936-1939 direnişini sekteye uğratmıştır. 2,000'e yakın ev bombalanmıştır. Köylülerin ekinleri tahrip edilmiştir. İngilizler Filistinlilere yönelik sokağa çıkma yasağı, sürgün ve toplu gözaltı tedbirleri uygulamıştır. "Kentsel yenilenme" bahanesiyle eski Yafa şehri dinamitlenmiştir.⁹⁶ 1930'lu yıllardan itibaren özellikle sahil kıyısındaki Yafa ve Hayfa şehirleri bölgedeki en fazla Arap nüfusuna sahip şehirlerden biri olmuştur. Yafa ve Hayfa, Müslüman ve Hıristiyan tüccarlar, yevmiyeli işçiler, gecekondu sakinleri ve bahçe sahipleriyle döneminin en kozmopolit şehirlerinden biri olmuştur.⁹⁷ Yaşanan ticari büyüme Yafa ve Hayfa'yı Yahudi nüfusu için bir çekim merkezi haline getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı döneminde Yafa'nın yüzde 30'unu Yahudi nüfusu oluşturmuştur. Sonradan İsrail'in başkenti olan Tel Aviv, Yafa'nın Yahudi ikizi olarak kurulmuştur.⁹⁸

1948 Savaşı sırasında da diğer Arap devletlerinin birlik olamayışı büyük bir sorun yaratmıştır. Lübnan'daki iç çatışmalar, Süveyş'te ve Irak'ta İngiliz birliklerinin mevcudiyetinin devam etmesi ve bu ülkelerin eğitilmiş, düzenli ordulara sahip olmayışı, hezimetini hızlandırmıştır. Savaş devam ederken Siyonistlerin emrine amade bir Yahudi Ajansı varken Filistinliler direniş için elzem olan silah, para gibi gereksinimlere sahip olamamıştır.

Filistinlilerin dezavantajlarından biri de, diğer Arap devletlerinden farklı olarak, temsil alanlarının çok sınırlı kalması olmuştur. Irak, Mısır, Suriye, Lübnan bağımsız olmadan önce İngiliz ve Fransız nüfuzu baki olmasına rağmen hükümette bakanlık düzeyinde yetkili bulundurabilmişlerdir. Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde Araplar yerel hükümetler kurabilmişlerdir. Osmanlı döneminde meclise temsilci gönderebilen Filistinlilerin manda döneminde böyle bir imkânı olmamıştır.⁹⁹

Filistin direnişine Arap devletlerinin desteği de çok sınırlı kalmıştır. Mısır, Irak ve Ürdün'de İngiliz askerlerinin mevcudiyeti devam etmiştir. Fransız askerleri 1950'lere kadar Suriye ve Lübnan'da kalmıştır. Suudi Arabistan ve Yemen'in devlet yapısı henüz oturmamıştır.¹⁰⁰ Ayrıca, Ocak 1948'de Ürdün Kralı Abdullah'ın başbakanı Tefvik Ebu El

---

⁹⁶ Khalidi, a.g.e. , s.107.

⁹⁷ Kimmerling& Migdal, a.g.e. , s.46.

⁹⁸ Aynı eser, s.50.

⁹⁹ Rashid, a.g.e. , s.39-40.

¹⁰⁰ Aynı eser, s.10.

Huda'nın Londra'ya yaptığı ziyaret sonrasında taksim planı sırasında Araplara tahsis edilen toprakların Ürdün tarafından ilhak edilmesi kabul edilmiştir. İngilizler, Siyonist cepheyle aralarının iyi olmamasına karşın, Kudüs Müftüsü El- Hüseyini'nin Nazi bağlantıları nedeniyle Ürdün gibi sadık bir müttefikle anlaşmayı tercih etmiştir. Ürdün ordusu savaşa başında İngiliz bir komutanla katılmıştır.¹⁰¹

1948 Savaşı'nın hemen arifesinde İngiliz Mandası döneminde ise Akdeniz ve Ürdün Nehri arasında kalan bölümde iki milyonluk bir nüfusun 1,4 milyonluk bölümü Arap'tır. Ülkedeki özel mülklerin yüzde 90'ı Araplara ait olmuştur. 1948 yılının Mart ayından Ekim ayına kadar süren savaş boyunca 750 bin Arap topraklarından sürülmüştür ya da kaçıma zorlanmıştır. Bu nüfus, bölgedeki Arap nüfusun yarısından fazlasına tekabül etmektedir.

İngiliz mandası döneminden 1948 yılının bahar aylarına kadar Yafa ve Hayfa, Arap ekonomik ve kültürel hayatının en dinamik olduğu kentler arasında yer almıştır. Yafa ve Hayfa Siyonist milisler tarafından ele geçirildikten sonra bölgedeki Arap nüfus askerler tarafından dağıtılmış ve mülklerine el konulmuştur.

Aynı olay Akka, Taberiye, Safed gibi şehirlerde de yaşanmıştır. Bu şehirler içlerinde yoğun bir Yahudi nüfusunu da barındırmalarına rağmen Arap nüfusu daha baskın olmuştur. Yafa ve Hayfa'da yaşayan 200 bin Filistinli topraklarından sürülmüştür. Kudüs'ün batı bölgesinde yaşayan 30 bin Arap evini terk etmek zorunda kalmıştır.

Filistin halkının en eğitimli, en müreffeh sınıfı ayrık mülteci durumuna düşmüştür.¹⁰² Çatışma olmayan bölgelerde bile Araplar evlerini terk etmeye zorlanmış ve çatışmalar bittiği zaman dahi dönmelerine izin verilmemiştir.¹⁰³

Edward Said, Filistinli Arapların mevcudiyetini "*Filistin'in Sorunu*" adlı eserinde şöyle anlatmaktadır:

"Ne kadar geri kalmış, ilkel ve sessiz olurlarsa olsunlar, Filistinli Araplar bu topraklardaydılar. Onsekiz ya da Ondokuzuncu yüzyıl Orient seyahatnamelerinden

---

¹⁰¹ Aynı eser, s. 127-128.

¹⁰² Khalidi, a.g.e. , s.2.

¹⁰³ Aynı eser, s.4.

hangisine bakarsanız bakın -Chateaubriand, Mark Twain, Lamartine, Nerval, Disraeli-Filistin topraklarında yaşayan Araplara ilişkin kayıtlar göreceksiniz.”¹⁰⁴

Edward Said, Batı toplumunun özelde Araplara genelde Şarklılara yönelik Şarkiyatçı bakışını vurgulamak için geri kalmış, ilkel ve sessiz sıfatlarını kullanmıştır. Sözü edilen seyahatnameler ise oryantalist metinlerin birinci elden kaynakları olmuştur. Şarkiyatçı anlayış, Batı’yı ilkel toplumların kurtarıcıları gibi göstererek sömürge düzenini meşru gösterme çabası içine girmiş ve bunda da başarılı olmuştur. Said’in Arapların varlığına yönelik vurgusunun sebebi ise İsrail’in eski Başbakanlarından Golda Meir’in Sunday Times gazetesine verdiği röportaj olmuştur. Golda Meir, 15 Haziran 1969’da verdiği mülakatta “Filistin halkı diye bir şey mevcut değildir... Sanki biz gelip onları ülkelerinden dışarı atmışız. Onlar hiçbir zaman olmadılar” demiştir. 1948 Savaşı’ndan sonra 150 bin Arap, Filistin topraklarında kaldı. 1947 Taksim Planı’nda Filistin topraklarının yüzde 55’i İsrail’e tahsis edilmişti. Bilindiği gibi, bugün Tarihsel Filistin¹⁰⁵ topraklarının yüzde 78’i İsrail işgali altındadır.¹⁰⁶

1948 Savaşı’nın büyük bir hezimetle sonuçlanmış olmasının en büyük gerekçelerinden biri örgütlü bir mücadelenin yokluğu olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu’nun çözülüş sürecinde Araplar ilk etapta birleşik bir Arap krallığı kurma hayalinin peşinden gitmiştir. Öte yandan, özellikle Sykes Picot anlaşmasının gün yüzüne çıkmasıyla sömürgeci Batı devletlerinin “böl yönet” prensibiyle parçalı bir yapı oluşturma emelleri ortaya çıkmıştır. Filistin özelinde üç temel aksaklık gün yüzüne çıkmıştır. İlk olarak, Arap dünyasında kurulan devletler yeni oldukları için kurumsal altyapılarını oluşturamamışlardır. İkincisi, bu devletlerin çoğu İngiliz ve Fransız güdümünde olmuştur. Özellikle Suriye, Ürdün, Lübnan, Mısır ve Irak gibi ülkeler henüz bağımsız kimliklerini kazanamamışlardır. Son olarak, Filistin içindeki mücadele yeterince örgütlü bir mücadele olmamıştır. Bu noktada, özellikle ailelerin mülkleriyle ilişkileri belirleyici olmuştur. Hangi ailelerin topraklarını Siyonistlere sattıkları bugün dahi tartışılmaktadır. Örneğin, sonradan Filistin mücadelesinin önderliğini devralacak olan Yaser Arafat’ın biyografisini yazan kaynaklar Arafat’ın babasıyla arasının neden bozuk

---

¹⁰⁴ Said, a.g.e. , s.32.

¹⁰⁵ Tarihsel Filistin: Filistin işgaliyle yıllar içinde çeşitli spekülasyonlar yapılmıştır. Tarihsel Filistin’den kastedilen İngiliz mandası dönemindeki Filistin topraklarıdır.

¹⁰⁶ Khalidi, a.g.e, s.1

olduğunu irdelerken gerekçeler arasında babasının Filistin'deki arazisini satmasını da saymaktadırlar.¹⁰⁷

Filistinliler 1948 sonrası koşullara ayak uydurabilmek için kimliklerinin uygun kollarına vurgu yaparak kendilerine yeni aidiyet ağları oluşturmuşlardır. Bu çerçevede Filistinlilerin, kimliklerinin din, akrabalık ve yerellik kollarına vurgu yaptıkları görülür. Bu vurgu aynı zamanda siyasi bir vurgu olmuş, Filistin davasının yeni seyrini belirlemiştir. Böylece Arap ve İslam misyonunun tamamına Filistin davasına destek misyonu biçilmiştir.¹⁰⁸

Filistincilik, 1948 Savaşı sonrası büyük felakete (en-Nekbe) bir tepki olarak oluşmuştur. Bu dönemde oluşan proto (erken) milliyetçilik akımının tabanını kolektif olarak arazilerini kaybetmiş ve geçim kaynaklarından yoksun köylüler oluşturmuştur.¹⁰⁹

Önce FKÖ sonra el-Fetih'in kuruluşu bu mücadeleye farklı bir dinamizm kazandırmıştır. El-Fetih ve FKÖ'nün kurulduğu yıllarda bölgesel dinamikler de değişmeye başlamıştır. İlk olarak Soğuk Savaş ortamında saflar giderek değişmiştir. Özellikle, Mısır ve Suriye'de yaşanan gelişmeler Filistin davasının geleceği açısından ve el-Fetih, FKÖ örgütlerinin geleceği açısından belirleyici olmuştur.

Her ne kadar, özellikle el-Fetih eylemleriyle, Filistin davası nispeten bağımsız bir hüviyet kazanmışsa da 1967 Savaşı bu direniş hareketine büyük bir darbe vurmuştur. 1967 Savaşı, genel Arap tarihinde de büyük bir travmaya sebebiyet vermiştir. 1967 Savaşı'ndan sonra FKÖ ve el-Fetih, Ürdün ve Lübnan özelinde Arap dünyasıyla da, karşı karşıya gelmiştir.

---

¹⁰⁷ Marco Koskas, *Yaşayan Bir Efsane Arafat*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1998, s.14.

¹⁰⁸ Yezid Sayigh, *Armed Struggle and The Search For State The Palestinian National Movement 1949-1993*, Oxford, The Institute For Palestinian Studies, 1997, s.36.

¹⁰⁹ Sayigh, a.g.e. , s.46.

2. EL FETİH VE FKÖ'NÜN KURULUŞ VE YÜKSELİŞ DÖNEMİ

2.1. FKÖ'nün Örgütsel Yükselişi

1948 Savaşı, Filistin halkının yaşadığı ilk büyük hezimet olmuştur. Savaşın sonra İsrail Kudüs'ün batı tarafını, Ürdün de doğu tarafını ilhak etmiştir. 600 binden fazla Filistinli mülteci pozisyonuna düşmüştür. 450 Filistin köyü terk edilmiş ve haritadan silinmiştir.¹¹⁰ Filistinliler, diğer Arap ülkelerine yayılmış olan mülteci kamplarında yaşamaya mahkûm olmuştur (Tablo-1 ve Tablo 2)

Tablo-1: Filistinli Mültecilerin Diğer Arap Ülkelerine Dağılımı

	1952	1967	1982	1987
İsrail 1967 öncesi	179.000	326.000	550.000	645.000
Batı Şeria	742.000	666.000	830.000	937.000
Gazze	300.000	346.000	455.000	558.000
Filistin	1.221.000	1.338.000	1.835.000	2.140.000
Ürdün	150.000	731.000	180.000	1.252.000
Lübnan	114.000	225.000	375.000	338.000
Suriye	83.000	143.000	245.000	284.000
Diğer	32.000	263.000	985.000	1.125.000
Diaspora	379.000	1.362.000	2.665.000	2.999.000
Toplam	1.600.000	2.700.000	4.500.000	5.100.000

Kaynak: Rex Bryne, Sanctuary and Survival The PLO in Lebanon, Westview Press, Londra,1990, s.38

Tablo-2: UNRWA Filistinli Mülteci Kayıtları

2010	Resmi Kamplar	Kamplarda Kayıtlı Bulunan Mülteci Sayısı	Ülkede Kayıtlı Mülteci Sayısı
Ürdün	10	350.899	1.999.466
Lübnan	12	227.718	455.373
Suriye	9	149.822	495.970
Batı Şeria	19	206.123	848.494
Gazze	8	518.147	1.167.361
Toplam	58	1.452.709	4.966.664

Kaynak: <http://www.unrwa.org/etemplate.php?id=253> UNRWA (1 Ocak 2010) İstatistikleri

¹¹⁰ Rubin, a.g.e. , s. 4.

Tablo-1 ve Tablo-2’de de görüldüğü üzere, 1948 yılından itibaren Ortadoğu’nun çeşitli bölgelerine yayılmış olan mülteci nüfusu giderek katlanmıştır. 1948 yılından itibaren, özellikle Ürdün, Gazze, Batı Şeria ve Lübnan bölgelerinde bulunan kamplara 1967 savaşıdan sonra da büyük bir mülteci akını olmuştur. 1,6 milyon olan mülteci nüfusu 2,7 milyona kadar çıkmıştır. 2010 yılı itibariyle de toplam mülteci nüfusu 5 milyona yaklaşmıştır.

El-Fetih ve FKÖ’nün yükseliş yıllarında en büyük başarılarından biri bu kamplardaki otoriteyi tesis etmesi ve bu kamplarda yaşayan mülteci nüfusunu mobilize etmeyi başarması ve bir kolektif eylem bütünlüğü yaratabilmesi olmuştur. Bu durum FKÖ’nün Lübnan’ı terk etmek zorunda kaldığı 1982 yılına kadar devam edecektir.

Filistin mücadelesi içinde bir kolektif eylem bütünlüğü 1964 yılından itibaren oluşabilmeye başlamıştır. Bu bütünlüğü kurmayı başaran örgüt el-Fetih ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) olmuştur. FKÖ’nün kuruluş toplantısı 1964 yılının Mayıs ayında Ürdün’deki Intercontinental Oteli’nde yapılmıştır. 1964 yılı Filistin direniş tarihi için önemli bir tarih olmuştur. el-Fetih de silahlı eylemlerine aynı yıl başlamıştır. Bu noktada Ürdün Filistin ilişkilerinin dayandığı ikiliği tekrar hatırlatmak gerekmektedir.

Ürdün nüfusunun üçte ikisini Filistinliler oluşturmaktadır. Ürdün’deki Filistinliler ordu ve bürokrasi içinde de kendilerine yer bulmayı başarmışlardır. Öte yandan Ürdün Krallığı 1948 Savaşı’na bir İngiliz generalin komutasında katılmış, 1950 yılında da Batı Şeria ve Doğu Kudüs’ü ilhak etmiştir.

Filistinliler, FKÖ’nün kuruluş toplantısının önce Doğu Kudüs’te yapılması için ısrar etmiştir. Bölgedeki ikili pozisyonu yüzünden Filistinlilerle karşı karşıya gelmeyi göze alamayan Ürdün kralı Hüseyin, bir ara çözüm bulmaya çalışarak Kızıldeniz bölgesini önermiştir. Sonunda Doğu Kudüs’e epey yakın bir mesafede yer alan Intercontinental Oteli üzerinde uzlaşmıştır.

FKÖ’nün kuruluş toplantısında 1947 Taksim Planı tamamen hukuk dışı ilan edilmiştir. Balfour Deklarasyonu’ndan İsrail devletinin kuruluşuna kadarki bütün süreç geçersiz ve hükümsüz sayılmıştır. Yahudiliğin bir din olduğu kabul edilmiştir. Öte yandan, Siyonizm ırkçı, fanatik, saldırgan, faşizan yöntemleri kullanan, sömürgeci, yayılmacı emellere sahip bir akım olarak tanımlanmıştır. Kuruluş bildirgesinde İsrail devletinin yok edilmesi ve

bölgede küçük bir Yahudi azınlığın yaşamasına izin verilmesi öngörülmüştür.¹¹¹ Toplantıda alınan önemli kararlar şunlar olmuştur:¹¹²

- Yönetmeliklere uygun olarak Filistin halkı tarafından FKÖ'nün kurulması,
- Bütün Filistinlilere mesleki birlikler ve sendikalar kurmaları çağrısı,
- Ancak silah gücüyle kazanabileceğini onayladıkları kurtuluş savaşlarına hazırlamak amacıyla bütün Filistinliler için askeri eğitim kamplarının derhal açılması. Arap hükümetleri Filistinlileri askeri akademilerine kabul etmeye çağırılmıştır.
- FKÖ'nün finansmanı için bir Filistin Ulusal Fonu'nun kurulması. Gelir kaynağı, 18 yaşının üzerindeki her Filistinlinin ödeyeceği yıllık ödentileri, Arap ve dost ülkelerin verecekleri yardım ve bağışları, ulusal günlerde toplanacak katkıları ve Arap Birliği'nin çıkartacağı Filistin Kurtuluş Tahvillerinden elde edilecek gelirleri kapsayacaktır.
- Ahmet Şukeyri'nin FKÖ'nün yönetim kurulu başkanlığına seçilmesi.

Ürdün'de yapılan kuruluş toplantısında en birincil amaçlardan biri kaynak mobilizasyonu sağlamak olmuştur. Özellikle meslek birlikleri ve sendikalar kurulması yönündeki çağrı bu bağlamda yorumlanmalıdır. Nitekim FKÖ, sendikalar ve öğrenci örgütlenmemelerinin desteğini sağlamakta başarılı olmuştur.

FKÖ'nün kurulduğu dönemde en önemli karar organı olarak *Ulusal Konsey* belirlenmiştir. Ulusal Konsey'in görev süresi iki yıla sınırlandırılmıştır. Ulusal Konsey, Filistin parlamentosuyla eşdeğer bir kuruluştur. Amacı, Filistinli partilerin (o dönemde komando hareketlerindeki siyasal eğilimlerin) ve olanaklı olduğu kadarıyla bireylerin temsilini sağlamaktır. Ulusal Konsey, 1964-1967 yılları arasında yılda bir kere, 1968 yılından itibaren yılda iki kere toplanma kararı almıştır.¹¹³

Ulusal Konsey tarafından kabul edilen *Filistin Ulusal Sözleşmesi*, örgütün kolektif eylemlere yönelik çerçevesini de oluşturmayı amaçlamıştır. Bu noktada ortak amaç, Filistin'in

---

¹¹¹ Benny Morris, *Righteous Victims A History of the Zionist Arab Conflict 1881-2001*, New York, Vintage,2001, s.365.

¹¹² Cengiz Çandar, *Direnen Filistin*, May Yayınları, İstanbul, 1976, s. 89-90.

¹¹³ Ribhi Halloum (Abu Firas), *Belgelerle Filistin Dün Bugün Yarın*, İstanbul, Alan Yayıncılık,1989, s.83 .

bağımsızlığını kazanması olmuştur. Filistin Ulusal Sözleşmesi'nin bazı önemli maddeleri şöyledir: ¹¹⁴

“Madde 1: Filistin, Filistinli Arap halkının anayurdudur. Arap yurdunun ayrılmaz bir parçasıdır.

Madde 2: Filistin, İngiliz mandası sırasındaki sınırlarıyla bölünmez bir bütündür.

Madde 6: Siyonist işgalin başlangıcına kadar Filistin'de yaşamış olan Yahudiler de Filistinli sayılır.

Madde 19: Filistin'in 1947'de bölünmesi ve İsrail devletinin kurulması, zamanın geçmesinden bağımsız olarak, tamamıyla gayrimeşrudur. Çünkü bu durum, Filistin halkının iradesine karşıdır, yurtlarındaki doğal haklarının ihlalidir, Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin ilkelerine özellikle kendi kaderini belirleme hakkına karşıdır.”

1968 yılında tekrar revize edilen Ulusal Sözleşme'ye¹¹⁵ göre Filistin toprakları İngiliz mandası dönemindeki sınırlarıyla tanımlanmaktadır ve Filistin topraklarında yaşayan Yahudi vatandaşlar da Filistinli olarak kabul edilmektedir. Son olarak FKÖ Filistin davasına yönelik uluslararası hukuk referansı olarak kendine BM kurumunu seçmiştir.

Intercontinental Zirvesi, bazı genç Filistinli eylemcilerin tereddütlerini giderememiştir. O sırada Kuveyt'te yaşayan Yaser Arafat'ın da bu zirve hakkında çekinceleri olmuştur. Zirveye davet edildiği halde gelmeyen Arafat, o sırada el-Fetih'i kurmaktadır. Arafat gibi düşününlerin eleştirileri iki ana gerekçeye dayanmaktadır. Birincisi, FKÖ kurmayları diğer Arap devletlerine çok fazla boyun eğmektedir. İkincisi, Arap devletleri icraat yerine radikal retorikle daha fazla ilgilenmektedir.¹¹⁶

El-Fetih örgütünün lideri Yaser Arafat, üniversite yıllarında Filistinli Öğrenciler Birliği başkanlığını yürütmüştür. Aynı anda hem Müslüman Kardeşler'e sempati duyan hem de Marksist öğretiyeye sıcak bakan Yaser Arafat, süreç içinde tipik bir etnik milliyetçi lider olarak sivrilmiştir. Arafat, öğrenci birliği başkanlığını yürüttüğü 1952-1956 yılları arasında ilk olarak Gazze'li öğrencilerin politize olmasına katkıda bulunmuştur. 1952'de öğrenci birliğindeyken SSCB liderliğinde Çekoslovakya'da düzenlenen öğrenci temsilcileri

¹¹⁴ Halloum (Abu Firas), a.g.e. , s.93.

¹¹⁵ Belgenin tamamı için bkz. Ek-2.

¹¹⁶ Rubin, a.g.e. , s.2.

toplantısında gördüklerinden çok etkilenmiştir. ¹¹⁷ 1958 yılında Kuveyt'te Ebu İyad ve Faruk Kaddumi ile buluşan Arafat burada örgütlenme faaliyetlerine başlamıştır. Arafat Kahire Üniversitesi'nden inşaat mühendisi olarak mezun olduktan sonra 1957 yılında Kuveyt'te çalışmaya ve el-Fetih'in ilk adımlarını atmaya başlamıştır. El-Fetih, özellikle Kuveyt'teki petrol işçileri arasında büyük bir popülarite kazanmıştır.

Etnik milliyetçi liderlerin hedeflerinden biri de eğitim ve basın kurumları gibi yan organlar oluşturmaktır. Bu hedef doğrultusunda Arafat ve ekibi 1959'da *Filastinuna* (Bizim Filistin) gazetesini çıkarmaya başlamıştır. el-Fetih'in en önemli referanslarından biri de üçüncü dünya milliyetçiliği olmuştur. Çin, Vietnam ve Cezayir devrimlerinden oldukça fazla etkilenmiştir. ¹¹⁸ Özellikle Cezayir deneyimini çok önemsemiştir. Bu yüzden, el-Fetih'in ilk merkezi Cezayir olmuştur. Öte yandan, Cezayir yeni ve zayıf bir devlet olduğundan Arafat el-Fetih militanlarını Suriye'ye kaydirmiştir. El-Fetih kuvvetleri Suriye Askeri İstihbaratı tarafından eğitilmiştir. ¹¹⁹

El-Fetih silahlı mücadeleye 1964 yılında başlamıştır. El-Fetih'in askeri konseyi Yaser Arafat başkanlığındaki ilk toplantısını 1964 yılında yapmıştır. Aynı dönemde el-Fetih, bir kaynak mobilizasyonu yaratabilmek adına yürüttüğü silahlı mücadelenin meşruiyetinin dayanak noktalarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Örgütün lideri Yaser Arafat uluslararası medya kuruluşlarına verdiği demeçlerde silahlı mücadelenin tek yol olduğuna vurgu yapmıştır. Arafat, neden en yakın zamanda silahlı mücadeleye geçmeleri gerektiğini anlatmak için beş nokta saymaktadır: ¹²⁰

- 1948'ten beri her yıl BM, mültecilerin geleceklerini ve haklarını konu alan yeni kararlar kabul etmektedir. Fakat bu kararlardan hiçbiri yürürlüğe konmamaktadır ve Filistinliler giderek unutulmaktadır. Silahlı mücadele Filistin sorununu insani bir sorun olmaktan çıkarıp ulusal ve siyasi bir sorun haline getirecektir.
- Söylevler dışında, Arap ülkeleri İsrail'den korkmaktadırlar. Silahlı mücadelenin başlaması onları savaşa katılmaya zorlayacaktır ve bu da güçler dengesini bozacaktır.
- Silahlı mücadele Arap ve uluslararası kamuoyunun ilgisini çekecek, mültecilere umut verecek ve gençlerin savaşçılar safına katılmalarını sağlayacaktır.

---

¹¹⁷ Aynı eser, s.6

¹¹⁸ Aynı eser, s.8.

¹¹⁹ Aynı eser, s.10.

¹²⁰ Amnon Kapeliouk, *Yenilmez Arafat*, Ankara, İmge Kitabevi, Eylül 2008, s.87.

- Saldırı için hazır hissedilecek anı beklemek, kendini hiçbir zaman harekete geçmemeye mahkum etmektir ve çok daha zayıf bir ikinci FKÖ olmaktadır.

- El-Fetih silahlı mücadeleyi başlatmaya söz vermiştir. Silahlı mücadeleyi ertelemek hareketin güvenilirliğini zedeleyecektir.

Silahlı mücadelenin başladığı 1964 yılına kadar Filastinuna gazetesi 40 nüsha basılmıştır. Milliyetçi bir söylemle çıkan Filastinuna, Filistinlileri silahlı mücadeleye çağırmıştır. Gazetede yayınlanan makalelerden birinde şöyle denilmiştir:

“Mülteci çadırlarındaki yaşam onursuz bir ölümü simgeler, oysaki Filistin için savaşırken ölmek olabilecek en şerefli şeydir.”¹²¹

El-Fetih’in amaçlarından biri de Filistin davasını dönemin Arap devletlerinin ipoteği altından kurtarmak olmuştur. El-Fetih’in lideri Yaser Arafat bu konuda şunları söylemiştir: “Filistinliler, Arap hükümetlerinin vesayetinden kurtarılmalı. Filistinli, gerçek yerine, toprağını kaybetmiş ve onu elde etmeye çalışan insanlar olarak oturtulmalıydı.”¹²²

Ürdün, Mısır, Suriye ve Lübnan başta olmak üzere Arap coğrafyasındaki mülteci kamplarına dağılmış olan Filistinliler ortak bir geçmişe sahiptirler. Mülkleri, toprakları ellerinden alınmış, statü kaybına uğramışlardır. Bu yüzden kamplarda yaşamaya mahkûm edilmiş Filistinliler arasındaki sosyokültürel bağlar ve dayanışma ruhu her zaman güçlü olmuştur. Özellikle, 1967 hezimetini bu bağları daha da kuvvetlendirmiştir. Bu durum kaynak mobilizasyonu için elzem olan güven ve sadakat duygusunun da yaratılmasına katkıda bulunmuştur.

Filistin mücadelesi meşruiyetini özünde BM kararlarından almıştır. Öte yandan Arafat’ın da belirttiği üzere özellikle ABD’nin İsrail’e verdiği aktif destek sayesinde bu kararların gereği hiçbir zaman uygulanamamıştır.¹²³

Daha önce de belirttiğimiz üzere, kaynak mobilizasyonu için gerekli etkenlerden biri de ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır. Yaser Arafat’ın FKÖ ve el-Fetih’in liderliğini ele aldığı 1969 yılına kadar her iki örgüt de Mısır ve Suriye istihbaratı tarafından finanse edilmiştir. Bu arada özellikle 1960’lı yıllardan itibaren FKÖ diğer Arap ülkelerini Filistinlilere yönelik ek vergi uygulanmasını kabul ettirmeyi başarmıştır. Filistinli işçiler için uygulanan yüzde 5 ila 7’lik kesintiler örgüte yıllık 50 milyon dolarlık bir kaynak sağlamıştır. 50 ila 60 milyon dolarlık bir ek kaynak da yurtdışında yaşayan diaspora tarafından

---

¹²¹ Kapeliouk, a.g.e. , s.73.

¹²² *Interview with a Leader of the Palestine National Liberation Movement “Fateh” International Documents on Palestine* 1968, Beyrut, The Institute on Palestine, s.298.

¹²³ Kararın tam metni için bkz Ek-2.

sağlanmışır. Bu kaynaklara ek olarak FKÖ, ticari gelir sağlamak için Körfez ülkeleri ve Kuzey Afrika'da petrole yönelik yatırım yapmışır. Bu yatırımlar özellikle OPEC'in yükseliş geçtiğı 1970'li yıllarda büyük kâr getirmişir. 1970 yılında alınan bir kararla kurulan Sumud Fonu ticari, tarımsal ve endüstriyel yatırımları kapsamaktadır. Buna ek olarak FKÖ'nün sahip olduğı medya mecralarından, epey popüler olan Monte Karlo Radyosu da dâhil, elde edilen gelir 1988 yılında 300 milyon dolara kadar ulaşmışır. Öte yandan Filistinlilerin kamplarda maruz kaldığı zorlu koşullar devam ettikçe 1970'li yıllardan itibaren örgüte yönelik yolsuzluk, adam kayırma suçlamaları da kademeli olarak artmışır.¹²⁴

El-Fetih'in İsrail topraklarına yönelik ilk silahlı saldırısı 1965 yılında Celile şehrinde bulunan su boru hattına olmuştur. Bu saldırı, Mısır ve Ürdün de dahil olmak üzere, diğ er Arap devletleri tarafından hiç hoş karşılanmamışır. Arap devletleri o sırada yeni ortaya çıkmış olan el-Fetih'in kendilerini İsrail ile prematüre bir savaşın içine sürüklemesinden korkmuşlardır.

El-Fetih ve FKÖ esas popüleritesini Ürdün ve Lübnan'da faaliyet gösterdiği dönemde kazanmışır. Artık bir kolektif toplumsal hareket işlevini kazanmış bir örgüt olduğundan kaynak mobilizasyonu açısından da verimli sonuçlar elde edilmesi mümkün olmuştur. Bu açıdan ilk dönüm noktalarından biri 1968 yılında gerçekleşen Kerâme Savaşı olmuştur. İkinci dönüm noktası olan Kara Eylül olayları bu mobilizasyonu sekteye uğratmış olan bir yıkım olarak gözükse de Yom Kippur Savaşı (1973) ve Lübnan İç Savaşı'nda aktif rol oynayan FKÖ'nün popüleritesi artmaya devam etmişir. Bu bağlamda FKÖ'nün yükselişi 1993 yılında su yüzüne çıkan Oslo sürecine kadar devam etmişir.

2.2. Kerâme Savaşı

1967 Savaşı, Ortadoğı'da Arap coğrafyasının yaşadığı en büyük hezimetlerden biri olmuştur. 1956'daki Süveyş Savaşı'ndan sonra Arap Birliği için beslenen umutlar 1967 hezimetini ile beraber suya düşmüştür. Artık laik ve çağdaş idealler temelinde bir Pan-Arap Birliği'nin kurulumu imkânsız hale gelmişir.¹²⁵ Arapların birçoğı İslam'a dönüşü daha geçerli bir seçenek olarak görmeye başlamışır.

Öte yandan umutları kırılmış olan Arap kitleleri bir kere daha geleneksel rejimlerin politikalarını tercih etmek istememişlerdir. Batı himayesindeki devletlerin dayattığı çözümler Arap toplumuna hitap etmemişir. 1967 Savaşı'nda da Mısır'ı yanlış yönlendirmiş olan

¹²⁴ James Ciment, *Palestine Israel The Long Conflict*, New York, Facts On File Inc, 1997, s.104-105.

¹²⁵ Said K. Aburish, *Bay Filistin Arafat*, Ankara, Elips Kitap, 2008, s.68.

SSCB'ye de şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Öte yandan Arap milliyetçiliği de eritici pota, birleştirici çimento olma özelliğini kaybetmiştir. Genel olarak, Arap ruhunun tekrar dirilebilmesi için tek seçenek Filistin direnişinin çağrısı olmuştur.¹²⁶

1967-1968 döneminde el-Fetih örgütü Filistin davasının yegâne sahibi olarak rüştünü ispat etmişti. 1967 hezimetinden yıpranmadan çıkmayı başarabilen tek örgüt el-Fetih olmuştur. 1964-1967 yılları arasında el-Fetih örgütü mücadelesi için gereken para ve silah akışını bir düzene oturtmayı başarmıştır.

Özellikle 1967 yılı el-Fetih lideri Yaser Arafat'ın, mücadele saflarına yeni insanlar örgütlediği yıl olmuştur. Almanya, İspanya ve İtalya'daki öğrenci topluluklarından bine yakın Filistinli Suriye ve Cezayir'deki askeri kamplarda eğitim almaya gitmişlerdir.¹²⁷

Ürdün, Lübnan, Suriye ve Gazze Şeridi'ndeki mülteci kampları Arafat'a daha sıcak yaklaşırken Batı Şeria'daki Filistinliler El-Fetih'e katılmakta daha gönülsüz olmuşlardır. Yaser Arafat hakkındaki en kapsamlı biyografilerden birini yazmış olan Said K. Aburish bu durumu şu gerekçelerle açıklamıştır:

“Onlara göre yeni İsraili efendileri, savaş öncesi Ürdün yönetiminden daha kötü değildi. Aslında İsrail polisi onlara karşı daha iyi davranıyordu. Ek olarak ekonomik yararlar vardı ve savaştan önce Batı Şeria'lı binlerce kişi çalışmak için İsrail'e gidiyordu.”¹²⁸

Bu noktada kaynak mobilizasyonunda önemli faktörlerden biri olarak emek gücü devreye girmiştir. Filistinli emekçiler, güçlerini dava için mücadeleye ne kadar kanalize edebileceklerdir? Mücadelenin ileriye doğru bir ivme kazanabilmesi için cevap bulunması gereken sorulardan biri de bu olmuştur.

Bu soruya verilen cevap ileriki yıllarda Batı Şeria ve Gazze arasındaki farklı yaklaşımı da daha net olarak ortaya koymuştur. Aburish'in de belirttiği üzere Batı Şeria'da yaşayan Filistinliler İsrail ve diğer bölge ülkelerinde çalışma ve hayatlarını idame ettirme olanaklarına erişmişken Gazze halkı daha çetin koşullarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Gazze'deki yüzde 4,5'lük yeni doğum oranı dünya ortalamalarının epey üzerinde olmuştur. Ayrıca gene Gazze'de işsizlik oranı yüzde 45'lere yaklaşmışken kişi başına düşen milli gelir

---

¹²⁶ Aburish, a.g.e. , s.69.

¹²⁷ Morris, a.g.e. , s.365

¹²⁸ Aburish, a.g.e., s.72.

2,400 dolarda kalmıştır¹²⁹. Bu yüzden ileride Batı Şeria halkı el-Fetih'in uzlaşma çabalarını daha fazla desteklemişken, Gazze halkı daha agresif bir mücadele şekline devam edilmesine taraftar olmuştur. Bu konuya tezimizin ileriki bölümlerinde de değinilecektir.

El-Fetih silahlı eylemlerine 1964 yılında başlamıştır ama İsrail askeri istihbarat teşkilatı Şin Bet Arafat hakkındaki ilk arama emrini 1967 yılında çıkarmıştır. 1967 sonu, 1968 başı itibarıyla el-Fetih'in gerilla operasyonları hem sayıca hem de şiddet açısından azalmaya başlamıştır. Şin Bet, pek çok fedai ünitesini parçalamayı başarmıştır.

İsrail ordusunun operasyonlarına misilleme yapmak isteyen el-Fetih 21 Mart 1968 günü Eyle'de gerçekleşen bir mayınlı saldırıyla iki liseliyi öldürmüş ve otuz öğrencinin yaralanmasına sebebiyet vermiştir. İsrail ordusu ise misilleme yapmak üzere Ürdün'de el-Fetih'in genel merkezlerinden birini barındıran Kerâme köyüne bir operasyon düzenlemiştir.¹³⁰ el-Fetih militanları, Ürdün ordusunun da desteğiyle, İsrail ordusunu geri püskürtmeyi başarmıştır.

Kerâme Savaşı, özellikle 1967 hezimetinden sonra Arap toplumunun, kısa bir süreliğine de olsa, tekrar moral depolamasını sağlamıştır. El-Fetih ve Yaser Arafat bu savaşı etkin bir propaganda malzemesi olarak kullanmışlardır. Yaser Arafat'ın üniforması, kefiyesi ve asasıyla çektiği fotoğrafları giderek daha fazla evin duvarlarını süslemeye başlamıştır.

Yaser Arafat, artık "Bay Filistin" olarak anılmaya başlanmıştır. "Ben fedaiyim" "Zafere kadar ihtilal" "Filistinliler ihtilaldır" gibi sloganlar Arap kitleleri arasında giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır.¹³¹ Kerâme Savaşı'nın püf noktalarından biri de kaynak mobilizasyonu için gerekli olan manevi mekanizmaların kurulmasına yönelik başarısıdır Bu sayede el-Fetih, Arap kamuoyunda giderek daha fazla güç ve itibar kazanmıştır. Kerâme Savaşı, el-Fetih'in hem yerel hem de bölgesel güç ve itibarını arttırmasına sebebiyet vermiştir. Bu savaşın kazanımlarından biri de el-Fetih tarafından örgütlenmiş olan bir kolektif eylemin ilk defa kayda değer bir başarıya ulaşmasıdır. Fetih'in ordusu, Ürdün ordusundan destek almasına ve İsrail ordusundan daha fazla zayıt vermiş olmasına rağmen orta vadede büyük bir başarı elde etmiştir. Bu başarının uzun vadeye yayılamamasının sebeplerinden biri de ileriki yıllarda örgütün Ürdün ordusuyla karşı karşıya gelmeleriyle Kara Eylül katliamının vuku bulmuş olmasıdır. Arafat liderliğindeki örgüt, Ürdün'de de giderek daha fazla güç

---

¹²⁹ Ciment, a.g.e. , s.93.

¹³⁰ Kapeliouk, a.g.e. , s.110-112.

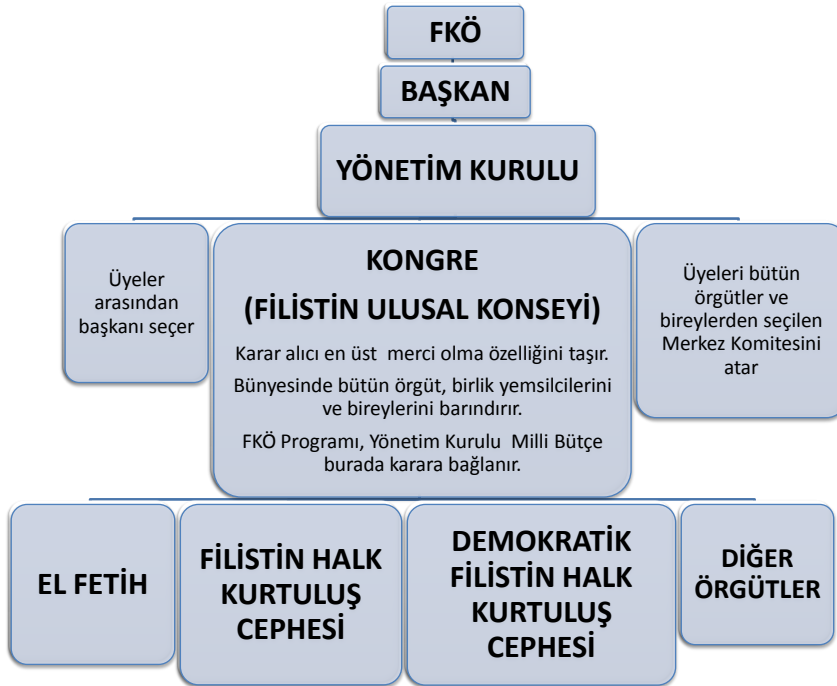
¹³¹ Aburish, a.g.e, s.80.

kazanmaya başlamıştır. 1969 yılının Temmuz ayında Yaser Arafat FKÖ'nün de liderliğini ele almıştır.

Aynı anda hem el-Fetih'in hem de FKÖ'nün liderliğini ele almış olan Arafat bundan sonra Filistin davasının yegane lideri olacaktır. FKÖ'nün bir şemsiye örgüt olması var olan yapının demokratik bir görüntü arz etmesini sağlamıştır (Bkz. Şekil-1). Öte yandan Arafat'ın fiili durumu çok fazla değişmemiştir. FKÖ'nün parçalı yapısı Arafat'ın diğer yan örgütleri de kolay manipüle etmesini sağlamıştır. Arafat'ın giderek artan gücü Ürdün kralı Hüseyin'in her geçen gün daha fazla rahatsız olmasına sebebiyet vermiştir.

Şekil-1: FKÖ'NÜN Hiyerarşisi

Kaynak: Bassam Abu Sharif, *Arafat and the Dream of Palestine; An Insider's Account*, New York, Palgrave Mcmillan, 2009, ABD, sf. xii.

2.3. Kara Eylül

1967 yılının yaz aylarında el-Fetih örgütü yaygın örgütlenme çalışmalarının ilk sonuçlarını almaya başlamıştır. 1967 yılında Batı Şeria’da bir araya gelip “halk ayaklanması”¹³² başlatma kararı alan el-Fetih yöneticileri bu kararlarının ilk meyvelerini Kerâme Savaşı’nda toplamışlardır.

Kerâme Savaşı hem Arap coğrafyasında hem de dünya ölçeğinde Yaser Arafat ve el-Fetih’in popülaritesini arttırmıştır. ABD’nin uluslararası haber dergisi Time, 1968 yılında Yaser Arafat’ı yılın adamı seçmiştir. Dergi, Arafat’ı yeni Che Guevara olarak lanse etmiştir.¹³³

İkinci olarak, Arafat ve Cemal Abdünnâsır arasındaki ilişkiler de düzelmiştir. 1968 yılında Cemal Abdünnâsır, ve Yaser Arafat Kahire’de bir araya gelmiştir. Gazze ve Batı Şeria’yı içine alan bir Filistin devletinin hedeflenmesi fikrini Arafat’a Nâsır vermiştir. Said K. Aburish bu buluşmayı şöyle aktarmıştır:

“Arafat’ın iki sadık dostu Ebu İyad ve Faruk Kaddumi’nin eşliğinde katıldığı bu ilk toplantılarında Nâsır, Arafat’a alayla sordu: ‘İsrail’i ortadan kaldırıp kendi devletini kurmak için kaç yıla gereksinim var?’ Filistinli lider cevap vermeyince ona barışı düşünmesini söyledi. Ona Batı Şeria ve Gazze’yi içine alan bir Filistin devletini düşünmesini öğütledi. Sözleri sanki kehanetti.”¹³⁴

Nâsır aynı zamanda Arafat’a bir jest yaparak Filistin’in Sesi Radyosu’nun adını Savtül- asife¹³⁵ olarak değiştirmiştir.

Teşkilatın silahlı mücadelesi yayıldıkça diğer Arap devletleri de örgüte daha fazla bağış yapmaya başlamıştır. Kuveyt hükümeti sayıları yüz binleri bulan Filistinli yerleşimcilere aktarmak üzere % 5’lik bir ek vergi koymuştur.¹³⁶

Kerâme Savaşı’nın ardından yaşanan önemli gelişmelerden biri de örgütün genel merkezini Şam’dan Amman’a taşıması olmuştur. Fetih milisleri Ürdün sınırından İsrail askerlerine yönelik silahlı saldırılarına hız vermiştir. İsrail ordusu ise hem el-Fetih hem de örgüte yardım ettiğini varsaydığı Ürdün kuvvetlerine yaptığı operasyonları artırmıştır. Ürdün

¹³² Morris, a.g.e. , s.366.

¹³³ Kapeliouk, a.g.e. , s.122.

¹³⁴ Aburish, a.g.e. , s.85.

¹³⁵ Savtül-asife Fırtına’nın Sesi anlamına gelir. Asife (fırtına) aynı zamanda el-Fetih’in silahlı kolunun adıdır.

¹³⁶ Morris, a.g.e. , s.370.

ve Suriye'nin yanı sıra 1948 yılından beri çok da faal olmayan Lübnan-İsrail sınırından da el-Fetih saldırıları başlamıştır. Güney Lübnan'daki Arkub bölgesi *el-Fetih Land* olarak anılmaya başlanmıştır.¹³⁷

Bu arada aynı dönemde iki önemli silahlı örgüt daha bölgede silahlı eylemlerine başlamıştır. Marksist bir örgüt olan Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) ve Demokratik Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FDHKC) kendine üs olarak Suriye'yi seçmiştir. 1970'lerin diğer bir popüler örgütü de FHKC'dir. Uçak kaçırma eylemleri stratejisini belirleyen örgütün askeri sorumlusu Vadi Haddad İsrail'e yönelik ses getirecek saldırılar yapılmasını savunmuştur.

Böylece dünya kamuoyunun dikkati Filistin sorununa çekilecek ve insanlar Filistinliler için adalet isteyecektir.¹³⁸ Sonuç tam tersi olmuştur.

Üstelik Ürdün FKÖ'ye karşı doğrudan tavır almıştır. Bu noktada FKÖ liderliği, ideolojik farklılıkları dengelemek ve bu farklılıklara yönelik doğru tavır geliştirmekte başarısız olmuştur. Bir şemsiye örgüt olan FKÖ farklı ideolojileri temsil eden örgütlerin bir arada bulunmasını gözetmiştir. Bunun iki temel gerekçesi olmuştur. Birinci amaç, farklı görüşlerdeki önderlerin ortak amaç olan Filistin bağımsızlığı için bir araya gelmesini sağlamak olmuştur. İkinci amaç ise, dış kamuoyuna FKÖ'nün yapısının demokratik bir yapı olduğu mesajının verilmesi olmuştur. Bu yüzden Yaser Arafat ve FKÖ liderliği diğer örgütlerin eylemlerine yönelik inisiyatif alıp tavır geliştirememiştir. Bunun bedelini Ürdün'deki bütün Filistinliler ödemek zorunda kalmıştır.

1968- 1971 yılları arasında ön plana çıkan FHKC Siyonizm'e karşı devrimci mücadele yürütmenin yanı sıra gerici Arap rejimlerini devirmeyi de hedefleri arasında belirtmiştir. FHKC'nin bu doğrultudaki eylemleri FKÖ ve el-Fetih'in başını epey ağrıtmıştır.

Gene 1968 yılında FHKC, Filistin Ulusal Konseyi seçimlerini boykot etmiştir. Bu boykotun esas gerekçelerinden biri de örgüt lideri George Habaş'ın 1967 savaşından sonra Nâsır'a yönelik hayal kırıklığı ve kızgınlığı olmuştur.

Habaş'a göre, Nâsır'a ya da başka bir Arap devletine güvenmektense bütün Arap dünyasında bir Marksist devrim hedeflenmelidir. Yıllar sonra kendisi de bir FHKC üyesi olan

---

¹³⁷ Kapeliouk, a.g.e. , s.137.

¹³⁸ Bassam Abu Şerif ve Uzi Mahnaimi, *Ateşle Sınandılar*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1995, s.62.

ve zaman içinde Arafat'ın da sağ kolu haline gelen Bessam Ebu Şerif bu boykot kararını şöyle eleştirecektir:

“Konsey seçimlerinin boykot edilmesine birçoğumuz karşı oy kullandıysak da Habaş yanına çoğunluğu almayı başardı. Bu Habaş'ın en büyük hatalarından biriydi. Aslında o tarihte FHKC, el-Fetih'ten daha güçlüydü. Nicelik olarak üye sayısı daha fazlaydı. Buna ek olarak FHKC bölgede eğitilmiş üye sayısı daha çok olduğu için diğer üst düzey siyasi pozisyonlardaki şahsiyetlerle daha kolay iletişim kurabiliyordu. Son olarak FHKC'nin üniversite mezunu, yabancı dil bilen üyeleri Filistin davasını desteklemeye hazır diğer yabancılarla da iletişim kurabiliyorlardı.”¹³⁹

Bu arada 1968 ve 1970 yılları arasında FKÖ'nün Filistin'deki faaliyetlerini düzenleyen bir dizi antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmalara göre FKÖ, ülke ordusuna hizmet etmek isteyenleri askere almamalı, silahlı ve üniformalı militanlar şehirlere girmemeli, Filistinliler yollara engel koymamalı ve anlaşmazlıklar Ürdün mahkemelerinde çözümlenmelidir. FKÖ bu antlaşmaları defalarca ihlal etmiştir.¹⁴⁰

Öte yandan, Filistinliler, 1969 yılında kamuoyuna duyurulan Rogers Planı'na karşı tepkilidir. Rogers Planı'na göre İsrail işgal ettiği Mısır topraklarından geri çekilecektir. İsrail, aynı zamanda BM'nin 242 numaralı kararı çerçevesinde 1967 sınırlarına geri dönecektir. Mülteci sorununa adil bir çözüm bulunmasına çalışılacaktır. Öte yandan, Batı Şeria'nın yönetimi Ürdün'e bırakılacaktır. Rogers Planı, Mısır ve Ürdün tarafından desteklenmiştir. Batı Şeria'nın Ürdün'e bırakılmış olması yüzünden FKÖ şemsiyesindeki bütün örgütler bu anlaşmaya çok sert bir tepki göstermişlerdir. Özellikle, FHKC'nin Ürdün monarşisini devirmeyi hedefleme sebeplerinden biri de Rogers Planı olmuştur.

Düzelmeye başlamış olan Nâsır ve Arafat ilişkileri de bozulmaya başlamıştır. Kral Hüseyin üç ay içinde iki suikast girişimi atlattır.¹⁴¹ 6 Eylül 1970 günü FHKC tarafından kaçırılan uçaklar Zerka Havaalanı'na inince Kara Eylül olaylarının fitili ateşlenmiştir. FHKC tarafından üç uçağın yolcuları rehin alınmıştır. Zerka Havaalanı'nın adı Devrim Havaalanı olarak değiştirilmiştir. FKÖ bu eylemleri tasvip etmemiştir ama eylemlere karşı net bir tavır da almamıştır. Öte yandan, bazı eylemler bizzat FHKC liderliği tarafından da kontrol edilememiştir. Örneğin, Leyla Halid Amsterdam'dan New York'a giden El Al uçağını

¹³⁹ Bassam Abu Sharif, *Arafat and the Dream...*, s. 17-18

¹⁴⁰ Aburish, a.g.e., s.99-100

¹⁴¹ Morris, a.g.e., s.373-374.

kaçırırken tutuklanınca aynı uçaktan indirilen iki militan spontane bir şekilde Schiphol Havaalanından bilet satın alarak bir PanAm Boeing 747'yi kaçırmıştır. Amaç, Leyla Halid'le dayanışma göstermektir.¹⁴² Hatta başka bir hava korsanının daha iniş için izin istediğini öğrenen Vadi Haddad, İsrail komandolarının operasyona geldiklerinden şüphelenecektir.¹⁴³

İlerleyen günlerde FHKC İrbid şehri de dahil olmak üzere Ürdün'ün kuzey şeridini ele geçirmiştir. Yerel komutanlardan biri İrbid'i ilk Arap Sovyeti ilan etmiştir. 17 Eylül günü Ürdün ordusu harekete geçmiştir. Ürdün kaynaklarına göre saldırılarda 200 Ürdün askeri ölmüştür.

FKÖ kaynaklarına göre ise saldırıda 3500 Filistinli sivilin yanı sıra 900 kadar FKÖ gerillası ölmüştür. 27 Aralık'ta Cemal Abdünnâsır'ın arabuluculuğunda Kahire Anlaşması imzalanmıştır. Nâsır, ertesi gün bir kalp krizi geçirerek ölmüştür.¹⁴⁴ Bu anlaşma uyarınca FKÖ Ürdün topraklarını terk etmiştir. Nihayet 1971 yılının Kasım ayında 4 bin kadar gerilla Güney Lübnan'daki el-Fetih Land bölgesine geçiş yapmıştır.

1968 ve 1969 yılları Yaser Arafat için oldukça verimli geçmiştir. İlk olarak, Arafat nihayet 1969 yılında FKÖ liderliğini ele geçirmiştir. Arafat, 2004 yılındaki ölümüne kadar FKÖ ve el-Fetih lideri olarak kalmıştır. Bu süreç içinde Arafat Ürdün nüfusunun üçte ikisinin Filistinli olduğu gerçeğini çok iyi kullanmıştır.

Özellikle 1969'ta FKÖ idaresini de ele aldıktan sonra hem silahlı eylemler hız kazanmıştır, hem de genel olarak FKÖ'nün Ürdün ve Lübnan'daki nüfuzunu arttırmıştır. Bazı yorumcular Ürdün'deki monarşinin devrilmesi ve Ürdün'ün Filistinlilerin yeni vatanı olma olasılığını dile getirmişlerdir.

Öte yandan Kerâme Savaşı'daki zaferini büyük ölçüde Ürdün ordusuna borçlu olan Filistin toplumsal hareketinin bunu nasıl başarabileceği de ciddi bir soru işareti olmuştur. Nitekim Kara Eylül bu açıdan Filistinliler için acı bir ders olmuştur. Nâsır'ın ani ölümüyle hareket liderliği en önemli müttefikini de kaybetmiştir. Öte yandan kuruluşun Lübnan'da yürüttüğü yaygın örgütlenme çalışmaları örgüt için ileriye dönük iyi bir yatırım olmuştur. 1974 yılında patlak veren Lübnan İç Savaşı safları tekrar belirlemiş, Fetih ve FKÖ'nün tarihinde yeni bir sayfa açmıştır.

---

¹⁴² Abu Şerif ve Mahnaimi, a.g.e. , s.80.

¹⁴³ Aynı eser, s.82.

¹⁴⁴ Morris, a.g.e. , s. 374-375.

Son olarak, Ürdün tecrübesini değerlendirirken Bessam Abu Şerif'in eleştirilerini de dikkate aldığımızda ideolojik farklılıkların mevcut toplumsal hareketleri nasıl sekteye uğrattığını gözlemleyebiliriz.

FHKC'nin boykotu ve Ürdün rejimine yönelik doğrudan eylemleri kaynak mobilizasyonu noktasında orta üst sınıfın desteğini de sekteye uğratmıştır. Rogers Planı'nın genel kabulü ve Ürdün'ün tavrı dikkate alındığında Habaş'ın diğer Arap devletlerine yönelik tavrı daha tutarlı gözükmektedir.

Öte yandan, FKÖ her zaman eleştirmekten geri durmadığı Arap devletlerine hem maddi hem de manevi anlamda bağımlı kalmıştır.

İleriki yıllarda da örgüt içindeki kaynak mobilizasyonu, en azından Lübnan topraklarını da terk edene kadar diğer Arap devletlerinin sayesinde yapılabilmektedir.

2.4. 1973 Yom Kippur Savaşı

Mısır'da Cemal Abdünnâsır'ın ani ölümüyle işbaşına gelen yardımcısı Enver Sedat 1970 yılında İsrail'in Mısır ve Gazze topraklarından çekilmesi karşılığında İsrail ile bir barış anlaşması imzalamaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Bu arada Ürdün de işgal ettiği bütün topraklardan çekilmesi yönünde İsrail'e baskı uygulamıştır.

BM Özel temsilcisi Gunnar Jarring ile yapılan temaslar 1971 yılına kadar devam etmiş ama bir anlaşmaya varılamamıştır. Daha önce 242 numaralı karara karşı çıkan Suriye ise 1972'de bu karara artık karşı çıkmayacağını açıklamıştır. 1973 yılına gelene kadar özellikle Suriye ve Mısır İsrail'e yönelik bir saldırı için hazırlıklara başlamıştır. Arap kuvvetleri bu sefer bir hata yapmayacak, hazırlıksız yakalanmayacaklardır. Hatta 1967'nin tersine hazırlıksız yakalanan taraf bu sefer İsrail olacaktır. 1973 yılında Yahudilerin en önemli din bayramlarından biri olan Yom Kippur haftasında Mısır Sina yarımadasından, Suriye de Golan Tepeleri üzerinden İsrail devletine saldırmıştır. Ürdün ve Suudi Arabistan da İsrail'e karşı bu savaşa katıldığını açıklamıştır ama önemli bir katkıları olmamıştır. FKÖ ilk defa devletlerin dâhil olduğu bir savaşa muharip güç olarak katılmıştır. Yom Kippur Savaşı'nda Arap kuvvetleri İsrail'e karşı görece bir başarı elde etmiştir. Burada Mısır ve Suriye'nin en büyük başarısı 1967de kaybolan Arap özgüvenini yeniden tesis etmeleri olmuştur.¹⁴⁵ FKÖ ise ciddi bir aktör olarak rolünü pekiştirmiştir. Öte yandan bu savaş somut bağlamda sadece Mısır

---

¹⁴⁵ Morris, a.g.e. ,s.387.

devletine yaramıştır. Mısır 22 Ekim 1973'te BM Güvenlik Konseyi'nin 338 sayılı kararıyla ateşkesi kabul etmiştir. Hatta, Golan Tepeleri'ni kurtarmanın peşinde olan Suriye ateşkesi çok erken kabul ettiği için Mısır'ı eleştirmiştir.¹⁴⁶Mısır devlet başkanı Enver Sedat ise kademeli olarak İsrail devletine yanaşmaya başlamıştır.

1976 yılında Enver Sedat, 1971 yılında SSCB ile imzalanmış olan "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'nı feshettiğini açıklamıştır. Sedat daha sonra 1977 yılında İsrail'e sürpriz bir ziyaret gerçekleştirmiştir 1978 yılında da ABD himayesinde İsrail Başbakanı Menahem Begin ile Camp David'de bir araya gelmiştir.

1979 yılında imzalan barış anlaşmasına göre Filistin' Gazze ve Batı Şeria bölgesinde özerk bir yönetim kurma hakkı tanınmaktadır. Beş yıllık bir geçiş döneminden sonra sınırların nihai statüsü müzakere edilecektir. El-Fetih ve FKÖ yönetimi çok öfkelenmiş ve bu anlaşmayı reddetmiştir. İkinci olarak, esas önemli sorun FKÖ yönetiminin barış görüşmelerine çağrılmamış olmasıdır. Böylece 1967 Savaşı'ndan sonra sadece Mısır işgal altındaki topraklarını kurtarabilmiştir.

2.5. Lübnan İç Savaşı

1948 Savaşı'ndan sonra Filistinliler UNRWA tarafından kurulmuş olan kamplarda yaşamaya başlamıştır. 1948'ten günümüze kadar gelen süreç içinde kamplardaki yaşam her geçen gün daha da fazla ağırlaşmıştır. Kamplar genel olarak Ürdün, Suriye, Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Lübnan'da kümelenmiştir. el-Fetih ve FKÖ'nün tarihindeki en büyük başarılarından biri de bu kamplarda düzen ve otorite sağlamayı başarması olmuştur. Bu noktada, özellikle Ürdün ve Lübnan'daki kamplar büyük önem kazanmıştır. el-Fetih, Ürdün'deki kamplarda kontrolü sağladığında Kral Hüseyin'in otoritesi de büyük tehlike altına girmiştir. Değindiği gibi, Kara Eylül katliamının temel gerekçesi de bu olmuştur. El-Fetih, Ürdün'den sonra Lübnan'da da mülteci kamplarının üzerine gitmiştir. Ilan Pappé bu noktada 1967 Savaşı'ndan sonra Filistinlilerin elit bir siyasi zümre tarafından temsili fikrinin artık kabul görmediğine işaret eder.¹⁴⁷

Direnışçi fedailerin en büyük başarılarından biri de kamplarda gerekli olan sosyal ve ekonomik hizmetler aksadığında el-Fetih elemanlarının devreye girip UNRWA'nın açıklarını

---

¹⁴⁶ Arı, a.g.e. , s.361.

¹⁴⁷ Pappé, *A History Of ...*, s. 183.

kapaması olmuştur.¹⁴⁸ Kampların içindeki farklı fraksiyonlar arasında çıkan ihtilaflarda kolluk gücü işlevini FKÖ üstlenmiştir. Bu yüzden örgüt için Ürdün'den kovulduktan sonraki en ideal sığınak Lübnan olmuştur. Bu noktadaki amaçlardan biri de FKÖ'nün yeni güvenli alanında kolektif eylemler zinciri yaratabilmek için kitlelerin güvenini kazanmak olmuştur. Liderlik, eylemlere katılan mültecilerin kamplarda yapılan bölüşümlerden adil paylar alacaklarına dair mesaj vermiştir. Bu noktada yönetici kadrolar, mültecilerin güvenlerini kazanmakta da başarılı olmuştur.

FKÖ, ilk bakışta Ürdün'de yaptığı hatalardan ders almış gözükmektedir. Özellikle 1973 yılına kadar FKÖ, Ürdün'de izlediği agresif politikaları, en azından bir süre izlemekten kaçınmıştır. 1973 yılına kadar FKÖ, İsrail'e yönelik agresif saldırılardan kaçınmıştır.¹⁴⁹ FKÖ, ilk etapta Lübnan halkını karşısına almak istememiştir. İkinci olarak direniş hareketi, Ürdün'den farklı olarak, Lübnan'ın önemli siyasal hareketlerinden Lübnan Ulusal Hareketi'nin (LUH) aktif desteğini almıştır. 3 Kasım 1969'da imzalanmış olan Kahire Anlaşması sayesinde FKÖ'nün Lübnan içindeki silahlı varlığı da, Mısır'ın da desteğiyle teyit edilmiştir. Bu anlaşmaya Falanjist cephenin yapmış olduğu çıkışlar iç savaş döneminde yaşanan cepheleşmenin temellerinden biri olmuştur.

Öte yandan, bu geri çekilme, geçici de olsa, Filistin hareketi bünyesinde çelişkilere sebep olmuştur. Birinci olarak FKÖ, varoluşunu silahlı mücadele üzerine kurmuştur. Bu yüzden İsrail'e karşı operasyon yapmamak FKÖ safları içinde pek sürdürülebilir bir karar olmamıştır. Bu yüzden FKÖ de zaman zaman Kahire Anlaşması'nı ihlal eden icraatlar gerçekleştirmiştir. Ürdün tecrübesinden ders almış yöneticiler bunun olası ölümcül sonuçlarından rahatsız olmuştur. Öte yandan, merkezi bir disiplin sağlama girişimleri Fetih'in tahakkümünü arttırma girişimleri olarak algılanmış ve direnç görmüştür.¹⁵⁰

Bu arada teşkilatın kampları, diğer gerilla hareketleri için de bir cazibe merkezi haline almıştır. Zira, 1960'lar ve 1970'ler hem sol devrimci mücadele içinde hem de bağımsızlık hareketleri içinde silahlı mücadelenin popüler olduğu yıllar olmuştur. Kızıl Ordu Fraksiyonu (RAF) liderleri Andreas Baader ve Ulrike Meinhof Lübnan'da FHKC ve FDHKC kamplarında bulunmuş ve örgütlerin bazı eylemlerine katılmışlardır.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ Aynı eser, s. 190.

¹⁴⁹ Bryne, a.g.e. , s.67.

¹⁵⁰ Aynı eser, s.68.

¹⁵¹ Abu Şerif ve Mahnaimi, a.g.e. , s.67.

Yıllar sonra Carlos adıyla bilinecek olan İliç Ramirez Sanchez, FHKC'nin aktif militanlarından biri olmuştur.¹⁵² Kürtler, İranlılar, Japonlar, Latin Amerikalılar ve Avrupalılar FKÖ kamplarına eğitim almak için gelmeye başlamıştır. Böylece FKÖ, kaynak mobilizasyonu ve kolektif eylemler için gerekli olan ekonomik kaynakların oluşumu ve devamlılığını da sağlamayı başarmıştır. FKÖ bu noktada ekonomik sürdürülebilirliğini de kurmakta başarılı olmuştur.

Lübnan'da özellikle Şii ve Maruni¹⁵³ nüfus bu durumdan rahatsız olmaya başlamıştır. Şiiler, Lübnan köylerinin savaş üslerine çevrilmesinden rahatsız olmuştur.¹⁵⁴ Maruniler ise LUH'un güçlenip kendi hegemonyalarını tehlikeye atmalarından rahatsız olmuştur. Bu noktada FKÖ, ideolojik farklılıkları idare etmekte tekrar başarısız olmuştur. Bölgedeki Şiilerin farklı yaklaşımlarını dikkate almaktan kaçınmıştır. Nitekim, FKÖ bölgeyi terk ettikten sonra İsrail ordusuyla karşı karşıya kalan da işgal ordusunu Lübnan'ı terk etmeye zorlayan da Şii milisler olmuştur.

1968 yılının Aralık ayında İsrail'in Beyrut uluslararası havalimanına saldırıp 13 sivil uçağı tahrip etmesiyle Filistin meselesinin Lübnan iç politikası içine girmesi kaçınılmaz olmuştur. İç Savaş döneminde de FKÖ ile beraber hareket edecek olan LUH artık ülkenin İsrail'e karşı daha açık tavır almasını talep etmiştir.¹⁵⁵ Kara Eylül vakasından sonra Arap devrimci hareketi Lübnan'a taşınmıştır. FKÖ de bu devrimci hareket içinde saf tutmuştur. İç Savaş döneminde Lübnan'da yaşayan Filistinli yazar B.J Odeh Arap dünyasındaki devrimci hareketin zayıflatılması için uygun koşulları şöyle sıralar:¹⁵⁶

1. Lübnan'daki sağ kanat vurulacak darbenin sonuca ulaştırılması için önemli bir araç olarak kullanılabilirdi
2. İsrail özellikle Lübnan'ın güneyinde Filistinlilere karşı giriştiği saldırıları şiddetlendirmek suretiyle harekate yardımcı olabilecekti.
3. İsrail sağ kanat güçleri eğitmek, yol göstermek ve silahlandırmak suretiyle yardımcı olabilecekti.
4. Filistinlilerin yanı sıra LUH'a da vurulabilecekti.

---

¹⁵² Aynı eser, s. 69-70.

¹⁵³ Maruni: Arap Hristiyanlar

¹⁵⁴ Kapeliouk, a.g.e. , s.184.

¹⁵⁵ B.J. Odeh, *Lübnan'da İç Savaş*, İstanbul, Belge Yayınları, 1985, s.33.

¹⁵⁶ Odeh, a.g.e. , s.38.

Öte yandan FKÖ, Ürdün'de olduğu gibi Lübnan'da da devlet içinde devlet yaratmıştır. FKÖ fedaileri özellikle Güney Lübnan'da güçlü bir hakimiyet kurmuştur. Bu arada Kemal Canbolat liderliğindeki LUH, Komünistler ve Baas Sosyalistleri FKÖ'nün İsrail'e karşı serbestçe komando eylemlerinde bulunma haklarını destekleyen sokak gösterilerinde ön saflarda yer almıştır.

Soğuk Savaş döneminde yaşanan cepheleşmelerden en fazla etkilenen ülkelerden biri Lübnan olmuştur. O dönemin konjonktüründe Lübnan'da keskin bir batı-doğu ayrışması yaşanmıştır. Batı cephesi, Avrupa ve ABD yanında saf tutmuştur. Başta Maruniler olmak üzere milliyetçi cephe batının yanında yer almıştır. Cemayel ailesi tarafından kurulmuş olan Falanjist Parti İsrail tarafından da silahlandırılmıştır. Canbolat ailesi liderliğindeki LUH, doğu cephesinde sol saflarda yer almıştır. Sovyet tezlerine daha fazla sempati duymaktadır. FKÖ ise Güney Lübnan'da Canbolat ailesiyle daha sıcak ilişkiler içinde olmuştur. Hükümet ve ordu ise 1957 yılından itibaren Eisenhower Doktrinini kabul ettiğini açıklayarak Batı cephesinde saf tutmuştur.

Lübnan İç Savaşı'nın ilk öncü saldırıları Lübnan ordusu tarafından Filistinlilere yapılan saldırılardır. 1973 yılında Lübnan ordusu, Filistinlilere ait kampları bombalanmıştır. 17 Mayıs 1973 günü FKÖ ve hükümet arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre ordu operasyonlara son verecek Filistinliler ise kamplarda silah bulundurabilecektir.¹⁵⁷

Hemen hemen bütün kaynaklar Lübnan İç Savaşı'nın 1975 yılında başladığı noktasında birleşmektedir. FKÖ, Maruni hakimiyetinden memnun olmayan Şii Müslümanları silahlandırırken İsrail de Falanjistleri silahlandırmıştır. Bu yoğun silahlanma yarışı dizginlenemediği için sokak çatışmaları, 1990 yılına kadar devam etmiş olan büyük bir iç savaşa dönüşmüştür.

1970 ve 1980'lerin Beyrut'u irdelenmeye açık bir şehir olmuştur. İç Savaş döneminde Beyrut, Soğuk Savaşın sıcak çatışmalarının yaşandığı şehirlerden biri olmuştur. Yıllara yayılan Batı-Doğu saflaşması iç savaş döneminde Lübnan'ın kuzey ve güneyinde kurtarılmış bölgeler oluşmasına sebebiyet vermiştir. FKÖ genel merkezi Lübnan'ın güneyinde bir varoş semti olan Fehâni'de kurulmuştur. FKÖ bölgeyi terk edip Tunus'a taşındıktan sonra İsrail ordusuna karşı direnişi devam ettiren Hizbullah örgütünün merkezi de Güney

---

¹⁵⁷ Kapeliouk, a.g.e. , s.185.

Lübnan'da kurulmuştur. Beyrut, sınıflar arası farklılıkların en çok gün yüzüne çıktığı şehirlerden biri olmuştur. Beyrut'un bir yanında müreffeh bir hayat devam ederken bir taraftan da yozlaşma, yoksulluk ve mültecilerin sorunları katlanarak zirveye ulaşmıştır. Aynı dönemde Beyrut'ta 50'den fazla örgüt ve milislerinin yanı sıra Suriye askerleri de bulunmaktadır.

Cengiz Çandar, 1984 yılında yazdığı *Tarihle Randevu* isimli kitabında bölgede sadece Şii Emel örgütünün ve Falanjistlerin kitlesel bir tabana sahip olduğunu söyler. Çandar'a göre FKÖ ile işbirliği yapan diğer sol, milliyetçi örgütler güçlerini SSCB'den ve Lübnan'da nüfuz peşinde koşan ilerici Arap devletlerinden almaktadır.¹⁵⁸

İç savaşın uzun ve kanlı geçmesinin gerekçelerinden biri de İsrail'e karşı olan güçler arasında da tam birlik sağlanamamasıdır. Emel örgütü ve Sovyet yanlısı örgütler arasında da silahlı çatışmalar çıkmıştır.

Ayrıca Emel örgütü FKÖ'nün laik söyleminden de rahatsız olmuş, iç savaşın ilk günlerinde FKÖ ve Emel arasında da silahlı çatışmalar çıkmıştır. FKÖ bölgeden ayrılmak zorunda kalınca Emel, İsrail ordusuna karşı en ciddi direnişi sağlayan örgüt olmuştur.

Yıllar içerisinde popülaritesi artacak ve Güney Lübnan'da otoriteyi sağlayacak olan Hizbullah, Emel hareketini haddinden fazla laik bulduğu için örgütten kopmuş ve kendi partisini kurmuştur.

İç savaşın seyrini belirleyen en önemli faktörlerden biri de Suriye'nin aldığı pozisyon olmuştur. Lübnan'ın ilk bağımsızlığını kazandığı andan itibaren ülkede Suriye'nin nüfuzu etkili olmuştur. 1976 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Firenciye Beyrut limanının kapandığı gerekçesiyle Suriye'den yardım istemiştir. Ordu ve Falanjistlerin birlik olup Lübnanlılar Cephesi'ni oluşturmasıyla saflar keskinleşmiştir. Soğuk savaş koşullarında Sovyet cephesine daha yakın duran LUH ve FKÖ'nün bu savaşı kazanması ABD çıkarlarına da ters düşmüştür.

Bilindiği üzere Suriye ve Filistin direnişi arasında örgüt ilk kurulduğu andan beri sıcak ilişkiler olmuştur. Suriye, el-Fetih üst kadrolarının güvenli sığınaklarından biri olmuştur. Öte yandan, Suriye çok fazla sayıda değişkeni dikkate almak mecburiyetinde kalmıştır İlk olarak, İsrail güdümündeki düşman bir Lübnan, Suriye için büyük bir felaket anlamına

---

¹⁵⁸ Cengiz Çandar, *Tarihle Randevu ;Beyrut'un Ateş Çemberinde FKÖ*, İstanbul, Yalçın Yayınları, 1984, s.18.

gelecektir. Baskı altına alınmış bir Filistin gerillası, Şam cephesinde de baskı yaratacaktır. Öte yandan sürekli kaos ortamında bulunan bir Lübnan ise İsrail işgaline davetiye çıkaracaktır.¹⁵⁹ Suriye'nin en büyük kaygılarından biri İsrail'in Güney Lübnan'ı işgali olmuştur. Bu işgal sonrasında ileride kurtarmayı umduğu Golan Tepeleri kısaç altına alınacak ve Şam savunulamaz hale gelecektir. Ayrıca Lübnan'daki Sovyet cephesinin savaşı kazanması Suriye Baas'ı içinde sol muhalefetin tekrar güçlenmesine yol açacaktır.¹⁶⁰ Hem Lübnan siyaseti üzerindeki nüfuzundan vazgeçmek istemeyen, hem de Filistin direnişini kontrol altında tutmaya çalışan Suriye'nin kademeli olarak FKÖ yönetimiyle arası bozulmaya başlamıştır.

Beyrut ile ekonomik irtibatını da koparmak istemeyen ve İsrail ile karşı karşıya gelmek istemeyen Suriye, 1976 yılından itibaren Lübnan'a kendi askerini sokmuş ve FKÖ'ye karşı cephe almıştır. Suriye'nin Lübnan'ı işgali sorunların daha da derinleşmesine yol açmıştır. Üstelik Suriye, 1982 yılında başlayan İsrail işgaline gene mani olamamış ve İsrail işgaliyle beraber Suriye ordusu Lübnan'daki Hıristiyan cephesiyle karşı karşıya gelmiştir. LUH ise kendi parçalı yapısı yüzünden Suriye'ye karşı doğrudan cephe alamamıştır.¹⁶¹

2.5.1. İsrail'in Lübnan'ı İşgali

1973 yılında 12. defa toplanan Filistin Ulusal Konseyi tarafından açıklanan 10 Maddelik Program'da BM'nin 242 numaralı kararı çerçevesinde ilk defa iki devletli çözüm önerisi kabul edilmiştir. Bu öneri FKÖ içindeki birçok fraksiyon tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Aralarında Marksist FHKC ve Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi fraksiyonlarının da yer aldığı bir *Reddiye Cephesi* kurulmuştur. Suriye sempatisini olan Saika örgütü de Reddiye Cephesi içinde saf tutmuştur. Reddiye Cephesi, ateşkes çabalarını sadece faşist sağ cephenin amaçlarına hizmet edeceği savıyla eleştiriyordu. Böylece Fetih liderliğindeki FKÖ'nün kontrolsüz ve provakatif davranış ve eylemleri engelleme çabaları kademeli olarak ortadan kalkmıştır.¹⁶² Yaser Arafat'ın 1974'teki BM Güvenlik Konseyi'nde yaptığı konuşma bu yüzden büyük önem kazanmaktadır. FKÖ şemsiyesi altındaki örgütleri iki devletli çözüme ikna edemeyen Arafat, "Elimdeki zeytin dalını düşürmeyin" diyerek uluslararası kamuoyunun desteğini almaya çalışmıştır.

---

¹⁵⁹ Bryne, a.g.e. , s.82.

¹⁶⁰ Çandar, *Direnen Filistin...*, s. 422.

¹⁶¹ Odeh, a.g.e. , s.279.

¹⁶² Bryne, a.g.e. , s.88.

Arafat'ın 1974'teki konuşması hem içeride hem de dışarıda dikkate alınmamıştır. Özellikle 1976 yılı hem İç Savaş için hem de FKÖ için kritik bir dönüm noktası olmuştur. Suriye Lübnan'a 1976 yılında girmiştir. Bu arada sağcı cephe de yeni katılımlarla genişlemiştir. Sağcı Lübnanlılar Cephesi'ne Ketaib Partisi, Lübnan Yenilenme Partisi, Ulusal Liberal Parti, Sedir Muhafızları gibi gruplar katılmıştır. Aynı yılın Mart ayında LUH lideri Kemal Canbolat öldürülmüştür. Şüpheler Suriye hükümet üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu cinayetten sonra Dürziler Lübnan'da son yıllarda sesleri giderek daha gür çıkmaya başlayan Suriye karşıtı cephe içinde saf tutmaya başlamıştır.

1977 yılında ise İsrail'de büyük bir politik değişim yaşanmıştır. O yıla kadar iktidarda olan İşçi Partisi iktidar kaybetmiş, daha fazla yayılmacı ideallere sahip olan Likud seçimleri kazanmıştır. Likud'un en önemli ideallerinden biri Eretz İsrail'i (Büyük İsrail) kurmak olmuştur.

Partinin lideri Menahem Begin 1948'te İrgun örgütünün liderliğini yürütmüştür. Öte yandan, Begin'in 1948 yılında Herut (Özgürlük) partisini kurduğunda ABD'ye yaptığı bir kampanya ziyareti sırasında Albert Einstein, Hannah Arendt gibi aydınlar Herut ile Alman Nazi Partisi arasında benzerlik kurarak ABD'deki Yahudi cemaatine yönelik bir uyarı mektubu yazmıştır.

Kemal Canbolat'ın öldürülmesinden sonra Mısır'ın da Camp David Anlaşması'nı imzalayıp Filistin'i yalnız bırakmasıyla FKÖ var gücüyle İsrail saldırılarına hız vermiştir. 1978 yılında FKÖ'nün Hayfa-Tel Aviv yolunda yaptığı bir saldırıyı bahane eden İsrail hükümeti Litani Operasyonu'nu gerçekleştirerek Güney Lübnan'ı işgal etmiştir. Operasyon dönemin Savunma Bakanı Ariel Şaron tarafından yürütülmüştür. Ariel Şaron, 1982 yılında gerçekleşen Sabra ve Şatilla Katliamı'nda da aktif bir rol üstlenecektir.

Lübnan işgaline ilk olarak 1978 yılında başlamış olan İsrail'in iki temel motivasyonu olmuştur. İlk hedef, yayılmacı politikaların bir parçası olarak işgali ilerletmek olmuştur. İkinci hedef, ise FKÖ'yü önce Lübnan sonra da Arap topraklarından tamamen silmek ve yok etmek olmuştur. İsrail aradığı fırsatı 1982 yılında elde etmiştir.

1974 yılında kurulmuş olan Reddiye Cephesi, Filistin hareketini başından beri müşkül durumda bırakmıştır. Reddiye Cephesinde yer alan örgütlerden biri de Ebu Nidal liderliğindeki *Fetih Devrim Konseyi* olmuştur. Fetih Devrim Konseyi 1974 yılında FKÖ'den ihraç edilmiştir. Daha sonra Ebu Nidal'ın kendi adıyla anılacak olan örgütün İngiltere'deki

İsrail büyükelçisi Shlomo Argov'a yönelik suikast teşebbüsü İsrail'in Güney Lübnan'ı işgalini bahane olmuştur.

FKÖ yönetiminin Ebu Nidal'ı yıllar önce ihraç ettiklerine dair hatırlatmaları dikkate alınmamıştır. 4 Haziran 1982'de İsrail uçakları Lübnan'a yönelik hava bombardımanına başlamıştır. Dönemin İsrail başbakanı Menahem Begin ABD devlet başkanı Ronald Reagan'a çekilmek için şu şartları sıralar:

“Filistin kuvvetlerinin Lübnan-İsrail sınırınının 40 kilometre kuzeyine kadar itilmesi ve bir daha Güney Lübnan'a dönmeyeceklerine dair bir garanti elde edilmesi.”¹⁶³ İsrail hükümeti, Filistinlilerin Güney Lübnan'dan çıkarılışına kadar BM Güvenlik Konseyi de dahil olmak üzere hiçbir uluslararası kuruluşu dikkate almamakta kararlı davranmıştır.¹⁶⁴

2.5.2. Sabra ve Şatilla Katliamı

1968 yılından İsrail'in Beyrut'u işgal ettiği 1982 yılına kadarki süreçte Lübnan'da 300 binden fazla Filistinli yaşıyordu. Filistinliler travmatik Kara Eylül tecrübesinden sonra Lübnan'da geçirdikleri 14 sene boyunca manda zamanından bu yana ilk defa bu kadar özerk bir yapı kurabilmişlerdi. Öz yönetim organları oldukça etkin çalışıyordu. Faaliyet yürüttükleri bölgede büyük bir ekonomik güç de olmuşlardı. Lübnan'da, Filistinlilere ait özel teşebbüsler dışında FKÖ'nün merkezi yönetimi tarafından yönetilen ekonomik kuruluşlar da vardı.¹⁶⁵ Böylece sürgünde olan bir halkı yönetmedeki başarılarını kendi anavatanlarında da gösterebileceklerini söylemiş oluyorlardı.¹⁶⁶

İsrail'deki Likud yönetimini tedirgin eden de bu durum olmuştur. FKÖ'nün Lübnan'da kurduğu düzen diğer Filistinlilere de özgüven aşılacaktır. Bu yüzden, Beyrut'taki Filistin varlığı tamamen yok edilmelidir. Lübnan'da iç savaş patlak vermeden önce 1972 yılında 16 kamp vardı. 2011 yılı itibariyle bu kampların sayısı 12'ye düşmüştür. Bu düşüşteki en büyük faktörlerden biri İsrail ordusunun hava bombardımanlarıdır.¹⁶⁷

FKÖ Lübnan kamplarında yaşayan halka neredeyse eksiksiz hizmetler sağlıyordu. Yol inşaatlarından, yetimhanelere, kültür merkezlerinden spor salonlarına kadar her türlü

¹⁶³ Çandar, *Tarihle Randevu ...*, s.40.

¹⁶⁴ Aynı eser, s.40.

¹⁶⁵ Rashid Khalidi, “The Palestinians in Lebanon: Social Repercussions of Israel's Invasion”, *Middle East Journal*, Vol. 38, No. 2 (Spring, 1984), s. 255-266, 2012, s.255

¹⁶⁶ Aynı eser, s.256.

¹⁶⁷ Aynı yer.

hizmet FKÖ tarafından sağlanıyordu. FKÖ tarafından yürütülen kültürel ve sportif faaliyetler Lübnan yönetimi tarafından daha önce yasaklanmış aktivitelerdi.¹⁶⁸

Bu arada Lübnan'daki sağcı Falanjist Partisine göre ise Lübnan'daki bütün kötülüklerin anası *guraba* (yabancı) olarak tanımladıkları Filistinlilerdi. Bu yüzden ya ülkeden sürülmeliydiler ya da tamamen yok edilmeliydiler. Sabra Şatilla Katliamı sırasında yaşananlar ise bu ise bu algının bir sonucu olmuştur.¹⁶⁹

6 Haziran 1982'de İsrail ordusunun Beyrut kuşatması başladığında Savunma Bakanı Ariel Şaron'un hedeflerinden biri de Batı Beyrut'taki FKÖ karargahını ortadan kaldırmak olmuştur. Kendi deyimiyle dünyadaki en büyük uluslararası terörizm merkezlerinden birini yok etmiş olacaktır. Batı Beyrut kuşatması yetmiş gün sürmüştür. FKÖ, ABD temsilcisi Philip Habib'le pazarlığa oturmadan önce kamplarda kalacak siviller için pazarlık yapmıştır. Ağustos ayında imzalanan anlaşma uyarınca sivillere bir zarar gelmemesi ön şartıyla 11 bin FKÖ milisinin Batı Beyrut'tan tasfiyesine başlanmıştır. Sivillerin güvenliği yazılı olarak da güvenceye alınmıştır. 1 Eylül'de FKÖ'nün Batı Beyrut'tan tasfiyesi tamamlanmıştır. 10 Eylül'de gözlemci sıfatıyla bölgede bulunan Fransız ve İtalyan kuvvetleri bölgeyi terk etmiştir. 16 Eylül'de ise Sabra ve Şatilla katliamları gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁰

İç Savaşın başlangıcından beri genelde Maruniler, özelde Falanjistler İsrail'in aktif desteğine nail olmuştur. 1976 yılından beri Beşir Cemayel liderliğindeki Falanjistler İsrail ordusu tarafından eğitilmiş, lojistik desteği sağlanmıştır. Falanjistlerin üniformaları bile İsrail ordusununkiyle hemen hemen aynı olmuştur.

Beyrut'ta FKÖ tasfiyesi devam ederken 26 Ağustos günü yapılan seçimlerde Beşir Cemayel cumhurbaşkanı seçilmiştir. İsrail, Cemayel liderliğindeki Lübnan hükümetiyle barış anlaşması yapmayı ummuştur. 14 Eylül günü ise Cemayel bir suikast sonucu öldürülmüş.¹⁷¹ İsrail hükümeti suikasttan FKÖ'yü sorumlu tutmuştur.

İsraili gazeteci Amnon Kapeliouk'a göre bu suikastın ardından, katliam İsrail ordusu ve Falanjistler tarafından birlikte planlanmıştır. İsrail genelkurmay başkanı Rafel Eitan ve Falanjistlerin istihbarat şefi Ellie Hobeika'nın katılımıyla 15 Eylül günü yapılan toplantıda

---

¹⁶⁸ Aynı yer.

¹⁶⁹ Aynı eser, s.259-260.

¹⁷⁰ Leila Shahid, "The Sabra and Shatila Massacres: Eye-Witness Reports", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 32, No. 1 (Autumn 2002), s.36.

¹⁷¹ Shahid, a.g.e. , s.37.

Falanjist milislerin kamplara girişine izin verilmesi kararlaştırıldı. Operasyonun komuta yetkisi sadece İsrail ordusunda olacaktı. ¹⁷²

Hem uluslararası kamuoyu hem de İsrail’de oluşan iç tepkiler sayesinde dönemin Savunma bakanı Ariel Şaron yüce divan tarafından yargılanmıştır. Divan başkanı Yitzhak Kahan tarafından hazırlanan rapora göre, Ariel Şaron’un katliamdan doğrudan sorumluluğu olmadığına, içeride Falanjistlerin içeride katliam yaptığına dair uyarıları dikkate almadığı için ihmali olduğuna karar vermiştir. Falanjist liderler ise katliamdan doğrudan sorumlu sayılmıştır. Öte yandan, Falanjistlerin kamplara girişine izin verilmesinin başından beri İsrail ordusunun planı olduğu dikkate alınmamıştır. Rapor ortaya çıktıktan sonra konuyu kapak haberi olarak işleyen Time dergisi raporda katliam öncesinde Cemayel ailesi ile Şaron’un buluşmasının detaylarını içeren bir ek belgenin daha sonra rapordan çıkarıldığını iddia etmiştir. Şaron’un açtığı dava sonunda Time böyle bir ek belgenin olmadığını kabul etmiş ama bu buluşmanın gerçek olduğunu savunmuştur¹⁷³ Buluşma, başka kaynaklar tarafından da doğrulanmış olmasına rağmen Kahan Raporu’nda kendine yer bulamamıştır.

Amnon Kapeliouk’un “*Sabra Şatilla Bir Katliamın Sorgusu*” başlıklı kitabına önsöz yazan sivil haklar hukukçusu Abdeen Jaber İsrail ve Falanjistlerin işlediği suçların Nürenberg Prensipleri ve Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde incelenebileceğini savunur. Almanya’da II. Dünya Savaşı bitip Nazi rejimi çöktükten sonra Nürenberg’de yapılan yargılamalar sonrasında üç ana suç kategorisi oluşturulmuştur:

- Barışa karşı suçlar
- Savaş Suçları
- İnsanlığa Karşı Suçlar

İnsanlığa karşı suçlar ise, cinayet, yerinden etme, yok etme (soykırım) gibi suçları içerir. Farklı ırklara ve/veya dini gruplara yönelik yapılan işkence, eziyet ve bu etnik inanca mensup olduğu için yapılan polisiye takip işlemleri de insanlığa karşı suçlar kapsamına alınmıştır.

---

¹⁷² Aynı eser, s.38.

¹⁷³ Linda A. Malone, "The Kahan Report, Ariel Sharon and the Sabra-Shatilla Massacres in Lebanon: Responsibility Under International Law for Massacres of Civilian Populations" (1985). *College Of William&Mary Law School Faculty Publications. Paper 587, s.374-375.*

Nürenberg Prensiplerinin karara bağlandığı Londra Anlaşması uyarınca savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar o fiilin işlendiği ülkenin yasalarına uygun olsa bile failerin yargılanmasını şart koşar. Daha sonra hazırlanmış olan Cenevre Sözleşmesi'ne göre ise bu tanıma uyan fiiller ağır ihlal kapsamına girer. Bu anlaşma 1948 yılında İsrail tarafından da imzalanmıştır. Anlaşmaya 1949 yılında yapılan eke göre ise korunması gereken bir halka karşı sadece katiller ve veya işkenceciler değil bu ihlallere aracı olan vekillerin ve temsilcilerin de yaptırım görmesine karar verilmiştir. Jibera'ya göre, Sabra ve Şatilla'da yaşananlar bu çerçeveye göre değerlendirilmelidir.¹⁷⁴ İsrail başbakanı Menahem Begin istifa etmek zorunda kalmış, Ariel Şaron'un da yetkileri elinden alınmıştır. Öte yandan özellikle katliamın planlamasını yapan Ariel Şaron'a yönelik başka bir hukuki yaptırım uygulanmamış olması kamuoyu vicdanını yaralamıştır.

Kaynak mobilizasyonu teorisyenlerinin birçoğu toplumsal hareketlerin kamplar arası çıkar çatışmalarından çıktığını savunmuştur. Maruniler başından beri Lübnan içindeki Filistinlilerin varlığından rahatsız olmuştur. Marunilerin silahlı gücü olan Falanjistler Filistinlilere karşı harekete geçmek için bekledikleri fırsatı esasında işgalci güç olan İsrail ordusu sayesinde elde etmiştir.

Falanjistlerin Filistinlilerin yaşadıkları kamplara girdiği anda katliama girişecekleri bir sır değilken İsrail hükümeti, meclise de danışmadan, Falanjistlerin kamplara girişini onamıştır. Arap kamuoyu da bu katliam karşısında büyük bir sessizliğe gömülmüştür. Hem İsrail'in Beyrut'u işgali hem de Sabra ve Şatilla Katliamı vasıtasıyla Filistinlilerin Arap coğrafyasında bir yerinin olmadığı mesajı fazlasıyla net bir şekilde verilmiştir. FKÖ'nün Lübnan'ı terki ve Sabra, Şatilla Katliamı Filistin toplumsal hareketini kaynak mobilizasyonu açısından kritik bir dönemece sokmuştur. Özellikle Sabra, Şatilla katliamlarından sonra cevabı aranan soru şu olmuştur: Hareket bir geri çekilme sürecine mi girecektir? Yoksa gücünü toplayıp bir karşı saldırıya mı geçecektir? Ne olursun, özellikle lider kadro Arap topraklarını terk etmek zorunda kalmışken, Filistin hareketinin bir silkinmeye, uyanışa ihtiyacı olduğu iyice gün yüzüne çıkmıştır. İntifada, bu ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Amnon Kapeliouk, "*Sabra & Chatula Inquiry Into A Massacre*", Washington, Association of Arab-American University Graduates, 1984, s.2-3.

¹⁷⁵ İntifada kelimesinin Arapça anlamı silkiniş, uyanış demektir.

2.6. Birinci İntifada

İsrail'in Lübnan'ı işgal ederken iki temel amacı olmuştur. Birinci hedef, özellikle daha yayılcı bir motivasyona sahip olan Likud Partisi'nin Eretz İsrail vizyonunu uygulamaya geçirmesidir. Birincisinden daha etkili olan ikinci hedef ise FKÖ'nün bölgesel gücünü kırmak, hatta mümkünse yok etmektir.

FKÖ'nün Güney Lübnan'daki gücü kırılmadan Gazze ve Batı Şeria'da alternatif bir yönetim oluşturmak mümkün değildi.

Öte yandan, dönemin başbakanı Menahem Begin ve savunma bakanı Ariel Şaron'un bu planı ters tepmiştir. Hem Begin hem Şaron Sabra ve Şatilla katliamına yönelik tepkilerden dolayı istifa etmek zorunda kalmıştır. Katliamın yaşattığı travma ise Filistin halkının FKÖ'ye daha da bağlanmasına sebep olmuştur. Bu noktada diğer Arap devletlerinin Lübnan işgaline karşı ses çıkarmaktaki isteksizliği sonrasında "Arap Sessizlik Komplosu" adıyla cisimlenen bir algı oluşmuştur. Sabra ve Şatilla'da olanlar 1948 hezimetini ve Kara Eylül'le mukayese edilmeye başlanmıştır. Filistinliler artık Filistinli olmaktan gurur duyduklarını ama Arap olmaktan da utanç duyduklarını ifade eder olmuşlardır.¹⁷⁶

Bu arada İsrail devleti, Gazze ve Batı Şeria'daki işgali de kalıcı hale getirmek için çalışmalarına hız vermiştir. İsrail'in ulaşım ağı, silahlanma çalışmaları, su ve enerji altyapılarına yaptığı yatırımlar işgalin kalıcı olmasını sağlamaya yönelik adımlar olarak görülmüştür.¹⁷⁷ Gazze ve Batı Şeria'ya atanan askeri valiler tam yetkiyle donatılmıştır. Askeri valiler, eski yasaları iptal etme, yeni yasalar yürürlüğe koyma yetkisine sahiptir ve sadece savunma bakanlığına hesap verme yükümlülükleri vardır. 1967 yılından intifadanın başladığı seksenli yıllara kadar 1500 farklı askeri emir yayınlanmıştır. Bu yeni yasal düzenlemeler tarım politikalarından, su kullanım haklarına; eğitim sisteminden sosyal refah sistemine kadar her alanı kapsamaktadır.¹⁷⁸

İşgal şartları ağırlaştıkça Filistinlilerin milliyetçi duyguları giderek keskinleşmeye başlamıştır. Özellikle, mülteci kamplarında bulunan UNRWA okullarında müfredat Filistinliler tarafından belirlenmektedir. Bu müfredat İsrail Eğitim Bakanlığı'nın her türlü

---

¹⁷⁶ Don Peretz, *Intifada The Palestinian Uprising*, Boulder, Westview Press, 1990, s.19.

¹⁷⁷ Peretz, a.g.e. , s.4.

¹⁷⁸ Aynı eser, s.5.

denetiminden muaf olmuştur. Kamplardaki okullarda İsrail hapishanelerinde hapis yatmış ilk kuşak Filistinliler ders vermiştir.

Bu kuşağın milliyetçi fikirleri cezaevi yıllarında daha da keskinleşmiş, daha da politize olmuşlardır.¹⁷⁹

İşgal koşulları ağırlaştıkça Filistin halkı bu durumdan ekonomik olarak da olumsuz etkilenmiştir. İlan Pappé'ye göre, özellikle ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher önderliğinde yürürlüğe konulmuş olan liberal ekonomi politikaları kamplarda yaşayan Filistinlileri olumsuz etkilemiştir. Diğer bütün devletler gibi İsrail de bu yeni ekonomik sisteme hemen ayak uydurmuştur. Bir yandan işgal altındaki bölgelerden daimi bir ucuz işgücü akışını sağlamıştır.

Diğer taraftan da kurulan yerleşimler vasıtasıyla bölgeyi adım adım ilhak etmiştir. Bu yeni sisteme ayak uyduran yerel yöneticiler ödüllendirilmiştir.¹⁸⁰

Filistinlilerin ekonomik hayatı işgalcilerin keyfiyetine bağlıydı. Çalışanlar aynı iş için bir İsraili'nin yarısı kadar para alabiliyordu. Serbest bireyler İsraili bürokratlar tarafından belirlenen vergilere tabi tutuluyordu. Girişimciler ise İsrail hükümeti tarafından dayatılan imtiyaz sözleşmeleri ve ek mukavelelerden artık bıkmışlardı. Sürekli artan ekonomik yükler sayesinde çok sayıda Filistinli çiftliklerini satmak zorunda kalmıştı.¹⁸¹

1982'de İsrail'in Lübnan'ı işgali ve Sabra Şatilla katliamı sonrasında gelişen süreç kaynak mobilizasyonuna özellikle genç kuşağın daha fazla dahil olmasını sağlamıştır. İşgal ordusu ile Filistin işçi sınıfı arasındaki çatışma 1987 yılında Birinci İntifada'nın ateşleyicisi olmuştur. 8 Aralık 1987'de İsrail ordusuna ait bir tank nakliye kamyonu, Gazze'li işçileri kamplara geri taşıyan kamyonla çarpışmıştır. Çarpışma sonucu dört Filistinli ölmüş, yedi Filistinli ağır yaralanmıştır. Hiçbir Filistinli bu vakanın bir kaza olduğuna inanmamıştır çünkü iki gün önce Gazze'de Yahudi bir tüccar öldürülmüştür. Kamplarda İsrail askerlerinin intikam almak için kamyonu Filistinlilerin üzerine sürdüğü dedikoduları yayılmaya başlamıştır.

---

¹⁷⁹ Aynı eser, s.26.

¹⁸⁰ Pappé, *A History Of ...* , s.231.

¹⁸¹ Aynı eser, s.232.

İlk isyanlar Cebeliye Kampı'nda başlamıştır.¹⁸² Kadınlar ve FKÖ'ye kaynak mobilizasyonu yaratmak için kurulmuş olan gençlik örgütü ŞEBAB İntifada hareketinin taşıyıcıları olmuştur.

İntifada ayaklanmalarının örgütlenmesinde kaynak mobilizasyonunda etkin başarılar elde edilmiştir. Kadınlardan bilim insanlarına, sendika temsilcilerinden, hukukçulara ve sağlık sektörü çalışanlarına kadar geniş bir katılım sağlanmıştır. İntifada'nın esas taşıyıcısı olan ŞEBAB, ilk defa 1982 yılında FKÖ bünyesinde bir gençlik örgütü olarak kuruldu. Bu örgüt, ilk yıllarında sadece kültürel, sosyal etkinlikler ve spor faaliyetleri düzenlemiştir. İntifada başladığında ise İsraili askerlerle yaşanan çatışmalarda ŞEBAB en ön saflarda olmuştur.

İşgal şartlarının Filistinlilerin hayatına getirdiği kurumlardan biri de halk komiteleri olmuştur. Halk komiteleri, ilk etapta kamptaki gündelik hayatı düzenlemek ve topluluk düzenini sağlamak gibi işlevlere sahip olmuştur.¹⁸³ Öte yandan gönüllü çalışmaya dayanan bu komiteler intifadanın kaynak mobilizasyonunda lokomotif rollerden birini üstlenmiştir. İsraililer ilk etapta bu ayaklanmaların FKÖ güdümlü mü yoksa spontane ayaklanmalar mı olduğunu bir süre anlayamamıştır.¹⁸⁴ Ayaklanmaların komiteler vasıtasıyla örgütlendiği aşikardır. Öte yandan FKÖ, süreci kontrol edebilmesini sağlayan Milli Liderlik'i daha sonra oluşturmuştur. Milli Liderlik, FKÖ, el-Fetih, FHKC, FDHKC, Komünist Parti ve İslamcı gruplardan oluşmuştur.¹⁸⁵ İntifada, liderlik tarafından komite vasıtasıyla dağıtılan beyanatlar¹⁸⁶ vasıtasıyla örgütlenmiştir.

Değindiği gibi, birçok kaynak mobilizasyonu teorisyeni toplumsal hareketlerin toplumsal kamplar arası çıkar çatışmalarından ortaya çıktığını savunur. İntifada'nın ortaya çıkış sürecinde ise iki temel faktör rol oynamıştır. Birinci değişken, İsrail'deki koalisyon hükümetinde kararlaştırılan dönüşümlü başbakanlık anlaşması gereği Likud lideri İzak Şamir başbakanlığı devraldığında Filistinlilere yönelik demir yumruk politikalarının yürürlüğe girmesidir. 1984 yılından itibaren Filistinli gazetecilere yönelik tutuklamalar başlamış, Arapça

---

¹⁸² Peretz, a.g.e, s.39

¹⁸³ Mete Çubukçu, *Bizim Filistin; Bir Direnişin Tarihçesi*, İstanbul, Metis Yayınları,2002, s.63.

¹⁸⁴ Peretz, a.g.e. , s.42.

¹⁸⁵ Çubukçu, a.g.e. , s.64.

¹⁸⁶ Burada beyanat ile kastedilen liderlik ve militanlar arasında iletişim köprüsü olma özelliği taşıyan eylem karar bildirileridir. Milli Liderlik ve İslamcı gruplar süreç içinde birbiriyle çelişen beyanatlar yayınlamaya başlamışlardır. FKÖ ve İslamcılar arasındaki yaklaşım farkı ortaya çıkmaya başlamıştır.

yayın yapan üç gazete birden el-Fetih güdümünde oldukları gerekçesiyle kapatılmıştır. İşgal bölgelerinde yeni yerleşimler kurulmasına tekrar hız verilmiştir.¹⁸⁷

İkinci değişken ise, sınıf çelişkileridir. İsrail'in politikaları keskinleştikçe sınıf çelişkileri keskinleşmiş, artan yoksullukla ve baskı politikalarıyla ulus bilinci daha da yükselmiştir. Bu nedenle intifada İsraili tarihçi Ilan Pappé tarafından da sömürge karşıtı hareket olarak tanımlanmıştır.¹⁸⁸ Bu yüzden Filistinliler İsrail Komünist Partisi'nin desteğine sahiptir.¹⁸⁹

Kaynak mobilizasyonunda başarı için yeter şartlardan biri de merkezi bir hiyerarşi yapısıdır. İntifada ayaklanması ise Milli Liderlik tarafından halk komitelerine dağıtılan beyanatlar vasıtasıyla yürütülmüştür.

İntifada saldırıları patlak verdiğinde İsrail güvenlik tedbiri olarak okulları tatil etmek zorunda kalmıştır. İsraililerin yokluğunda Filistinliler kendi gizli sınıflarını kurmuştur. Filistinli militanlardan biri var olan ortamı “halkçı demokrasi” olarak değerlendirmiştir. İntifada Filistinlilere büyük bir özgüven kazandırmıştır.¹⁹⁰

İntifada merkezi bir hiyerarşi tarafından yönetilmiştir ama sürecin esas yükünü ŞEBAB üyeleri yüklenmiştir. Özellikle 1993 yılında Oslo sürecinin detayları ortaya çıktıkça Tunus'taki liderliğin yaklaşımı sorgulanmaya başlanmıştır. Aynı süreç içinde İslami grupların sesi de daha fazla yükselmeye başlamıştır. Zaman içinde güçlenen HAMAS, özellikle II. İntifada döneminde daha da güçlenmiştir.

FKÖ, Lübnan'dan da ayrıldıktan sonra Arap coğrafyasını tamamen terk etmek zorunda kalmıştır. FKÖ yönetiminin Tunus'a yerleşmesi örgütün gerileme dönemine girmesini sağlayan etkenlerden biri olmuştur. Yükseliş döneminde el-Fetih ve FKÖ uluslararası arenada da Filistin davasının meşruiyetini kabul ettirmeye çalışmıştır. İlk etapta Arap devletleri Filistin davasına hak verir, sahip çıkar gözük müştür. Öte yandan, Filistin ve diğer Arap devletleri arasındaki ilişkiler hep ikircikli olmuştur. İlk olarak özellikle Ürdün, Mısır, Suriye ve Lübnan gibi ülkeler uluslararası arenada geniş bir destek gören İsrail'e karşı hazırlıksız yakalanmak istememişlerdir. Ancak, bu korkuları 1967 Savaşı sırasında büyük oranda gerçeğe dönüşmüştür. İkinci olarak, 1948 yılı itibariyle var olan birçok Arap devleti,

---

¹⁸⁷ Peretz, a.g.e. , s.42.

¹⁸⁸ Pappé, *A History Of ...*, s.231.

¹⁸⁹ Aynı eser,s.234.

¹⁹⁰ Kimmerling& Migdal, a.g.e. , s.300.

bağımsızlığını daha yeni kazanmış devletlerdir. Bu devletlerin liderleri dönemin emperyal devletleri olan İngiltere, Fransa ve ABD tarafından da aktif olarak desteklenmiştir. Özellikle, Ürdün ve Mısır üzerindeki İngiltere nüfuzu çok etkin olmuştur. Bu durum Mısır'da Cemal Abdünnâsır ve Hür Subaylar Hareketi'nin monarşi rejimini devirmesine kadar devam etmiştir.

Filistin mücadelesini etkileyen diğer önemli bir faktör de Sovyetler Birliği'nin (SSCB) bölgesel etkisi olmuştur. 1948 yılı, Soğuk Savaş saflaşmalarının henüz zayıf olduğu bir yıl olmuştur. Aynı yıl İsrail kurulduğunda bölgede sosyalist eğilimler de güçlü olduğundan SSCB de İsrail'in kuruluşuna aktif destek vermiştir. Öte yandan, 1950'lerden ve 1960'lardan sonra Soğuk Savaş saflaşmaları keskinleştikçe SSCB özellikle Mısır, Suriye gibi ülkelere daha aktif destek vermiştir. Özellikle, 1960'lar ve 1970'lerde diğer Arap devletlerinin Filistin davasına yönelik pozisyonu da sürekli değişim göstermiştir.

2.7. Filistinliler ve Diğer Arap Devletleri

Filistin davası, İkinci Dünya Savaşı'nın ortaları ve sonlarından itibaren, Arap devletleri arasında yaşanan çekişmede bir polemik aracı olmuştur. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra Arap devletleri uzun bir zamandan sonra ilk defa Filistin meselesi hakkında ortak bir tavır geliştirmeye çalışmıştır. Ülkeler arasındaki nüans farklarına rağmen Arap ülkelerindeki siyasi elitlerin ortak özelliği, hem kendi halklarından hem de Filistinlilerden tam katılım ve biat talep etmeleri olmuştur.

Filistinliler ise hem hedeflerine ulaşabilmek için Arap devletlerinden bağımsız hareket etmek zorunda kalmıştır hem de bağımsızlık savaşlarını sürdürebilmek için diğer Arap devletlerinin desteğine ihtiyaç duymuştur. Filistin ve Arap devletlerinin ilişkileri bu ikilem üzerine kurulmuştur¹⁹¹

Filistin sorunu diğer Arap Devletlerinin ulusal çıkarlarıyla çakıştığında devletlerin ulusal çıkarları Filistinlilerden her zaman önce gelmiştir. Öte yandan Cemal Abdünnâsır önderliğindeki Arap milliyetçileri Filistin sorununu bölgesel sorun ya da iç işleri konusu olmanın ötesinde öncelikli bir sorun olarak gördüler.¹⁹²

1948 Savaşı'ndan itibaren Filistinlilere ilk aktif desteği Suriye ve Mısır sunmuştur. 1949 yılında 100 bine yakın mülteciye ev sahipliği yapan Suriye, Arap Mültecileri kurumunu

---

¹⁹¹ Jamal Nassar, *The Palestine Liberation Organization From Armed Struggle To The Declaration Of Independence*, ABD Preager, 1991, s.115.

¹⁹² Nassar, a.g.e. , s.116.

kurmuştur. Lübnan İç Savaşı dönemine kadar önce el-Fetih sonra da FKÖ'ye aktif destek sunmuştur. Öte yandan, 1967 Arap İsrail Savaşı sonrasında Suriye de Baas Partisi içindeki askeri ve sivil kanat Filistin'e yönelik yaklaşım konusunda fikir ayrılığına düşmüştür. Salah Cedit öncülüğündeki sivil kanat Filistin direnişine kayıtsız şartsız destek sunulmasını savunurken askeri kanadın sözcüsü Hafız Esed, Filistinli grupları kontrol altında tutulması gerektiğini savunmuştur.

Nitekim Kara Eylül saldırıları olduğunda Esed, Ürdün ile karşı karşıya gelmek istememiş, Filistinlilere hava desteği göndermekten kaçınmıştır.

O yıllarda Suriye ordusu İsrail saldırılarına karşı Irak ve Ürdün ordusunun da katılımıyla İsrail'e karşı bir Doğu Cephesi oluşturmayı hedeflemektedir. 1970 yılında Hafız Esed'in devlet başkanı olmasıyla askeri kanadın görüşleri Suriye'de daha hakim olmuştur. Bu tarihten itibaren Suriye'nin temel motivasyonu hazırlıksız bir şekilde İsrail ve (veya) ABD ile karşı karşıya gelmemek olmuştur.¹⁹³

Aynı yıllarda Lübnan mültecilere en katı kuralları uygulamıştır.¹⁹⁴ Bu arada Ürdün ise Filistinlileri de yanına alarak krallığını genişletmenin peşindedir.¹⁹⁵

22 Mart 1945'te kurulan *Arap Devletleri Birliği* (Arap Ligi) yayınladıkları "Filistin Hakkında Deklarasyon" ile Filistin'i Arap ülkelerinin ayrılmaz bir parçası ilan etmiştir. Arap Ligi, Suriye, Ürdün, Irak, Suudi Arabistan, Lübnan, Mısır ve Yemen tarafından kurulmuştur.

Öte yandan, Arap Ligi'ni kuran devletler kendi aralarında bir fikir birliğine varabilmiş değildir. Ürdün, 1925 yılında Hicaz Krallığı'na son verdikleri için, Suudi Arabistan'ı düşman ilan etmiştir. Bu arada, Suriye, Lübnan ve Filistin'i içine katan Büyük Suriye'nin peşindedir. Öte yandan Ürdün, 1948 hezimetinden sonra bu bozgun ve sonrasındaki süreçteki rolü sorgulanan devletlerden biri olmuştur. Ürdün'ün, 1948 Savaşı'na bir İngiliz subayın komutasında katılması ve savaşın sonunda hem Doğu Kudüs'ü hem de Batı Şeria'yı ilhak ederek bu muhabereden kârlı çıkmasıyla şimşekleri üzerine çekmiştir. Bu yüzden 1959 yılında Irak'ın cunta lideri Abdülkerim Kasım'ın yaptığı bir konuşmada Filistinlilerin İsrail'in olduğu kadar Mısır ve Ürdün'ün de kurbanı olduğunu söylemesi dikkat çekicidir.

---

¹⁹³ Aynı eser, s.139-140.

¹⁹⁴ Sayigh, a.g.e. , s.39.

¹⁹⁵ Aynı eser, s.41.

Abdülkerim Kasım 1964'te Arap Zirvesi'nde yaptığı bir konuşmada ise “Eğer Mısır ve Ürdün gerçekten Arap vatanseverlerse Ürdün toprağı olan Batı Şeria'da, Mısır'da kendi yönetimi altında olan Gazze'de kurulacak bir Filistin yönetimini destekler” demiştir.¹⁹⁶ Bu şekilde Mısır ve Ürdün'ü köşeye sıkıştıran Irak ise esasında Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün ve Filistin'i içine alan Bereketli Hilal'in peşine düşmüştür.¹⁹⁷

Filistin direnişinin 1960'larda hız kazanmasının temel gerekçelerinden biri de bazı Arap devletlerinde meydana gelen rejim değişiklikleri olmuştur. Mısır, Suriye ve Irak'ta meydana gelen bu değişiklikler Arap devletleri arasında yeni siyasi saflaşmalara yol açmıştır.

Bu saflaşma çerçevesinde Suudi Arabistan, Ürdün ve Lübnan statükocu cepheyi temsil ederken; Mısır, Suriye, Irak, ilerici cepheyi temsil etmiştir. İlerici cepheye sonradan Yemen ve Cezayir de katılmıştır.¹⁹⁸ İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde ortaya çıkan ilerici ülkeler ve gerici ülkeler ayrımı esas olarak Soğuk Savaş döneminin ayrışmalarıdır. O dönemde Filistin direnişini destekleyen kaynaklar da Batı yanlısı devletleri gerici, statükocu olarak adlandırmıştır. Öte yandan bir yandan Sovyet desteğı alan bir yandan da Filistin davasını destekleyen Arap ülkeleri ilerici kabul edilmiştir.

İlerici cephe içinde en çok ön plana çıkan iki ülke Suriye ve Mısır olmuştur. Mısır'da devlet başkanı Cemal Abdünnâsır FKÖ'nün kuruluşuna aktif destek vermiştir ama El-Fetih'in eylemleriyle arasına hep bir mesafe koymuştur. Nâsır, hem Arap dünyasını hem Mısır'ı hem de Filistin Hareketini hazır olmadığı bir savaştan uzak tutmak istemiştir. Nâsır'ın amaçlarından biri de İsrail'e karşı yürütülecek mücadelenin kendi kontrolü altında kalmasını sağlamak olmuştur. Öte yandan Nâsır, Arap dünyasının İsrail ile savaşmaya hazır olmadığı konusunda haklı çıkmış, Arap Birliğı 1967 Savaşı sırasında tarihinin en büyük hezimetlerinden birini yaşamıştır

İlerici cepheye Arap Birliğı şemsiyesi altında öncülük eden ülke Mısır olmuştur. Bu yüzden Mısır'da monarşinin devrilmesi ayrıca irdelenmelidir.

---

¹⁹⁶ Rubin, a.g.e , s. 7-8.

¹⁹⁷ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, 1989, s.70-71.

¹⁹⁸ M. Lütfullah Karaman, *Uluslar arası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İstanbul, İz Yayıncılık,1991, s.83.

2.8. Mısır'da Monarşinin Devrilmesi

Diğer Arap devletlerinin ihtilafı pozisyonu devam ederken 1952 yılından itibaren Mısır bir öncü devlet olarak sivrilmeye başlamıştır. 1952 yılına kadar iş başında kalan monarşi, yolsuzluk ve rüşvet iddialarıyla iyice yıpranmıştır. 1948 Savaşı olduğu sırada Mısır, en güçlü orduya sahip olması gerekirken en kötü neticeyi alan ülke olmuştur. Bunun en önemli gerekçelerinden birinin de ihale ve satın almalarındaki yolsuzluklardan ötürü cepheye gönderilen silah ve askeri malzemelerin bozuk ve kusurlu olduğunun ortaya çıkmasıdır. O sırada iktidarda olan Vefd Partisi ise 1948-1949 dönemindeki yolsuzlukları araştırmayı reddetmiştir.¹⁹⁹

1948 Savaşı'na katılmış ve ordunun adının da karıştığı yolsuzluk iddialarından da rahatsız olmuş olan Cemal Abdünnâsır 1949'da beş arkadaşıyla beraber Hür Subaylar Hareketi'ni kurmuştur. Hür Subaylar, 1952'de kansız bir darbeye Kral Faruk'u devirmiştir. Kral Faruk yurtdışına kaçmıştır. Cumhuriyet ilan edilmiştir. Filistin davası, Mısır'daki monarşinin kaderini belirlemiştir. Cemal Abdünnâsır tarafından yapılan darbe Mısır'da, içinde Yaser Arafat'ın da bulunduğu Filistinli öğrenci topluluklarını büyük ölçüde umutlandırmıştır.

Nâsır, 1954 yılında yazdığı *Devrimin Felsefesi* başlıklı kitabında eski rejimin 1948'te Filistin'i kurban ettiğini söylemiştir.²⁰⁰ Filistin davası Cemal Abdül Nâsır tarafından kurulacak yeni devletin seyrini de belirlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren bölgedeki önemli aktörlerden biri de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olacaktır. O sıralarda ABD yönetimi esas olarak Arap-İsrail ihtilafını çözmekten ziyade anti Sovyetik ittifaklar kurmaya öncelik vermiştir.²⁰¹ ABD bir yandan bölgede anti Sovyetik ittifaklar kurarken bir yandan da İsrail'i doğal müttefik olarak görmüştür. ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles Ortadoğu politikaları için üç ana ilke belirlemiştir:²⁰²

- “Bölge, sınıksız bir şekilde “Hür Dünya” içinde ve Sovyetler bu bölgenin dışında tutulmalıdır.

¹⁹⁹ Armaoğlu, a.g.e. , s.70-71.

²⁰⁰ Kapeliouk, *Yenilmez Arafat,,* , s.61.

²⁰¹ Çandar, *Direnen Filistin...*, s. 51-52.

²⁰² Hisham Sharabi, *Palestine and Israel*, sf48-49.

- Bu ilkenin ihlali Batı için feci sonuçlar doğurur; dünya güçler dengesinde tayin edici bir değişikliğe yol açar ve Ortadoğu petrollerinin Sovyetler tarafından kontrolü olanağından ötürü Avrupa ekonomisine çok tehlikeli bir tehdit teşkil eder.
- İslam dünyasının kalbi olan Ortadoğu’da komünizmin zaferi Asya, Afrika ve belki de Avrupa boyunca Sovyet zaferinin bir başlangıcı olabilir.”

Yukarıdaki prensipler çerçevesinde Dulles bir “ittifak-caydırma” politikası gütmüştür. ABD, o dönemde SSCB’yi Ortadoğu’dan uzak tutabilmek için Bağdat Paktı’nı kurmuştur. Mısır’a silah almak ve Asvan Barajı’nı yapabilmek için istediği kredi için Bağdat Paktı’na katılmayı şart koşmuştur. Halbuki Cemal Abdünnâsır işbaşına ilk geldiği sırada ABD’ye yönelik negatif bir tutum almamaya özen göstermiştir. Nâsır’ın ilk önceliği ülkesindeki İngiliz nüfuzuna son vermek, modern bir Mısır toplumu kurmak ve İsrail’in muhtemel saldırganlığına karşı güçlü bir savunma sistemi inşa etmek olmuştur.²⁰³ Nâsır, öncelikli olanın İsrail karşısında bir birlik oluşturmak olduğunu düşünmüştür. Bu yüzden Bağdat Paktı’na katılmayı reddetmiştir. Mısır Bağdat Paktı’na katılmayı reddedince ABD ve diğer Batı devletleri Mısır’ın hem Asvan Barajı için kredi talebini hem de silah talebini geri çevirmiştir.

Nâsır için dönüm noktası da 1955 ve 1956 yılları olmuştur. Nâsır, 1955 yılında Bandung Konferansı’na katılarak Yugoslavya ve Hindistan ile birlikte “Bağlantısızlar” hareketinin kurucuları arasında yer almıştır. Bandung Konferansı’nın gündemine Filistin sorununu dahil ettiren lider Nâsır olmuştur. Nâsır, konferansta Filistin’le ilgili Birleşmiş Milletler’in geçmiş kararlarının uygulanmasına ilişkin karar aldırılmayı da başarmıştır.²⁰⁴

Aynı yıl Nâsır, Çin ve Sovyetler Birliği’nin aracılığıyla Çekoslovakya ile (şimdiki Çek Cumhuriyeti) silah anlaşması yapmıştır.

1956 yılında ise Nâsır iki önemli icraata imza atmıştır. İlki, Çin Halk Cumhuriyeti’ni tanımak olmuştur. Batı dünyasının şimşeklerini çeken ikinci önemli hamle ise Süveyş Kanalı’nın millileştirilmesi olmuştur. SSCB’nin o dönemdeki devlet başkanı olan Kruşçev, İsrail’e karşı Araplara destek vermeye başlamıştır. Bu durumda, Nâsır da Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku’na yaklaşmayı tercih etmiştir. Nâsır’ın bu tercihinin sonucu 1956 Süveyş Savaşı olmuştur Süveyş Kanalı’nı da millileştirerek Cemal Abdünnâsır iki kutuplu

²⁰³ Çandar, *Direnen Filistin...*, s. 54.

²⁰⁴ Arı, a.g.e, s.207.

dünya arenasında tercihini SSCB'den yana kullanmıştır. Aynı tarihlerde İsrail'in yayılcı emelleri de su yüzüne çıkmıştır.

İsrail başbakanı Ben Gurion, başından beri Antik İsrail Krallığı'nın yüzü Batıya dönük versiyonunu kurmayı hedeflemiştir. İsrail yönetimi 1948'teki kuruluşundan beri kuzeye, doğuya ve batıya yayılmanın yollarını aramıştır.

İsrail bu hedefini gerçekleştirebilmek için İngiltere ve Fransa'nın da katılımıyla Sevr'de gizli bir zirve yapmıştır. Zirvede İngiliz ve Fransız dışişleri bakanlarının yanı sıra İsrail'den David Ben Gurion, Moşe Dayan ve İzak Rabin hazır bulunmuştur. Bu toplantıdan sonra, 29 Ekim 1956'da Sina yarımadası İsrail ordusu tarafından işgal edilmiştir. İsrail'in saldırısına İngiliz ve Fransızlar da paraşütçü birlikleriyle destek vermiştir.²⁰⁵

ABD, İsrail'in bu saldırıyla Ortadoğu'daki Batı karşıtı cepheyi derinleştirmesinden korkmuştur. Bu yüzden ABD saldırıyı hemen kınamış, Fransa ve İngiltere üzerinde ekonomik, diplomatik baskı kurmuştur.²⁰⁶ ABD yönetimi, özellikle İngiltere'ye savaşa devam ederse değeri düşmekte olan sterlin konusunda yardım etmeyeceğini bildirmiştir.²⁰⁷ Sovyetler Birliği ise Mısır'ın yanında yer alacağını açıklamıştır. BM de kanalın kapanmaması için Süveyş Savaşı'na karşı tavır almıştır. Bunun üzerine saldırgan devletler saldırıyı durdurmak zorunda kalmıştır. Süveyş Savaşı'nın en önemli sonuçlarından biri İngiltere ve Fransa'nın bölgedeki nüfuzunu büyük ölçüde yok etmesi olmuştur.²⁰⁸

Mısır ile İsrail ilk defa Süveyş Savaşı'nda karşı karşıya gelmiştir. Mısır, 1956 saldırısını savuşturarak Arap devletleri arasında da büyük bir prestij kazanmıştır. Böylece Nâsır Filistin'e ilk somut desteklerden birini sunmuştur. Nâsır'ın Bağlantısızlar Konferansı'nda aldırıldığı karar ve Arafat'ın Çekoslovakya ziyareti 1948 hezimetinden sonra ilk defa Filistin halkının uluslararası arenada duyulmasını sağlayan gelişmeler olmuştur.

Süveyş Savaşı sonrasında Cemal Abdünnâsır, Filistin sorununa yönelik daha yakın ilgi göstermeye başlamıştır. Arap Birliği kurulduğu ilk andan itibaren iki gündem maddesine sahip olmuştur. İlk gündem maddesi Arap Birliği'inin sağlanmasıdır. İkinci gündem maddesi ise Filistin'in bağımsızlığı olmuştur.

---

²⁰⁵ Çandar, *Direnen Filistin...*, 1976, s. 60.

²⁰⁶ Salim Yağub, "The United States and the Arab-Israeli Conflict, 1947 to the Present", *OAH Magazine Of History*, (May 2006), s.14.

²⁰⁷ Çandar, *Direnen Filistin...*, s. 61

²⁰⁸ Aynı eser, s.61.

Cemal Abdünnâsır, Arap Birliği içinde bu iki gündem maddesini birleştirmeye çalışmıştır. Diğer bir deyişle, Cemal Abdünnâsır, Pan Arap hareketinin birinci hedefinin Filistin'in bağımsızlığı olmasını sağlamaya çalışmıştır.²⁰⁹ Ancak, 1967 yılının Haziran ayında her şey tersyüz olmuştur.

2.9. 1967 Haziran Savaşı

1948 Savaşı Filistinliler için büyük bir travma olmuştur. Zengin, fakir ayrımı olmaksızın bütün Filistinli Araplar mülteci konumuna düşmüştür. Arap ülkelerinde bulunan mülteci kamplarında yaşam koşulları her geçen gün ağırlaşmaktadır.

Öte yandan, hem İsrail cephesinde hem de Arap cephesinde, büyük bir politizasyon süreci yaşanmıştır. 1948-1967 yılları arasında siyasi kadrolardaki milliyetçilik dozu giderek artmıştır. FKÖ ve el-Fetih'in kuruluşuyla silahlanma da büyük hız kazanmıştır. el-Fetih, ilk silahlı eylemlerine 1964 yılından itibaren başlamıştır.

Ancak, özellikle Gazze ve Batı Şeria'daki kamplarda ilkel yaşam koşullarıyla mücadele eden Filistinlilerin öncelikleri ve beklentileri tamamen farklı olmuştur. Gazze ve Batı Şeria'daki kamplarda yaşayan mülteciler ile İsrail'deki Filistinli azınlık Arap ülkelerindeki siyasi elitin kendi durumlarını değiştirebileceğine dair umutlarını kaybetmişlerdir.²¹⁰

Cemal Abdünnâsır, 1964 yılında kurulan FKÖ'nün kuruluşuna büyük önem ve destek vermiştir. Nâsır'ın amaçlarından biri dağınık örgütleri tek çatı altında toplamak ve kendi denetimi altına almak olmuştur.²¹¹ Bir diğeri de Ürdün Kralı Hüseyin'i devirmek olmuştur. Daha sonra FKÖ Yönetim Kurulu'na getirilen Ahmet Şukeyri ise Ürdün hükümetiyle pazarlığı seçmiştir.²¹² 1964 yılından itibaren eylemlere başlayan el-Fetih ise Suriye üzerinden İsrail'e yönelik saldırılarına hız vermiştir. el-Fetih bu eylemleriyle Filistin topraklarındaki İsrail varlığına son vermekteki kararlılığını ortaya koymuştur.

Öte yandan, Cemal Abdünnâsır İsrail'e karşı hazırlıksız yakalanmak istememiştir. Bu yüzden özellikle Fetih'in silahlı eylemleri konusunda rahatsız olmuştur. Dolayısıyla 1966 yılında Arafat, fedai hücreleri kurmak istediğinde Nâsır bunu reddetmiştir. Bazı Mısır

---

²⁰⁹ Shlaim, a.g.e. , s. 187.

²¹⁰ Pappé, *A History Of Modern...*, s. 183.

²¹¹ Arı, a.g.e. , s. 321.

²¹² Becker, a.g.e. , s.48.

bürokratları Fetih'i, İsrail'in Arap ülkelerine saldırması için bahane yaratmaya çalışan bir ajanlar topluluğu olarak görmüştür. Öte yandan Fetih militanları da Nâsır'ın Siyonist ajanı olduğunu düşünmeye başlamıştır. Sonuç olarak, Nâsır'a yakın olan Sovyetler, Fetih'i kovboy ve palyaçolar olarak görürken Çin, Sovyetler'i dize getirmek için el-Fetih'i tanımıştır.²¹³

El-Fetih, ilk silahlı saldırılarına başladığında Mısır ile beraber direnişe en fazla destek sağlayan ülke Suriye olmuştur. 1966 yılında el-Fetih militanları Suriye genelkurmayı tarafından eğitilmiştir. Suriye, Filistin direnişini desteklemiştir ama gene de İsrail'in kendine yönelik bir misilleme yapma olasılığını bertaraf etmek için el-Fetih militanlarının diğer Arap ülkeleri topraklarından saldırı yapmalarını tercih etmiştir. Silahlı eylemler genelde Ürdün ve Lübnan üzerinden yapmıştır. Bu saldırılar arasında dönüm noktası olan 13 Kasım 1966'da Batı Şeria sınırında İsraili paraşütçülerin mayınlı bir saldırı sonucu öldürülmeleri olmuştur.

İsrail, Ürdün kralı Hüseyin'in bu konuda acil tedbir almasını istemiştir. Kral Hüseyin epey müşkül bir durumda kalmıştır. Bir yandan, Ürdün kraliyeti aleyhine şiddetli gösteriler devam ederken devlet destekli medya da Mısır'ı Birleşmiş Milletler Acil Gücü'nün etkeleri altına saklanmakla suçlamıştır. Gazetelerde Mısır'ın destek sözü verdiği halde sözünü tutmadığı yazılmıştır.²¹⁴ ABD'li gazeteci Jillian Becker ise Kral Hüseyin'in 1967 Savaşı'na İsrail'in değil, Mısır ve Suriye'nin gazabından korunabilmek için girdiğini savunmuştur.²¹⁵

1966 yılında Suriye, İsrail'e yapılan fedaiyun saldırılarını desteklemiştir ama Nâsır İsrail ile ne zaman savaşılaacağı konusunda inisiyatifini kendi elinde tutmayı hedeflemiştir.

1966 yılının Şubat ayında Suriye'de Sosyalist Baas Partisi iktidara gelmiştir. Suriye Baas Partisi'nin söylemlerinde bağımsızlık savaşını sürdürmekten söz edilmeye başlanmıştır.²¹⁶

Bu arada, Ürdün-İsrail sınırında İsrail'e yönelik saldırılar çoğalmıştır. Bu saldırılara misilleme olarak İsrail ordusu Ürdün'ün Samu kasabasına saldırmıştır. Çok sayıda Ürdünlünün hayatını kaybettiği saldırıdan sonra BM 228 numaralı kararıyla İsrail'i kınamıştır. Arap dünyası ilk önce Ürdün ile bir dayanışma gösterdiyse de daha sonra ilerici-gerici tartışmaları tekrar alevlenmeye başlamıştır. İsrail ile karşı karşıya gelmeyi çok da istemeyen Ürdün kraliyet yönetimi ile FKÖ arasındaki gerilim devamlı olarak artmıştır. Mısır ise yeni

---

²¹³ Kapeliouk, a.g.e. , s.96,

²¹⁴ Morris, a.g.e , s.303.

²¹⁵ Becker, a.g.e. , s.54.

²¹⁶ Morris, a.g.e. , s.303.

bir Arap-İsrail Savaşı'nı mümkün olduğunca ertelemeye çalışmıştır. Bu yüzden Mısır'ı sıkıştıran da Suriye olmuştur.

1967 yılının Nisan ayında Suriye ve İsrail arasında ilk çatışmalar başlamıştır. Özellikle İsrail'in jetleri Suriye'ye karşı büyük bir üstünlük sağlamıştır. O dönemde Suriye Savunma Bakanı olan Hafız Esed'in Sovyet danışmanları İsrail'in Suriye'ye yönelik büyük bir saldırı hazırlığı içinde olduğunu söylemiştir. Bu yüzden Şam yönetimi büyük bir telaşla en üst düzeyde siyasi müzakereler başlatmıştır. Müzakerelerin sonunda Suriye, Ürdün ve Mısır arasında askeri ittifak anlaşması imzalanmıştır.²¹⁷

SSCB ve Suriye'nin teşvik ve ısrarıyla 16 Mayıs 1967'de Suriye ve Mısır olağanüstü hal ilan etmiştir. 21 Mayıs 1967'de FKÖ lideri Ahmet Şukeysi 8.000 kişilik Filistin Kurtuluş Ordusu'nu Mısır'ın emrine verdiğini açıklamıştır. 22 Mayıs 1967'de İsrail'in Akabe Körfezi'nden Kızıldeniz'e çıkışını sağlayan Tiran Boğazı İsrail gemilerine kapatılmıştır. İsrail Dışişleri Bakanı Abba Eban, Mısır'ın bu hareketinin kendilerine yapılmış bir saldırı ve casus belli sayılabileceğini duyurmuştur.

5 Haziran 1967'ye kadar Mısır tarafından atılan bu adımlar birçok kaynak tarafından Nâsır'ın savaş hazırlığı olarak yorumlanmıştır. Öte yandan çeşitli kaynaklar, Nâsır'ın bu savaşı hiç de istemediği görüşünü savunmuştur.

Savaştan sonra yaptığı açıklamalardan sonra Cemal Abdünnâsır da Suriye Baas rejimi tarafından savaşa sürüklendiğini ve kendisinin yanıltıldığını söylemiştir. Bu yüzden Mısır'ın adımlarının Suriye'ye saldırmaya hazırlanan İsrail'i caydırmak amacıyla atıldığı da dile getirilen tezler arasında yer almıştır.²¹⁸

Öte yandan, Cemal Abdünnâsır 1967 yılında yaptığı bir konuşmada Amerikan emperyalistlerini, Siyonistleri ve muhafazakar Arap rejimlerini Arapların en büyük düşmanı ilan etmiştir. Nâsır'a göre bu şer güçleri ilerici hamleye ve bağımsızlık hareketlerine karşı olmuştur. Şer güçleri, kaynaklarını sömürebilmek için, üçüncü dünyanın sonsuza kadar geri kalmasını istemektedir. Bu arada dönemin FKÖ lideri Ahmet Şukeysi de Filistin güçlerinin İsrail'le savaşa hazır olduğunu ilan etmiştir.²¹⁹

---

²¹⁷ Pappé, *A History Of ...*, s. 185.

²¹⁸ Çandar, *Direnen Filistin...*, s. 93-94.

²¹⁹ Rubin a.g.e., s.12.

5 Haziran 1967 itibariyle Mısır'ın ve Filistinlilerin hesapları yanlış çıkmıştır. İsrail uçaklarının ani bir saldırıyla Mısır uçaklarını daha yerdeyken imha etmesiyle 1967 Arap İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı) başlamıştır. Suriye, Ürdün, Irak ve Suudi Arabistan Mısır'la beraber savaşmışlardır.²²⁰ Savaşın sonunda İsrail Sina Yarımadası, Golan Tepeleri, Batı Şeria, Doğu Kudüs ve Gazze'yi işgal etti. İşgal edilen bölgelerin hepsi, Sina Yarımadası hariç, bugün İsrail devletinin kontrolü altındadır.

1967 Savaşı Arap dünyasında büyük bir travma yaratmıştır. Bölgedeki İslami akımlar, ülkesinde Müslüman Kardeşleri dışladığı için, Nâsır'a büyük bir tepki duymuştur. Öte yandan, bu yenilginin en büyük gerekçelerinden biri Arap devletlerinin, yine kendi aralarında bir fikir birliğine varamadan, zoraki bir ittifak oluşturması olmuştur. Irak ve Suriye'de Baas ve Nâsırcılar arasındaki iktidar mücadeleleri kronik bir sorun halini almıştır.²²¹ 1966 yılında Suudi Arabistan ve İran Bağdat Paktı'nın devamı olan İslam Konferansı'nı kurma girişiminde bulunarak Nâsır'ın otoritesine meydan okumuşlardır. Suudi Arabistan ve Mısır'ın arası ilk olarak 1962 yılında açılmıştır. Yemen'de monarşinin devrilmesi ve Cumhuriyetin kurulmasıyla bölge Arabistan ve Mısır'ın kozlarını paylaştığı bir arenaya dönüşmüştür. Mısır cumhuriyetçileri, Arabistan ise monarşi yanlılarını desteklemiştir. Tam katılım sağlanamadığı için bu birliğin kurulmasından vazgeçilmiştir ama Ürdün bu girişime destek vermiştir.²²² Arap devletleri arasındaki bu ihtilaflar, liderlerin birlik içinde hareket etmelerini engellemiş ve 1967 hezimetine yol açmıştır.

İsrail'de yaşayan Filistinli Arap azınlığın bir bölümü için 1967 Savaşı ilk başta büyük bir umut kaynağı olmuştur. Uyumlu bir Arap çabasının nihayet bağımsızlık getirme olasılığı artmıştır ama 1948 Savaşı'nı tecrübe etmiş olan kanat önderliği 1967'nin bir kazanım getireceği fikrine inanmamışlardır. el-Fetih'in görüşleri de bu doğrultuda olmuştur.²²³

Diğer Arap devletlerinin Filistin davasına en büyük katkılarından biri de FKÖ'ye yönelik kaynak mobilizasyonuna sundukları katkıdır. Arap devletlerinin FKÖ'ye destek olmak için kabul ettikleri ilk şartlardan biri Arap devletlerinin kendi askeri okullarında Filistinlilerin de eğitim almasını kabul etmeleridir Örgütün kurucularından Yaser Arafat ve Halil El Vezir zaten Mısır ordusunda eğitim almışlardı. Fetih'in ilk kadroları Suriye ordusu tarafından eğitilmiştir.

---

²²⁰ Arı, a.g.e. , s. 330.

²²¹ Aynı eser, s. 318.

²²² Aynı eser, s. 325-326.

²²³ Pappe, *A History Of...*, s. 185.

1967 Savaşı Arap dünyasına büyük bir hezimet yaşatmıştır ama el-Fetih lideri Yaser Arafat bu savaştan büyük bir avantaj elde etmiştir. Savaştan sonra FKÖ liderliğini de devralan Arafat, Filistin davasının yegane lideri haline gelmiştir. Öte yandan, hem FKÖ hem de Fetih liderliğini yürüten Arafat süreç içinde hem Ürdün hem de Suriye ile boğuşmak mecburiyetinde kalmıştır. FKÖ ve el-Fetih ilk olarak Kara Eylül saldırıları döneminde Ürdün ordusuyla karşı karşıya gelmiştir. Lübnan İç Savaşı döneminde ise Suriye'nin saf değiştirmesi hem savaşın daha da uzayıp kronikleşmesine sebebiyet vermiştir, hem de el-Fetih ve FKÖ'nün daha da yalnızlaşmasına sebep olmuştur.

Sabra ve Şatilla katliamları sonrasında Yaser Arafat ve ekibi Lübnan'ı terk etmek ve Tunus'a gitmek zorunda kalmıştır. Bu durum Filistin davasını daha genç kuşakların üstlenmesini getirmiştir. Bu durum aynı zamanda FKÖ'nün karşısına HAMAS gibi rakip örgütlerin çıkmasına sebep olmuştur.

2.10. Filistin ve SSCB İşkileri

Süveyş Savaşı sonrası Cemal Abdünnâsır ve FKÖ Sovyetlerle giderek daha fazla işbirliği yapmıştır. Öte yandan SSCB 1948 yılında İsrail'in kuruluşuna da destek vermiştir. İlk başta İsrail'e yönelik bu desteğin gerekçelerinden biri Çarlık rejiminin anti semitist tutumu olmuştur. İsrail'in Rusya'daki sosyalist hareketle olan bağları 1920'li yıllara kadar gitmektedir. Siyonist jargonda *Üçüncü Aliye* olarak anılan Rusya kökenli göçmen dalgası Histadrut (Yahudi Emek Federasyonu) örgütünün kurucuları arasında yer almıştır. Bu örgüt, İsrail'de uzun yıllar iktidarı elinde bulundurmuş olan İşçi Partisi'nin kurucu bileşenleri arasında yer almıştır.²²⁴ İkinci Dünya Savaşı yılları sırasında Almanya SSCB'yi işgal ettiği zaman daha sonra İsrail Başbakanı olacak olan David Ben Gurion, SSCB'nin İngiltere'deki büyükelçisi Ivan Maiskii ile bir araya gelmiştir. 9 Ekim 1941'de gerçekleşen bu buluşmada Ben Gurion, Filistin'deki Yişuv'ları ziyaret etmesi, bölgedeki sendika hareketinin önemini yerinde gözlemlemesi için Maiskii'yi davet etmiştir.²²⁵

Maiskii ise savaşın bitiminden sonra ciddi bir Yahudi Sorunu ile karşı karşıya kalacağını vurgulayarak yeni kurulacak İsrail devletinin gelecek Yahudi dalgasının ne

²²⁴ Ziva Galili, "Importing Soviet Political Culture to Palestine", *The Journal of Israeli History* Vol. 24, No. 1, (March 2005), s.1-2.

²²⁵ Matityahu Mintz, "Ben-Gurion and the Soviet Union's Involvement in the Effort to Establish a Jewish State in Palestine", *Journal of Israeli History*, 26:1,(2007), s.68.

kadarını kapsayabileceğini sorgulamıştır. Ben Gurion bu soruya cevaben İsrail'in yaklaşık 2,5 milyon Yahudi'ye ev sahipliği yapabileceği sözünü vermiştir.²²⁶

SSCB yönetimi 1943 yılında barış anlaşmaları metinlerinin hazırlanması ve savaş sonrası düzenlemelerin belirlenmesiyle ilgili komisyonun başına Maksim Litvinov'u getirmiştir. Litvinov'a savaş bittikten sonra çözüm bulunması gereken sorunların bir listesini çıkarması talimatı verilmiştir. Litvinov'un 28 maddelik listesinde Yahudi Sorunu ve Filistin Sorunu iki ayrı başlık halinde ele alınmıştır. Böylece ilk defa Yahudi Sorunu'nun uluslararası bir platformda, Yahudiler aynı zamanda bir ulus olarak kabul edilerek, tartışılması sağlanmıştır.²²⁷

Bu noktada SSCB'nin temel motivasyonu savaş sonrasında SSCB ve diğer doğu Avrupa ülkelerine geri dönen Yahudi nüfusunun rehabilitasyonunun yaratacağı baskı ve yükün hafifleşmesi ve bölge nüfusunun etnik yapısının mümkün olduğu kadar homojenleştirilmesi olmuştur.²²⁸ Bu yüzden SSCB, daha önce Arap yanlısı bir politika izlerken, Stalin döneminde Yahudilerin ayrılma fikrini destekler olmuştur.

Ayrıca, Rusya SSCB kurulduğu dönemde dahi güney sınırlarını güvence altına almayı ve Akdeniz'e deniz yoluyla güvenli geçiş sağlamayı öncelikli tutmuştur. Bu yüzden, özellikle Stalin döneminde askeri öncelikler ön plana çıkmıştır. SSCB'nin 1948 yılında İsrail'den yana oy kullanmalarının gerekçelerinden biri de o dönemde emperyalist olarak görülen İngiltere ile İsrail'in ihtilafı olmasıdır.²²⁹ Nitekim İsrail kuruluş döneminde Filistinlilerin yanı sıra İngilizlerle de savaşmıştır. Maiskii Siyonistlere yönelik SSCB desteğini şöyle gerekçelendirmiştir:

“1920'li yıllarda Siyonizm bizim için, doğal olarak, İngiliz emperyalizmi tarafından oluşturulmuş bir kurumdu. Bu tez artık bugün geçerli değildir. Bugün ilerici Yahudiler, krallar ve efendilerin teşkil ettiği Araplardan daha fazla şey vaat etmektedir.”²³⁰

SSCB yönetimi İsrail'in kuruluşuna onay verdiği 1940'lı yıllarda Akdeniz kıyısında İngiliz nüfuzunu kırarak küçük, bağımsız bir devlet kurulmasını o dönemki çıkarlarına daha uygun görmüştür.

---

²²⁶ Mintz , a.g.e. , s.69-70.

²²⁷ Aynı eser, s.72.

²²⁸ Aynı eser, s.75.

²²⁹ Nassar, a.g.e. , s.160.

²³⁰ Arnold Krammer, “Soviet Motives in the Partition of Palestine”, 1947-48, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 2, No. 2, (1973), s.109.

Öte yandan, SSCB'nin yönetim şekli olan komünizmin fikir babası Karl Marx Yahudi Sorunu eserini yazdığı yıllarda Yahudi toplumunun özgürleşebilmesi için dini saplantılarından kurtulmaları gerektiğini söylemiştir. SSCB'nin ilk lideri Vladimir İlyiç Lenin ise sonraki eserlerinde Yahudi milliyetçiliğini eleştirmiştir²³¹ Stalin dönemindeki Sovyet yönetiminde Arap dünyası ve bölgedeki Müslüman nüfus, Lenin'in Araplar'ın batıya karşı ideal bir müttefik olabilecekleri yolundaki uyarılarına rağmen, reaksiyoner ve sömürge merkezli olarak betimlenmiştir.²³²

Bilindiği üzere, Stalin'den sonra işbaşına gelen Nikita Kruşçev, barışçıl ortak yaşam politikası gütmüştür. Bu politikaya göre, SSCB Stalin zamanındaki iki kamp dogmasına tabi olmak zorunda değildir. Kruşçev'e göre Arap dünyası barışçıl bir alandır. Aynı dönemde Sovyet silahlarına ihtiyaç duyan, başta Mısır olmak üzere, Arap devletleri, Kruşçev'in bu yaklaşımını kendi lehlerine çevirmek istemişlerdir.²³³

Süveyş Savaşı sonrasında Cemal Abdünnâsır, Filistin sorununa yönelik daha yakın ilgi göstermeye başlamıştır. Arap Birliği kurulduğu ilk andan itibaren iki gündem maddesine sahip olmuştur. İlk gündem maddesi Arap Birliği'nin sağlanmasıdır. İkinci gündem maddesi ise Filistin'in bağımsızlığı olmuştur. Cemal Abdünnâsır, Arap Birliği içinde bu iki gündem maddesini birleştirmeye çalışmıştır. Diğer bir deyişle Nâsır, Pan-Arap hareketinin birinci hedefinin Filistin'in bağımsızlığı olmasını sağlamaya çalışmıştır.²³⁴ 1967 yılının Haziran ayında ise her şey tersyüz olmuştur.

2.11. Filistin ve ABD İlişkileri

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren bölgedeki önemli aktörlerden biri de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olacaktır. O sıralarda ABD yönetimi esas olarak Arap-İsrail ihtilafını çözmekten ziyade anti Sovyetik ittifaklar kurmaya öncelik vermiştir.²³⁵ ABD bir yandan bölgede anti Sovyetik ittifaklar kurarken bir yan da İsrail'i doğal müttefik olarak görmüştür. Henüz daha Balfour Deklarasyonu'nun yayınlandığı yıllarda dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson Siyonistlere aktif destek sunmuştur. Bu yüzden, İkinci Dünya

---

²³¹ Nassar, a.g.e. , s.156-157.

²³² Krammer, a.g.e. , s.118.

²³³ Nassar, a.g.e. , s.158.

²³⁴ Shlaim, a.g.e. , s. 187.

²³⁵ Çandar, *Direnen Filistin...*, s. 51-52.

Savaşı'nın ertesinde her ne kadar ABD ilk etapta Taksim Planı'nı desteklediyse de bölgesel çıkarları için Arap devletlerini İsrail realitesini kabul etmeye zorlamıştır.²³⁶

ABD Dışişleri bakanlarından John Foster Dulles, Filistinli mültecilerle ilk defa 1953 yılında gerçekleştirdiği Ürdün ziyareti ile bir araya gelmiştir. Bu ziyaret sırasında Dulles Filistinlilerin kendi vatanlarına geri dönme arzusuyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Öte yandan, önceliğini SCCB'yi Ortadoğu'dan uzak tutmak olarak belirlemiş olan ABD, Filistin Sorunu'nu daha ziyade bir insani kriz olarak algılamıştır.²³⁷ ABD, bu yaklaşımın bir tezahürü olarak, BM bünyesinde Yardım ve Çalışma Örgütü'nü (UNRWA) kurmuştur. Ilan Pappé'ye göre UNRWA bürosunun oluşturulması kamplarda yaşayan Filistinli Araplara yönelik bir tür Marshall Planı olma özelliği taşımaktadır. Öte yandan UNRWA mültecilerin sorununa çare olamamıştır.²³⁸ En büyük sorunlardan biri diğer Arap devletlerinin Filistinli mültecilerine yerleşim hakkı tanımamaları olmuştur. Henüz 1952 yılında bir BM yetkilisi, Arap devletlerinin mülteci sorununun çözülmesini istemediğini söylemiştir. BM yetkililerine göre Arap Devletleri, Filistinli mülteciler meselesinin İsrail'e karşı bir silah olarak da kullanabilecekleri açık bir yara olarak kalmasını istemiştir.²³⁹

Asvan Barajı'nın millileştirilmesi sonucunda ortaya çıkan Süveyş Krizi sonrası Mısır SSCB saflarına giderek daha fazla yanaşmıştır. ABD'nin bu olaydan sonraki hamlesi hemen bir sene sonra 1957 yılında, Eisenhower Doktrini'ni yayınlamak olmuştur. Eisenhower Doktrini, Ortadoğu'da, İsrail de dahil olmak üzere, bütün Ortadoğu ülkelerine yönelik Sovyetler Birliği ve destekçisi devletlerin saldırganlığına karşı ABD askeri yardım ve işbirliği sözü vermiştir.²⁴⁰ Eisenhower Doktrini, daha kongrede onaylanmadan, Türkiye, Libya, İran ve Pakistan gibi ülkeler tarafından hemen kabul edilmiştir.

Ürdün ise milliyetçi dalgalanmaları engellemek için doktrini desteklemiş ama bu desteğini açık etmemiştir. Bu çerçevede maddi yardım yapılan ülkelere biri de Irak

---

²³⁶ Osamah Khalil, "Pax Americana: The United States, the Palestinians, and the Peace Process", 1948-2008, *The New Centennial Review*, Volume 8, Number 2, (2008), Michigan University Press, s.2-3.

²³⁷ Khalil, a.g.e. , s.5.

²³⁸ Pappé, *A History Of ...*, s. 142.

²³⁹ Rubin, a.g.e. , s. 5.

²⁴⁰ Shlaim, a.g.e. , s. 189.

olmuştur.²⁴¹ Öte yandan, Suriye ve Mısır ise doktrine karşı tavır alan ülkeler arasında yer almıştır.²⁴²

1967 Savaşı sırasında ABD aynı zamanda Vietnam'da açmış olduğu cepheyle de boğuşmaktadır. Bu yüzden ABD, Sovyetler Ortadoğu hanesinde yenilgi yaşamışken, BM Güvenlik Konseyi'nin İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini öngören 242 numaralı kararı tanımakta gönülsüz davranmıştır.²⁴³

Özet olarak Arap devletleri Filistin davasına ihtiyati bir destek vermiştir. Bu durumun iki temel gerekçesi olmuştur. İlk olarak, daha önce de değindiğimiz üzere Arap devletleri İsrail ve ABD ile çok fazla karşı karşıya gelmek istememişlerdir. İkinci olarak, özellikle Suriye ve Mısır gibi ülkeler Filistin davasının ve Filistin hareketinin kendi kontrollerinde ilerlemesini istemiştir. Öte yandan, el-Fetih ve FKÖ'nün uluslararası ilişkiler alanındaki en büyük başarısı Filistin davasının haklılığını kabul ettirmek olmuştur. El-Fetih kurmayları, FKÖ içindeki diğer fraksiyonlar dönem dönem buna karşı çıksalar da, örgütün değişim sürecinde diplomatik yöntemleri daha fazla zorlamak istemişlerdir. Bunun için de özellikle ABD nezdinde muhatap alınmak istemişlerdir. Fetih ve FKÖ'nün değişim aşamasında dönüm noktaları olan 408 numaralı bildirinin ilanı, Madrid Konferansı ve Oslo Anlaşmaları gibi gelişmeler bu minvalde değerlendirilebilir. Bu yüzden biz de tezimizin son bölümünde el-Fetih ve FKÖ'nün değişim sürecini ele alacağız.

---

²⁴¹ Peter L. Hahn, "Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957", *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 36, No. 1, Presidential Doctrines, (Mart 2006), s.40

²⁴² Hahn, a.g.e., s.41.

²⁴³ Khalil, a.g.e., s.9.

3. FKÖ VE EL-FETİH'İN DEĞİŞİMİ: 1988-2006

FKÖ ve el-Fetih'in değişimi ve gerilemesi söz konusu olduğunda çok sayıda uzman dönüm noktası olarak 1993 yılındaki Oslo görüşmelerini baz alır. Bu genel eğilimin iki temel sebebi vardır: İlk olarak, Oslo süreciyle beraber bölgede de facto bir Filistin devleti kurulmuştur. İkinci olarak, 2000 yılında barış müzakerelerinde süreç kopmuş hem resmi Filistin devleti hayalleri hem de İsrail ile barış umudu başka bahara kalmıştır. Öte yandan, el-Fetih ve FKÖ'nün değişim sürecini 1980'li yıllardan itibaren almak çok daha isabetli olacaktır. Zira, FKÖ 1982 yılından beri kan kaybetmektedir. İsrail Lübnan'ı işgal ettikten sonra FKÖ yönetimi Arap topraklarını tamamen terk etmek sorunda kalmış genel merkezini Tunus'a taşımıştır. Sabra ve Şatilla katliamı ilk etapta yeni kuşakların FKÖ'ye bağlılığını arttırmıştır ama öte yandan I. İntifada komutası da Arafat ve kurmaylarının elinde doğmamıştır. Her ne kadar FKÖ ve el-Fetih Milli Liderlik vasıtasıyla süreci kontrol ediyor gibi gözüküyorduydu da unutmamak gerekir ki Milli Liderlik oluşumu intifada başladıktan sonra kurulmuştur. İlk etapta Milli Liderlik'in bir parçası olarak gözüken İslami oluşumlar Milli Liderlik'le dolayısıyla FKÖ ile çelişen bildirimler yayınlamaya başlamıştır.

I. İntifada başlamadan beş sene önce ise İsrail ordusu Filistinlileri Arap coğrafyası dışına sürmüş, askeri altyapıları da Suriye tarafından imha edilmişti.²⁴⁴ I. İntifada süresince Filistin de İsrail de ağır kayıplar verdiler. İsrail ordusu sert tavrıyla kamuoyu önünde prestij kaybetmeye başlamıştı. Filistin cephesi de verdiği onca kayba rağmen hâlâ bir sonuç elde edebilmiş değildi. İşgal devam ediyordu. Direniş önderleri sürgündeydi. Üstelik daha sonra *Tunus kuşağı* olarak da anılacak olan bu liderler Filistin halkından da kopmaya başlamıştı. Bu yüzden 1980'li yılların ortaları ve sonundan itibaren FKÖ ve el-Fetih bir değişim evresine girmiştir. Bu değişimin ilk işaretleri 1988 yılında görülmeye başlanmıştır. El-Fetih ve FKÖ geçmişten tamamen farklı bir bağımsızlık bildirisini dünya kamuoyuna sunmuştur.

Bilindiği üzere, el-Fetih ilk defa 1974 yılında rasyonel seçim seçeneğini devreye sokmaya çalışmıştır.

1973 yılında Yom Kippur Savaşı'nın ardından gelen zaferden sonra, özellikle yönetici kadroları, bu fırsatı değerlendirip orta yolcu, muhafazakâr Arap devletlerinin taktiğini

---

²⁴⁴ Efraim Karsh, *Arafat's War The Man And His Battle For Israeli Conquest*, New York, Grove Press, 2003, s.50.

izleyerek diplomasi seçeneğini izleme taraftarı olmuşlardır.²⁴⁵ 1974 yılında FKÖ iki devletli çözüm önerisini gündeme getirmeye çalışmış, Reddiye Cephesinin direnişiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu süreç 1979 yılında Mısır'la ABD arasında yapılmış olan Camp David Anlaşmaları'nın müzakere sürecinde FKÖ'nün dışlanmasıyla son bulmuştur.²⁴⁶

FKÖ'nün ikinci rasyonel seçim teşebbüsü 1988 yılında olmuştur. Zira, özellikle Fetih içindeki orta yolcu kadrolar 1982 yılından itibaren tekrar seslerini yükseltmeye başlamışlardır.²⁴⁷ 1988 yılında Cezayir'de toplanan Olağanüstü Arap Zirvesi'nin ardından Kasım ayında yayınlanan bağımsızlık bildirgesinden sonra Aralık ayında da FKÖ'nün 408 numaralı bildiri yayınlanmıştır. Dönemin İsveç Dışişleri Bakanı tarafından kamuoyuna ilan edilen bu bildiriye FKÖ, terörizmi lanetlemiş, İsrail'in var olma hakkını tanıdığını açıklamıştır.²⁴⁸ Öte yandan, bu bildiri Arafat yönetimine karşı ilk soru işaretlerini ve güven kaybını da beraberinde getirmiştir. Özellikle Gazze ve Batı Şeria'da yaşayan çok sayıda Filistinli İsrail'in tanınmasını bir zayıflık emaresi olarak algılamıştır. Nitekim, özellikle HAMAS orta vadede Gazze halkında oluşan kafa karışıklığını iyi manipüle etmeyi başarmıştır.²⁴⁹ 1989 yılı itibariyle intihar saldırılarına hız veren İslami Direniş Örgütü, İsrail tarafından da yasadışı örgüt ilan edilmiştir.²⁵⁰

1988 yılında İsrail'de iktidar olan parti Likud'dur. Başbakan İzak Şamir yıllar önce Likud'un ideolojisi olarak belirlenmiş olan Revizyonist yaklaşıma sadık kalmış Eretz İsrail'den taviz vermemekte kararlılık göstermiştir.

Uzun yıllar boyunca Hartum Konferansı'ndan sonra kendisiyle özdeşleşmiş olan “3 Hayır” sloganıyla uzlaşmaya yanaşmayan taraf FKÖ gözükmiştir.²⁵¹ 1988'den sonra roller tersine dönmüş İsrail, uzlaşmayı reddeden taraf olmuştur. “3 Hayır” artık İsrail'in sloganı olmuştur. İsrail barış için toprak vermeyi reddetmektedir. FKÖ ile müzakere yapmayı reddetmektedir. Son olarak İsrail, bağımsız Filistin'i tanımayı reddetmektedir.²⁵²

---

²⁴⁵ Husam Mohamad, “Palestinian Politics on the Move: from Revolution to Peace and Statehood”, *University of Central Oklahoma Nationalism & Ethnic Politics*, Vol.7, No.3, (Autumn2001), s.46-76, s.59.

²⁴⁶ Mohamad, a.g.e, s.61.

²⁴⁷ Aynı eser,s.62.

²⁴⁸ FKÖ 408 No.'lu Bildiri (7 Aralık 1988) <http://www.al-bab.com/arab/docs/pal/pal4.htm> (al bab.com Arap Kültürü bilgi sitesi)

²⁴⁹ Jonathan Schanzer, *HAMAS Vs. Fatah; The Struggle For Palestine*, New York, Palgrave MacMillan, 2008, s.26-27.

²⁵⁰ Aynı eser, s. 32-33.

²⁵¹ FKÖ'nün 3 Hayır Sloganı'nın açılımı şöyledi: İsrail'i tanımaya hayır, müzakereye hayır, barışa hayır. Bu slogan 1967 Savaşı'ndan sonra Sudan'da toplanan Hartum Zirvesi'nde benimsenmiştir.

²⁵² Avi Shlaim, *Israel and Palestine Reappraisals, Revisions and Reputations*, Londra, Verso,2010, s.144-145.

1989 yılında İsrail başbakanı İzak Şamir Washington'u ziyaret etmiştir. Washington'da önerilen barış planında Filistinlilere daha fazla özerlik verilmesi, Gazze ve Batı Şeria'da Filistinlilere yerel seçim yapılması önerilmiştir. Öte yandan, bu seçimlerde Kudüs'teki Arapların oy kullanma hakkı olmayacaktır. Sınırların gelecekteki siyasi statüsü hakkında herhangi bir öneri yoktur. Buna rağmen ABD bu öneriye hararetle sahip çıkmıştır. FKÖ ise bu teklifi reddetmiştir.²⁵³

Kendisinin barış yönünde attığı adımlara rağmen ABD ve İsrail'den umduğunu bulamayan FKÖ bu duruma tepkisini ortaya koymak için Körfez Savaşı'nda Irak lideri Saddam Hüseyin'e destek vererek tarihsel bir hata yapmış, uluslararası kamuoyunda büyük bir prestij kaybına uğramıştır. Her ne kadar çeşitli zaman dilimlerinde kesintilerle karşılaşmış olsa da el-Fetih ve FKÖ 1988 yılından sonra daha aktif olarak diplomatik mücadeleye girecek, İsrail ile barış yapmanın yolunu arayacaktır. 1980'li yıllardan itibaren el-Fetih ve FKÖ yönetimi silahlı mücadeleyi yönlendirmekte zorlanmaya başlamıştır. Üstelik Ortadoğu coğrafyasından ve Arap dünyasından izole edilmiştir. Bu yüzden, özellikle Tunus'a geçtikten sonra diplomasi yolunu zorlamaya çalışmıştır.

El-Fetih ve FKÖ diplomasi yolunu zorlayabilmek için uzlaşma aradığı ilk ülke Ürdün olmuştur. Burada temel amaç FKÖ'nün barış müzakerelerine katılımını sağlamak olmuştur.²⁵⁴ Nitekim Arafat, orta vadede bu hedefine ulaşmış, Madrid'e Ürdün çatısı altında delegasyon gönderebilmiştir. Aynı dönemde Arafat Hüsnü Mübarek yönetimindeki Mısır'a da bir ziyaret gerçekleştirir. Arafat daha sonra yaptığı konuşmalarda dönemin konjonktüründe hem Suriye hem de Mısır'ı karşılarına almanın bir hata olduğunu ifade edecektir.²⁵⁵

1991 yılında Madrid Konferansı ile başlayan diplomasi süreci 1993 yılında Oslo Anlaşmaları ile devam etmiş, 2000 yılında Ehud Barak ile yapılan Camp David görüşmelerinden sonra barış süreci kesintiye uğramıştır. Barış süreci kesintiye uğrayınca II. İntifada süreci başlamıştır.

El-Fetih ve FKÖ'nün değişiminin ikinci aşaması ise Yaser Arafat'ın ölümüyle gerçekleşmiştir. Arafat'tan sonra işbaşına gelip cumhurbaşkanı olan Mahmud Abbas dönemin İsrail başbakanı Ariel Şaron ile uzlaşma sağlamaya çalışmış ama bu arada 2006 yılında

---

²⁵³ Shlaim, a.g.e. , s. 145.

²⁵⁴ Kapeliouk, *Yenilmez Arafat...*, s.253.

²⁵⁵ Aynı eser, s.267-268.

yapılan seçimlerde iktidarı HAMAS örgütüne kaptırmıştır. Öte yandan, biz ilk olarak Madrid'den Camp David'e uzanan barış sürecini mercek altına alacağız.

3.1. Madrid'den Camp David'e: Boşa Çıkan Umutlar

Halk desteği azalan ve mali tabanı kötüye giden ve kayıtsız bir ABD yönetimiyle karşı karşıya kalan FKÖ yönetimi örgütün şanını diriltecek ve konumunu sağlama alacak diplomatik bir zafere ihtiyaç duyuyordu. Yeni İsrail hükümeti ise sonsuz şiddet ve işgal sarmalının bu şekilde devam edemeyeceğini anlamıştı. I.İntifada döneminde İsrail ordusunun icraatları yavaş yavaş İsrail vatandaşlarının da tepkisini çekmeye başlamıştı.²⁵⁶

1990'lara gelindiğinde İsrail-Filistin ihtilafını çevreleyen üç ana dinamik vardı. Birinci olarak Soğuk Savaş bitmiş, SSCB çökmüştü. Üstelik SSCB'nin son devlet başkanı Mihail Gorbaçov daha işbaşına geldiği 1985 yılında Arap İsrail çatışmasında silahlı mücadelenin artık bir güvence sayılamayacağını, silahlı hareketlerin kredibilitesini yitirdiğini ilan etmişti.²⁵⁷ Bölgede tek süper güç haline gelen ABD Ortadoğu da dâhil bölgesel krizleri bitirmek istiyordu.

Genelde üç ana sorun üzerinde duruluyordu: Güney Afrika'daki Apartheid rejimi ve ANC lideri Nelson Mandela'nın durumu, Kuzey İrlanda Krizi ve Ortadoğu Krizi. Soğuk Savaş'ın bitimiyle ABD, özellikle Clinton döneminde artık kriz bölgelerinde bir yumuşak güç olarak ön plana çıkıyordu.

Hem Güney Afrika sorunu hem de Kuzey İrlanda sorunu uzlaşmayla çözüldü. Ortadoğu Krizi'nin kalbi ise Filistin Sorunu'ydu. Bu sorunu çözmek için ise "toprak karşılığı barış" ilkesi ortaya atıldı. Öte yandan, bu barışın pazarlığının yapılabilmesi için FKÖ'nün İsrail'in var olma hakkını tanıması gerekecekti.

FKÖ yönetimini köşeye sıkıştıran ikinci ana dinamik ise Körfez Savaşı oldu. FKÖ lideri Yaser Arafat'ın Kuveyt'i işgal etmiş olan Saddam Hüseyin'e yönelik desteğini açıklaması başta Kuveyt olmak üzere özellikle Körfez bölgesinde monarşik rejimlerin Arafat'a büyük bir öfke duymasına sebep olmuştur. Bu öfkenin doğrudan ekonomik sonuçları olmuştur.

---

²⁵⁶ William L. Cleveland, *Modern Ortadoğu Tarihi*, İstanbul, Agora Kitaplığı,2008, s. 550.

²⁵⁷ Karsh, a.g.e. , 2003, s.50.

FKÖ daha önce Körfez ülkelerinden aldığı yıllık 133 milyon dolarlık ödenekten mahrum bırakılmıştır. Körfez ülkelerinde yaşayan ve çalışan 400 bin Filistinli işçi sınır dışı edilmiştir.

Mali kaynaklarda yaşanan bu kesintiden sonra Arafat Gazze ve Batı Şeria için sağladığı yıllık 120 milyon dolarlık ödeneği 45 milyon dolara kadar düşürmüştür.²⁵⁸

Öte yandan, Amerika Merkezi Haberalma Teşkilatı CIA kaynaklarına göre sadece 1988-1994 yılları arasında HAMAS İran'dan 100 milyon doları bulan bir katkı almıştır.²⁵⁹

1991 yılındaki Körfez Savaşı'ndan sonra ABD Ortadoğu bölgesinde bir istikrar ortamı sağlamak istemiştir. Bölgede istikrar sağlamak için yeter şartlardan biri de Filistin sorununun çözülmesi olduğu için ABD bir an önce İsrail-Filistin sorununun çözülmesini hedeflemiştir. Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi ülkeler ise FKÖ'nün Körfez Savaşı'ndaki tavrı yüzünden tepkili olmalarına rağmen bölgede baş gösterecek herhangi bir istikrarsızlık durumunun kendi ülkelerine de sıçrama olasılığından endişe duyuyorlardı.²⁶⁰ Özellikle Suudi Arabistan bugün bile özellikle İran destekli bir Şii ayaklanması dalgasının yayılmasından büyük endişe duymaktadır. Bu yüzden ABD Körfez Savaşı boyunca onun yanında yer almış diğer Arap ülkelerinin de desteğiyle İsrail devletini Filistinlilerle müzakere masasına oturması için zorlamaya başlamıştır.²⁶¹

Madrid Konferansları sırasında İsrail, Filistin'in lider kadrosunun görüşmeler sırasında resmi temsilini kabul etmeye yanaşmamıştır. Bu yüzden Filistin delegasyonu Ürdün himayesi altında temsil edilmiştir. Konferansın ikinci turu Washington'da, üçüncü tur da 1992 yılında Moskova'da yapılmıştır. Bu konferanslar dizisinden somut bir sonuç çıkamamıştır. Öte yandan, Filistin yönetimi son Moskova Konferansı'nı boykot etmiş olmasına rağmen görüşmelerin kesilmesini istemediklerini söylemişlerdir.²⁶²

Filistinliler bu açıklamayı yaparken 1992'de İsrail'de yapılan genel seçimler büyük bir barış referandumuna dönüşmüştür.²⁶³ Seçimleri "Toprak Karşılığı Barış" ilkesini benimsemiş

---

²⁵⁸ Aynı eser,2003, s.53.

²⁵⁹ Schanzer, a.g.e. , s.34-35.

²⁶⁰ The Madrid Conference , The Middle East Research And Information Project (MERIP), http://www.merip.org/palestine-israel_primer/madrid-conf-pal-isr-primer.html ,2012

²⁶¹ Aynı yer.

²⁶² Arı, a.g.e, s.682.

²⁶³ Shlaim, *Israel and Palestine...* , s. 173.

olan İşçi Partisi kazanmış, Filistin yönetiminin doğrudan muhatap alındığı Oslo görüşmeleri böyle başlamıştır.

Filistin halkı ilk etapta Madrid Konferansı'nı bir zafer emaresi olarak algılamıştır. Filistin delegasyonunun doğrudan temsili sağlanamadıysa da nihayet peş peşe üç kuşağın yaşadığı mağduriyet ve acılar uluslararası platformda duyulacaktır. Doğrudan temsil edilmemeyi kabul ederek siyasi bir ödün verilmiştir ama Filistin delegasyonu başkanı Haydar Abdal Şafi'ye güveni tamdır. Filistin halkı onurlu bir barışa yönelik umut taşıyabilmek istemiştir.²⁶⁴

Öte yandan, hem barış umutları boşa çıkmış hem de intifadanın yarattığı hasardan Filistinliler de nasibini almıştır. İlk olarak 1988 yılında FKÖ'nün en önemli liderlerinden biri olan Halil El Vezir (Ebu Cihad) öldürülmüştür.²⁶⁵ İkinci olarak, Filistin'de kendi aralarında kavgaya tutuşan fraksiyonlar tarafından İsrail işbirlikçisi oldukları bahanesiyle uygulanan iç şiddet de Filistin halkını bezdirmiştir. Bu süreçten en olumsuz etkilenen bölge de Gazze olmuştur. Sanayi yoktur, tarım arazileri çok küçük ve yetersizdir.

Bu yüzden Filistin halkına tekrar nefes aldırarak yeni bir atılıma ihtiyaç vardır. Oslo girişimi bu süreçte büyük anlam kazanacaktır.²⁶⁶ Oslo sürecine gelene kadar Filistinlilerin zihninde İsrail'e yönelik üç ana algı vardır. İlk olarak İsrail, 1948 felaketiyle (Nekbe) özdeşleşmiştir. Nekbe süreci hem Filistinlileri mülteci konumuna düşürmüştür hem de bölgede en azından özerk bir yönetim kurulabilme ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

İkinci olarak 1967 yılında Gazze ve Batı Şeria'nın da işgal edilmiş olması Filistinlilerin ve Arapların gözünde İsrail'in işgalci ve yayılmacı bir devlet olduğu imajını pekiştirmiştir. Son olarak, Oslo sürecinin ise ilk başladığında bütün bu mağduriyet sürecinin sonunu getireceği umudunu yaratmıştı.²⁶⁷ Oslo süreci hem İsrail hem de Filistin cephesinde uzlaşmaya dair büyük bir umut dalgası yaratmıştı. Gazze ve Batı Şeria'da yaşayan Filistinlilerin ve Yahudilerin yüzde 65-75'lik bir dilimi en azından bir ön anlaşma imzalanması ve şiddet, gerilim ortamının sona ermesini destekliyordu.²⁶⁸

---

²⁶⁴ Baroud, a.g.e, s.149.

²⁶⁵ Aynı eser, s.148.

²⁶⁶ Aynı eser, s.150.

²⁶⁷ Kimmerling& Migdal, a.g.e, s.315.

²⁶⁸ Aynı eser, s.316.

Oslo sürecinin en önemli aşamalarından biri daha önce terör örgütü lideri olarak anılan Yaser Arafat'ın artık resmi anlamda Filistin halkının sözcüsü olarak muhatap alınıyor olmasıydı. Filistin'de geçici bir özerk yönetim kuruluyordu. Anlaşmaya göre İsrail Gazze ve Batı Şeria'nın belli bölümlerinden asker çekecekti.

Filistin A, B ve C bölgeleri olarak üçe ayrılıyordu. A bölgesi tamamen Filistin yönetiminin kontrolü altındaydı. B bölgesinde sivil denetim Filistinliler tarafından güvenlik ise İsrail askerleri tarafından sağlanıyordu. C bölgesi (İsraili yerleşimcilerin bulunduğu topraklar) tamamen İsrail kontrolünde olacaktı.

Oslo süreci birçok Filistinliyi ikna edememiştir. Bu durum Filistin-İsrail krizinin geleceğini de büyük ölçüde etkilemiştir. Bu durumun ilk sebebi Filistin yönetiminin geçici özerklik olarak tanınmasıdır. Anlaşmaya göre, tam bağımsızlık süreci ve askerlerin tamamen çekilme sürecini Filistinlilerin tutumu belirleyecektir. Bu arada anlaşmanın birçok maddesine uymayan ve keyfi uygulamalarına devam eden taraf İsrail olmuştur. Bu noktada belirleyici olan İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmek için somut bir takvim vermemiş oluşudur. İkinci olarak, Filistin'in üç bölgeye ayrılmış olması aslında bölgede fiili bir ayrımcılık ve izolasyon demektir.²⁶⁹ Böylece İsrail ordusu keyfi uygulamalarına devam edebildi. Ayrıca, Filistinliler bir şehirden öbürüne ancak bypass yollardan seyahat edebilirlerken, İsraililerin dolaşımı ise tamamen serbestti. Bütün bu sorunlar Filistin içinde başta HAMAS ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) olmak üzere belli kilit örgütlerin Arafat'a cephe almasına sebep olmuştur. Arafat'ın da özellikle HAMAS'a yönelik sert bir tutum benimsemesi, bugün de görebileceğimiz üzere, HAMAS'ın süreç içinde daha da güçlenmesine sebep olmuştur.

Ilan Pappé, Avi Shlaim, Benny Morris ve Norman Finkelstein gibi isimlerle beraber İsrail içindeki *Yeni Tarihçiler* grubunda yer alan Baruch Kimmerling, Oslo Süreci'nin neden başarısız olduğunu açıklarken İsrail devletinin dengesizce kayırıldığını, gözetildiğini ifade eder.

İsrail'de Filistinli üye kotasından Knesset'te görev yapmış olan Azmi Bişara ile Edward Said gibi aydınlar özellikle özerkliğin bağımsızlık yolunda bir adım olacağı şeklindeki argümana itiraz etmişlerdir. Oslo'ya muhalefet eden çok sayıda isim anlaşmanın Filistinlilerin uzun vadeli çıkarlarını olumsuz etkileyeceğine dikkat çekmişlerdir.²⁷⁰

²⁶⁹ Çubukçu, a.g.e., İstanbul, Metis Yayınları, 2002, s.82-83.

²⁷⁰ Qumsiyeh, a.g.e., s.163.

Örneğin, daha sonraki yıllarda örgüte de aktif destek veren Filistinli şair Mahmud Derviş Oslo Anlaşması'nın İsrail'e Arap dünyasının kapılarını açtığını, İsrail'in Arap coğrafyasına girişine Arafat'ın kefil olduğunu ama bunun karşılığında Filistin halkının yeterli şey almadığını, bu yüzden bu anlaşmanın bir macera olduğunu savunmuştur.²⁷¹

Anlaşmadaki en önemli sorunlardan ilki sürgündeki mültecilerin dönüş hakkının tanınmaması olmuştur. Arafat'ın bunu kabul etmesinin özellikle dünya kamuoyunda önemli bir kanaat önderi ve aydın olarak sayılmış Edward Said gibi isimlerde yarattığı tepki çok da fazla sürpriz olmamıştır. Ünlü gazeteci Robert Fisk'e göre, Yaser Arafat FKÖ tüzüğünü gizlice değiştirmiş, üç milyon mültecinin dönüş hakkından vazgeçmişti. Bunu öğrenen FKÖ Lübnan elçisi Şefik El Hut, bu yüzden görevinden istifa etmişti.²⁷² Arafat'ı bu maddeyi metne sokulmamasını gizlice kabul etmek ve bunu Filistin Ulusal Konseyi'ne danışmamakla dahi suçlamıştır. Anlaşmadaki ikinci önemli sorun ise Kudüs'tür. Bilindiği üzere, Filistin davasının temsilcileri Doğu Kudüs'ü yıllardır bağımsız Filistin'in başkenti olması gerektiğini savunurlar. Oslo Anlaşması uyarınca 1967 sınırları dahi üç parçaya bölünüp bir kısmı İsrail'in kontrolüne bırakılıyorken Kudüs ısrarla İsrail toprağı sayılmaktadır. Arafat, bu sorunun çözümünü daha sonraya bırakmıştır ama değil Kudüs'ün durumunu netliğe kavuşturmak, anlaşma uyarınca hedeflenen 1999 yılında dahi bağımsız Filistin devleti ilan edilememiştir. Bağımsız Filistin devleti bugün bile ilan edilebilmiş değildir.

Oslo Anlaşmaları sonrası kurulmuş olan Filistin yönetimi de halk için büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. 1993 ve 1995 yılları arasında henüz barış müzakereleri devam ederken, Rabin yerleşim birimleri üzerindeki inşaat yasağını kaldırmış, Batı Şeria'da Filistinlilerin sahip olduğu toprakların 20 bin dönümlük kısmına el koymuştur.

Bu arada, Yaser Arafat yeni yönetimi oluştururken Tunus'ta eski sürgünlerden kendine sadık olanları getirmiş ve İntifada döneminde Filistin içinde sivrilen ve halkın sorunlarına yönelik duyarlılık taşıyan çok sayıda sima süreçten dışlanmıştır. Bu arada, özellikle HAMAS saldırılarından dolayı İsrail devleti çok sayıda geçiş noktasını Filistinlilere kapatmıştır.

---

²⁷¹ Kapeliouk, *Yenilmez Arafat...*, s.360.

²⁷² Robert Fisk, *Büyük Medeniyet Savaşı: Ortadoğunun Fethi*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2011, s.358.

Filistinliler bu yüzden çalışma hayatından kısıtlanmış, ekonomik durum işgal döneminden bile daha kötü hale gelmiştir.²⁷³ HAMAS saldırıları kademeli olarak arttıkça, bu sefer Filistin Yönetimi de İsrail'in polisliğini yapar hale gelmiş, halkın tepkisini çekmeye başlamıştır.²⁷⁴ Bu arada, Filistin Yönetimi içinde yolsuzluk ve adam kayırma vakaları da giderek gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Arafat dış yardımları altyapı ve yeni inşaatlar yerine bürokrasi ve güvenlikten sorumlu bürokratlara dağıtmaya başlamıştır.²⁷⁵ Yeni yönetim altında özellikle Gazze ve Ramallah'ta yeni bir zengin sınıf ortaya çıkmıştır Diğer Filistinlilerin çalışma hakları kısıtlanırken bütün geçiş kağıtları bu yeni zenginlerin tekelindedir. Bu arada benzinden sigaraya; kumdan çimentoya ve buğdaya kadar her türlü kaynağın dağıtım yetkisi Yaser Arafat'a aittir. Bütün bunlara ek olarak Yaser Arafat'ın kontrolünde toplam değeri iki ila yedi milyar doları bulan bir “*resmi kasa*”dan da söz edilmektedir.²⁷⁶

Oslo Anlaşmalarının Filistinliler üzerindeki negatif etkilerinden biri de iç çatışmalardı. Bölgedeki Filistin Yönetimi'nin kasasına yılda 1 milyar dolar para giriyordu. Birtakım temel hizmetlerde iyileşmeler görülmeye de başlanmıştı ama bütçenin üçte biri güvenlik harcamalarına gidiyordu.

HAMAS, el-Aksa Şehitleri Tugayı ve Tanzim gibi silahlı grupların üyeleri Filistin Yönetimi tarafından tutuklanıyordu. 1994'ten 1999'a beş yıllık süreç içinde Filistinlilerin şartları ağırlaştıkça bölgede yaşayan nüfusun da kafası karışmaya başlamıştı. Yahudi yerleşimleri artmaya devam ediyordu. İsrail tarafından kurulmuş olan yüzlerce kontrol noktası vatandaşları bunaltmaya başlamıştı. Filistinlilerin Kudüs'e girmesine izin verilmiyordu. Bu birikim 2000 yılında II. İntifada'nın patlamasına sebebiyet verdi.²⁷⁷

3.2. İkinci İntifada

Oslo Anlaşmaları uyarınca, 1999 yılında bağımsız Filistin devletinin ilan edilebilmesi gerekiyordu. Öte yandan bu durumu engelleyen üç ana faktör vardı. İlk olarak HAMAS, el-Aksa Şehitleri Tugayı ve Tanzim gibi silahlı gruplar İsrail'e karşı silahlı eylemlere devam ediyordu. Dolayısıyla İsrail, bu durumu kullanıp normalde asker çekeceği üzerinde uzlaşmış bir çok noktadan askerlerini geri çekmiyordu. el-Fetih ve FKÖ lideri Yaser Arafat ise İsrail

---

²⁷³ Cleveland, a.g.e, s. 555.

²⁷⁴ Aynı eser, s. 559-560.

²⁷⁵ Aynı eser, s. 555.

²⁷⁶ Kapeliouk, *Yenilmez Arafat...*, s.545-547.

²⁷⁷ Qumsiyeh, a.g.e, s.166.

askerlerinin çekilmesi somut bir takvime bağlanmadan, Kudüs meselesi ve mültecilerin durumu açığa kavuşturulmadan diğer silahlı gruplara karşı doğrudan tavır almak istemiyordu. Zira FHKC ve FDHKC gibi örgütlerle arası yeterince kötüydü Nitekim, HAMAS'la beraber FHKC ve FDHKC örgütleri 1996 yılında Yasama Konseyi'nin kurulması için seçimleri boykot etmişlerdir. Arafat, Oslo Anlaşmaları'nı imzaladığı için ölüm tehditleri dahi almıştır. İkinci büyük sorun Oslo Anlaşmalarına imza atmış olan İzak Rabin öldürüldükten sonra İşçi Partisi adına seçimlere katılmış olan Şimon Peres seçimleri kaybetmiş, iktidara Benyamin Netanyahu gelmiştir. Netanyahu işbaşına geldiğinde görüşme sürecinin kopmaması için dönemin ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın da girişimiyle 1998 yılında ABD'nin Maryland eyaletinde Wye River Memorandumu imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, İsrail tamamen kendi denetimi altında olan C bölgesinin yüzde 13'ünden daha çekilecektir. İsrail'in çekildiği bu bölgenin yüzde 12'si B bölgesine (Filistin Yönetimi'nin sivil otoritesinin, İsrail'in askeri denetiminin geçerli olduğu bölge) yüzde 1'i ise tamamen Filistin otoritesine ait olan A bölgesine dönüşümü gerçekleştirilecektir. Öte yandan bu anlaşma Filistin topraklarının yüzde 60'lık bir bölümünde İsrail'in sivil ve askeri denetiminin devam edeceği anlamına gelmekteydi. Dolayısıyla taraflar Filistin'in daimi statüsü için derhal görüşmelere başlayacak ve müzakereler 4 Mayıs 1999'da sonlandırılacaktı.²⁷⁸

Öte yandan, bu müzakerelerin başından beri Oslo Anlaşmaları'na karşı çıkmış Netanyahu hükümetiyle nasıl kotarılacağı büyük soru işareti olmuştur. Bu yüzden, 1999 yılında yapılan başbakanlık seçimlerini Ehud Barak liderliğindeki İşçi Partisi'nin kazanmış olması dünya kamuoyunda büyük bir rahatlamaya yol açmıştır. Nitekim seçimler 1999 yılının Mayıs ayında yapılmıştır yani Oslo Anlaşmaları uyarınca belirlenmiş sürenin dolmasına çok az bir süre kalmıştır. Arafat ile Barak bir araya geldiğinde Filistin tarafının bazı talepleri şu şekildedir:²⁷⁹

- İsrail ordusu Batı Şeria'nın yüzde 98,5'inden çekilmelidir,
- Batı Şeria'daki bazı yerleşimler İsrail denetiminde kalabilir,
- İsrail yerleşimlerine giden bağlantı yolları İsrail denetimi altında kalabilir ama yol kenarında kalan topraklar Filistin otoritesine tabi olmalıdır. Batı Şeria'nın sadece yüzde 4'lük bir bölümü İsrail devletinde kalabilir,

---

²⁷⁸ Arı, a.g.e, s.725-726.

²⁷⁹ Dr. Mohsen Mohammed Saleh, *History Of Palestine A Methodological Study Of A Critical Issue*, Mısır, Al Falah Foundation, 2003, s. 308-310.

- İsrail, Batı Şeria’da aldığı topraklar karşılığında 1948 yılında işgal ettiği topraklara istinaden denetimi altında bulunan 200 km²lik bir bölgeyi Filistin Yönetimi’ne bırakmalıdır.
- Doğu Kudüs ve el-Aksa Cami Filistin Yönetimi’ne bırakılmalı ve Filistin devletinin başkenti olarak tanınmalıdır,
- İsrail devleti El Halil bölgesindeki yerleşimleri tahliye etmelidir. Filistinliler Yahudilerin kutsal mekanlarına ulaşabilmeleri için bir güvenli geçiş koridoru sağlamakla yükümlüdür,
- İsrail cezaevlerindeki bütün Filistinli mahkumlar serbest bırakılmalıdır,
- İsrail Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarını tanımalı ve İsrail devletinin mağdur olmuş mültecilere yönelik yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

Ehud Barak ise batı Şeria’nın yüzde 90’ından çekilmeyi ve Ürdün nehri bölgesindeki toprakları Filistin yönetimine bırakmayı kabul etmiştir.

Öte yandan İsrail, bunun karşılığında bu bölgedeki askeri varlığını 15-25 sene daha tutma ön şartını koşmuştur. Buna ek olarak İsrail, mültecilerle ilgili herhangi bir sorumluluk kabul etmemiş, Kudüs’ün İsrail toprağı sayılması konusundaki ısrarını da sürdürmüştür. Son olarak Barak 1967 öncesi sınırlara da dönmeyi reddetmiştir.²⁸⁰ ABD’nin de İsrail’in sunduğu şartlara itiraz etmemesiyle el-Fetih ve FKÖ lideri Yaser Arafat görüşmeleri terk etmiştir.

Camp David görüşmelerinin sona ermesiyle barış umutları suya düşmüştü. Likud’da ise Netanyahu’nun devrilmesinden sonra parti başkanlığına gelen Ariel Şaron’un bin kişilik bir koruma ordusuyla Harem-ül Şerif’i ziyaret etmesi gerilimi iyice tırmandırmıştır.30 Eylül 2000 tarihinde ise İsrail askerlerinin 12 yaşındaki Muhammed Durra’yı yaylım ateşine tutarak öldürmesiyle II. İntifada da başlamış oldu.

Oslo Anlaşmaları çerçevesinde İsrail devleti Filistin topraklarının yüzde 60’ı üstündeki denetimini sürdürmüştür. Filistin topraklarının yüzde 23’ünde ise Filistin-İsrail ortak yönetimi vardır. Öte yandan, 1993 yılında 110 bin olan İsrailli yerleşimci sayısı 2001’de 213 bine yükselmiştir. Filistinlilerin toprak bütünlüğü perspektifi her geçen gün daha da fazla yok olmaktadır.²⁸¹

Oslo sürecinin bitişi ve 2000’de Camp David’de barış sürecinin kopuşuyla beraber Arafat’a verilen destek yüzde 60’lardan yüzde 21’e kadar inmiştir.²⁸² II. İntifada’nın

²⁸⁰ Camp David II, The Middle East Research And Information Project (MERIP), http://www.merip.org/palestine-israel_primer/camp-david-II-pal-isr-prim.html

²⁸¹ Hamit Bozarslan, *Ortaoğu: Bir Şiddet Tarihi: Osmanlı İmparatorluğunun Sonundan El Kaide’ye*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010 s.270.

²⁸² Bozarslan, a.g.e s.280.

başlamasıyla Yaser Arafat uluslararası kamuoyu tarafından ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Birçok ana akım yorumcuya göre, Arafat çözümsüzlüğü kendi iktidarını pekiştirmek için kullanmak istemiş bunun bedelini de Filistin halkına ödetmiştir.

Öte yandan, özellikle İzak Rabin'in öldürülmesiyle İsrail, askerlerini çekmeye söz verdiği bölgelerde işgali sürdürmeye devam etmek için çeşitli bahaneler üretmiş, askerlerini çekmekte gönülsüz ve hantal davranmıştır. Bu arada Yaser Arafat kendi örgütü ve Filistin kamuoyu içinde de ağır askı altındadır. FHKC, FDHKC ve HAMAS gibi örgütler el-Fetih hegemonyasına karşı tavır almış, muhalefetine de Oslo Anlaşmaları'nın imzalanması üzerinden kurmuştur.

2000 yılında yapılan Camp David görüşmeleri bir sonuca bağlanamayınca 2001 yılında yapılan seçimleri gene Likud kazanmış, Ariel Şaron başbakan olmuştur. İsrail tekrar sertlik yanlısı şahin politikalara dönüş yapmıştır.

Bu arada Oslo sürecinin kopuşuyla beraber Arafat'ın popülaritesi de kademeli olarak düşmeye başlamıştır. 1999 yılında Arafat'ı destekleyen Filistinlilerin oranı yüzde 47 iken 2000 yılının Nisan ayında Nablus'da yayınlanan bir araştırmaya göre bu oran yüzde 39'a kadar düşmüştür. Arafat'a yönelik güven her geçen gün azalırken HAMAS lideri Şeyh Ahmed Yasin'e yönelik destek her geçen gün artmaktadır.²⁸³

27 Mart 2002'de Filistinli bir intihar bombacısının İsrail'in Netanya sahilinde yaptığı saldırıda 30 İsraili ölmüştür. Ölenlerin çoğu yaşlı turistlerdir. Bu saldırıdan iki gün sonra Ariel Şaron 1967 Savaşı'ndan beri Batı Şeria'ya yapılan en büyük askeri operasyonun altına imza atmıştır. *Savunma Kalkanı Operasyonu*'yla birlikte Arafat'ın Ramallah'taki merkez üssü kuşatma altına alınmıştır. Ramallah'taki direnişi Arafat'ın İsraililere yönelik son savaşı olmuştur. Yaser Arafat 2004 yılında aniden hastalanarak önce Fransa'ya gitmiş 11 Kasım 2004'te Fransa'da vefat etmiştir. el-Fetih ve FKÖ'nün başına Mahmud Abbas'ın geçmesiyle yepyeni bir döneme girilmiştir.

İkinci İntifada'nın en ayırt edici özelliklerinden biri de kendini kurban etme şiddeti olmuştu. II. İntifada ilk başladığında aynı ilki gibi halk gösterileriyle ilerleneceği düşünülmüştür. Öte yanda henüz ilk ayda 136 Filistinli öldürülmüştür.²⁸⁴ HAMAS'ın ilk

²⁸³ Kapeliouk, *Yenilmez Arafat ...*, s.462-463.

²⁸⁴ Bozarlan, a.g.e. s.272.

lideri Şeyh Ahmet Yasin insan bombaların en iyi silah olduğunu söylemiştir. İkinci lider Abdülaziz Rantisi ise bu durumu kendini şehit olarak seçmek şeklinde tanımlamıştır.²⁸⁵

Birçok ana akım kaynak II. İntifada'nın el-Fetih ve FKÖ'nün lider kadroları tarafından yönlendirildiğini savunmuştur ama söz konusu lider kadro II. İntifada sürecini yönetememiştir. Tunus'tan dönmüş olan kadrolar özellikle Gazze halkının nabzını doğru tutamamıştır. Zira, Oslo'dan sonra Filistin'e dönmelerine izin verilen lider kadro Lübnan'ın boşaltılmasından sonra amaçsızca Arap ülkeleri arasında gidip gelmişlerdi. 1993 yılından itibaren bürokrasi ve güvenlik birimlerinde görev yapan kadrolar artık enerjisini kaybetmiş, yaşlanmış ve hantallaşmıştı.²⁸⁶

Aslında FKÖ'nün bürokratikleşmesi süreci 1970'lerdeki Lübnan dönemine kadar uzanıyordu. Lübnan'da bir yarı devlete dönüşmüş olan FKÖ bağımsızlık hareketi kimliğinden giderek uzaklaşıyordu.

FKÖ yarı devlet olmuştu ama bir sonraki adımı hiçbir zaman atmamış, kurumsallaşma yoluna gitmemiş, demokratikleşmeye yönelik hiçbir düzenleme yapmamıştı. 1982'den sonra FKÖ'nün içinde örgütlenen genç öğrenciler ise zayıf Arap demokrasilerini küçümsüyor, Nâsır'ın güçlü zamanlarını ya da Suriye ve Irak Baas'ını idealize ediyorlardı. Geleceğe dair herhangi bir başka vizyonları yoktu.²⁸⁷

1987 yılında başlayan I. İntifada'nın kurumsal bir kimliğe bürünmesini ve intifadanın sürekliliğini sağlayanlar el-Fetih örgütünün genç militanlarıydı. Kurum içindeki anlayış farkları da bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Öte yandan bir dönem FKÖ Enformasyon Bölümü'nde görev yapmış Cemil Hilal'in de belirttiği üzere FKÖ yönetimi işgal altında yaşayan Filistinlileri davanın ana aktörü olarak değil destekçileri olarak görmüştür.²⁸⁸

Öte yandan özellikle I. İntifada'dan itibaren Gazze ve Batı Şeria'da ŞEBAB oluşumuna katılan genç kuşaklar davanın ana aktörü haline gelmiştir. Kaynak mobilizasyonu

---

²⁸⁵ Aynı eser, s.273.

²⁸⁶ Khalidi, *The Iron Cage ...*, s.176.

²⁸⁷ Aynı eser, s.177-178.

²⁸⁸ Jamil Hilal, "PLO Institutions: The Challenge Ahead", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 23, No. 1 (Autumn, 1993), s. 46-60, s.50.

sürecinde oluşan bu yanlış algı sebebiyle İsrail hapishanelerinde yatmış, intifadayı bizzat işgal altındaki topraklarda yaşamış eski kuşağın Tunus kuşağı hakkındaki şüpheleri de bu döneme rastlar. 2005 yılındaki başkanlık seçimleri sırasında el-Aksa Şehitleri Tugayı lideri Mervan Barguti liderliğinde El Müstakbel (gelecek) adıyla yeni bir grup kurulmuştur. Sonradan ayrılık yaratmamak için ortak listeye seçimlere girilmesine karar verildiyse de, fiili durum el-Fetih ve FKÖ'nün bölündüğünü göstermektedir. Bu bölünme de 2006 seçimlerinde HAMAS'a yaramıştır.²⁸⁹

1988 yılında FKÖ terörizmi lanetlemiş ve İsrail'i tanıyacağını açıklamıştı ama öte yandan bunun mantıklı gereklerini yerine getirememiş, dönemin İntifada gençliğine silahsız, kitlesel bir mücadele yürütebilecekleri altyapıyı verememişti. Aşağı yukarı aynı durum II. İntifada'da da tekrarlandı. İntifadanın askeri bir kimlik kazanması, kısmen de Arafat'ın tavrından ötürü, engellenemedi. Bu yaklaşım Filistin halkı için de kademeli olarak felaketi getirdi. Herkesin her şeyi olmaya çalışan el-Fetih ve FKÖ 1970'lerin sonlarına doğru diplomatik çözüm aramaya başlamışken on yıl sonra tekrar silahlı mücadele retoriğine sarılmaları kamuoyunda FKÖ'nün güvenilirliğine dair şüpheler yaratmıştır.

Zira, FKÖ kadroları HAMAS ile İslami Cihad'a yönelik tavır almış ama el-Aksa Tugayları'na tavır almamıştır. Bilakis, el-Aksa Tugayları eylemleri özellikle Arafat tarafından himaye görmüştür.²⁹⁰

Filistin'i uzun yıllar takip etmiş bir gazeteci olan Mete Çubukçu Arafat'ın ölümünden sonra şu yorumu yapmıştır:

“Arafat'ın elindeki zeytin dalını kabul etmeyenler bundan böyle bu dalı tutacak kimseyi bulamayacak. Çünkü, Filistinlileri olduğu kadar İsrailileri de daha zorlu bir süreç bekliyor. Orta vadede barış bekleyenler yanılacaklar. Filistin'in genç neslini ikna etmek artık kolay olmayacak. Ve kırmızı çizgilerden taviz verenlere 'hain' gözüyle bakılacak”²⁹¹

Mete Çubukçu'nun bu öngörüsü bağlamında özellikle 2006 yılından sonraki süreçte FKÖ'nün ABD ve İsrail'le uzlaşma çabaları dolayısıyla özellikle Cumhurbaşkanı Mahmud Abbas'a işbirlikçi gözüyle bakılmasına sebep olmuştur.

²⁸⁹ Mete Çubukçu, *Ortadoğu'nun Yeniden İşgali*, İstanbul, .Kalkedon Yayıncılık, 2006, s.182-183.

²⁹⁰ Khalidi, *The Iron Cage...*, s. 178.

²⁹¹ Çubukçu, *Ortadoğu'nun Yeniden İşgali ...*, s.160-161.

3.3. İsrail'in Yol Haritası

Yaser Arafat öldükten Mahmud Abbas liderliğinde kurulan yeni kabine 29 Nisan 2003'te onaylandı. Mahmud Abbas'ın ilk icraatlarından biri her iki taraf tarafından da uygulanan terörü kınadıklarını, terörün davalarına ve barışa hiçbir şekilde hizmet etmediğini söyleyen bir demeç vermesidir. Abbas'ın bu açıklamasından sonra ABD İsrail tarafına Avrupa da Filistin tarafına *Yol Haritası* belgesini takdim etti.²⁹²

Yol Haritası belgesi²⁹³ üç aşamadan oluşuyordu. İlk aşamada, Filistin siyasi reform yapmakla ve şiddeti durdurmakla yükümlüdür. Planın bu aşamasına göre iki devletli bir çözüm sadece şiddet ve terör ortamının sona ermesiyle ve Filistin yönetiminin demokratik ve hoşgörülü bir rejim kurmasıyla mümkündür. İsrail ise Filistinlilerin hayatlarını normalleştirecek adımlar atmakla ve yerleşim inşaatlarını dondurmakla yükümlüdür.

İkinci aşama geçiş dönemini kapsamaktadır. *Quartet*²⁹⁴ adıyla oluşturulmuş olan konferans Filistin yönetimine bu geçiş döneminde yardım etmekle yükümlüdür. Seçimler başarıyla tamamlandıktan sonra Filistin devletinin geçici sınırlarının belirlenmesi için uluslararası konferans toplanacaktır. Bölgesel su kaynaklarının kullanımı, mültecilerin durumu ve ekonomik gelişim için gerekli destek bu dönemde sağlanacaktır. 2004 veya 2005 yılı itibariyle de resmi sınırlara sahip Filistin devletinin kurulması için ikinci uluslararası konferans toplanacaktır.

Yol haritası ile ilgili ilk sorunlardan biri HAMAS ve İslami Cihad yanında diğer FKÖ örgütlerinin de İsrail tarafından terörist örgüt olarak nitelendiriliyor oluşuydu. Planın ilk aşamasına göre, bu örgütleri tasfiye etme görevi de Filistin yönetimine aitti. Tasfiye sürecine tutuklama, soruşturma ve infaz aşamalarının hepsi dahildi. FKÖ'nün böyle bir yükün altına girmesi iç savaş anlamına gelebilirdi. Çünkü İsrail bu örgütlerin sadece askeri kanatlarının değil, bütün teşkilatlarının tasfiyesini talep ediyordu.²⁹⁵ İkinci olarak, ABD başkanı George W. Bush, Mahmud Abbas ve Ariel Şaron'un Ürdün Akabe Körfezi'nde bir araya geldikleri sırada HAMAS da ateşkes yapmaya hazır olduklarını açıklamıştır. HAMAS'ın Şeyh Yasin'den sonraki lideri Abdülaziz Rantisi, eğer İsrail askerleri Filistinli sivilleri öldürmekten

---

²⁹² Tanya Reinhart, *The Roadmap To Nowhere Israel Palestine Since 2003*, Londra, Verso, 2006, s.11.

²⁹³ Yol Haritasının tam metni için bkz http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2989783.stm ,30 Nisan 2003

²⁹⁴ Quartet: ABD, AB ülkeleri, Rusya ve BM tarafından oluşturulmuş olan Dörtlü Konferans Quartet adıyla anılmaktadır.

²⁹⁵ Reinhart, a.g.e. , s.15-16.

vazgeçerse İsrail'e yönelik saldırıları durduracaklarını açıklamıştır. Ariel Şaron'un cevabı Rantisi'ye suikast tertipleme olmuştur. Rantisi ilk suikast teşebbüsünden kurtulmuş, 17 Nisan 2004'teki ikinci teşebbüsten sağ çıkamamıştır.²⁹⁶

Son olarak Ariel Şaron ilk defa 2003 yılının Mayıs ayında İsrail için tabu sayılan işgal kelimesini kullanarak bir demeç vermiştir. Şaron, 3,5 milyon Filistinliyi işgal altında tutmanın hem Filistin hem İsrail ekonomisi için hem de İsrail halkının geneli için kötü olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁷ Şaron daha sonra 2004 yılının Şubat ayında ise Gazze'den çekilme Planı'nı açıklamıştır. Bu plana göre 7500 kişinin yaşadığı 17 yerleşim İsrail devleti tarafından boşaltılacaktır.²⁹⁸

Öte yandan, Şaron 2002 yılından itibaren Batı Şeria ile İsrail arasına bir duvar inşa etmeye başlamıştır. Bu duvarın savunucuları çekilen bariyerin aynı zamanda bir gayri resmi sınır olduğunu iddia etmişlerdir. Öte yandan 21 Ekim 2003'te toplanan BM Genel Kurulu'nda duvarın uluslararası hukuk ihlali olduğuna karar verilmiştir. Şaron, duvar inşaatına buna rağmen devam etmiştir.²⁹⁹ 2004 yılında da Lahey Adalet Divanı duvarın kaldırılması yönünde karar almıştır ama bu karar İsrail hükümeti tarafından dikkate alınmamıştır.

2006 yılına gelindiğinde İsrail'de İşçi Partisi'nin yeni lideri Amir Peretz "Toprak Karşılığı Barış" ilkesine sadık kalarak hem Gazze Şeridi'nden hem de Batı Şeria'nın tamamından çekilmeyi öngörmüştür.

Öte yandan, Likud'dan ayrılıp Kadima'yı kurmuş olan Ariel Şaron ise Batı Şeria'yı ikiye bölen 600 kilometrelik duvarı sınır olarak kabul ederek Batı Şeria'nın bir kısmını ilhak etmek ve Kudüs'e el koymak peşinde olmuştur.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın gizli belgelerine göre İsrail, Doğu Kudüs'ün Filistin'in başkenti olmasını engellemek için yeni yerleşimlerin inşasına hız vermeyi hedeflemektedir.³⁰⁰

Bütün bu süreç içinde İsrail tek taraflı planlarını uygularken FKÖ yönetimindeki Abbas hiçbir direnç göstermemiştir. Bu durum Abbas yönetiminde FKÖ'nün itibarının

---

²⁹⁶ Aynı eser, s.17-18.

²⁹⁷ Aynı eser, s.18.

²⁹⁸ Aynı eser, s.30.

²⁹⁹ Arı, a.g.e. , s.802.

³⁰⁰ Çubukçu, *Ortadoğu'nun Yeniden İşgali...*, s.173.

düşmesine neden olmuş, 2006 seçimlerini HAMAS'ın kazanmasını sağlamıştır. HAMAS ve el-Fetih arasındaki rekabet artık iyice su yüzüne çıkacaktır

3.4. HAMAS el-Fetih İhtilafı

Ortadoğu'daki İslami hareket, köklü bir geçmişe dayanmaktadır. Aynı durum Filistin toprakları için de geçerli olmuştur. Her ne kadar Filistin nezdinde el-Fetih ve FKÖ'nün laik söylemi baskın gelmiş ve kabul görmüşse de özellikle 1980'li yıllardan itibaren bölgesel İslami uyanış Filistin'e de yansımıştır. 1980'li yılların ikinci arısından itibaren HAMAS ciddi bir yükseliş göstermiştir. 1990'larda ise HAMAS Fetih rekabeti hızlanma başlamış, 2006 seçimlerinde de zirve noktasına ulaşmıştır.

3.4.1. HAMAS'ın Örgütsel Yükselişi

1967 yılındaki hezimetin ardından İslami hareket durum değerlendirmesi yaptığında o dönemdeki güç dağılımının bölgede bir İslami hareketin silahlı hareket örgütlemesine izin vermeyeceğini idrak etmişlerdir. Bu yüzden 1967-1975 yılları HAMAS için bir cami inşa etme dönemi olarak geçmiştir. Bu camilerin sadece birer ibadet merkezi olmadığı aşikârdır. Bu dönemde inşa edilen camiler her türlü kültürel ve toplumsal etkileşime açık birer eğitim merkezi olmuştur. 1967-1987 yılları arasında, yirmi yıllık süreç içinde Gazze'deki cami sayısı üç kat artarak 200'den 600'e çıkmıştır. 1975'den 1980'lerin ortalarına kadarki süreçte kurulan hayır kurumları, öğrenci toplulukları, İslami kulüpler dindar gençliğin buluşma merkezleri haline gelmiştir.³⁰¹

Bütün bu kurumların iki temel işlevi olmuştur. İlk olarak, İslami harekete Filistin bölgesinde de bir toplumsal hareket kimliği kazandırılmak istenmiştir. Diğer bir deyişle, HAMAS gelecekte Filistin davasının yeni sahibi olarak kendini konuşturmayı hedeflemiştir. Uzun vadede de bu hedefinde başarılı olmuştur.

İkinci olarak HAMAS kaynak mobilizasyonu yaratabilmek için bir ön hazırlık aşamasına girmiştir. Yeni kuşaklar yavaş yavaş HAMAS saflarına katılmaya başlamıştır.

Daha önce de belirttiğimiz üzere, 1967 Savaşı genel Arap toplumunda büyük bir travma etkisi yaratmıştır. Birleşik bir Arap ordusu karşısında İsrail ordusunun bu kadar kolay bir zafer kazanması Müslüman toplum içinde de tepkilere sebep olmuştur. Artık laik ve

---

³⁰¹ Ramzy Baroud, *My Father Was A Freedom Fighter: Gaza's Untold Story*, New York: Pluto Press, 2010, s.122.

modern idealler temelinde bir Pan-Arap Birliği'nin kurulumu imkânsız hale gelmiştir.³⁰² Arapların birçoğu İslam'a dönüşü daha geçerli bir seçenek olarak görmeye başlamıştır. Nitekim Mısır'da 1920'lerden beri hem İngiliz işgalcilerine hem de yeni rejime karşı direniş göstermiş olan *Müslüman Kardeşler*'in (İhvan) sloganı “Cevap İslam'dadır” olmuştur.

Müslüman Kardeşlerin geçmişı 1920'li yılların sonuna kadar uzanır. 1928 yılında dindar bir öğretmen olan Hasan El Benna tarafından kurulmuş olan Müslüman Kardeşler 1936'dan itibaren İngiliz işgalcilere karşı yaptığı eylemlerle adını duyurmuştur. Müslüman kardeşler ilk olarak Süveyş limanında çalışan işçiler arasında örgütlenmeye başlamıştır.

Müslüman kardeşlerin örgütlenmesi üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama kadrolaşmaydı. İkinci aşama pasif direniştir. Son aşama ise askeri eylemlerdir. Müslüman Kardeşler esas olarak İslami öğrenci örgütleri içinde örgütlenmektedir. Pasif direniş aşamasında Müslüman Kardeşler, 1981 yılındaki sağlık kuruluşlarının grevi örneğinde olduğu gibi, politik eylemlere katılmıştır.

Müslüman Kardeşler'in bu bağlamdaki en meşhur eylemlerinden biri de 1983 yılında katıldığı Lübnan'daki İsrail işgalini anma eylemidir. İslami bloktan iki eylemci bu protestolar sırasında öldürülmüştür.³⁰³

Müslüman Kardeşler'in Gazze'deki en büyük başarılarından biri de Gazze bölgesinin ruhunu çok iyi yakalamış olmasıdır. Zira, Gazze yoksul bir şehirdir ve sakinlerinin çoğu mülteciydir. Bu arada HAMAS'ın kurucu kadroları da mülteciydi. Gazze'in bir özelliği de örneğin Batı Şeria'dan çok daha izole ve muhafazakar olmasıdır. Dış dünyayla tek bağlantısı Mısır'dır. Bu durum Müslüman Kardeşler için güçlü bir örgütlenme zemini yaratmıştır.

Türkçe açılımı İslami Direniş Hareketi olarak bilinen Hareket ül Mukavemetil-İslamiye (HAMAS) ilk olarak 1987 yılında Mısır merkezli Müslüman Kardeşler'in Gazze'deki kolu olarak kurulmuştur.

HAMAS'a göre, insanları bağımsızlık için mücadele etmelerini sağlayacak yegane mobilizasyon kaynağı İslam inancıdır. Filistinlilerin başına gelen bütün felaketler Osmanlı halifeliği yıkıldıktan sonra gelmiştir. İslam'ın birleştirici çimento olma özelliği ortadan

---

³⁰² Aburish, a.g.e. , s.68.

³⁰³ Baroud, a.g.e. , s.122.

kalkmıştır. Halifelğin yok oluşu Siyonist teşebbüslerin özgürce yayılmasının önünü açmıştır.³⁰⁴

Aynı yıllarda Filistin’de başlayan ayaklanmanın öncülerinden biri olan İzzeddin Kassam doğum yeri olan Suriye’de verdiği cami vaazlarında İslâmî dirilişin ancak öze dönerek sağlanacağını, emperyalizmin en büyük düşman olduğunu dillendirmiştir. Bu söylem daha sonraki silahlı İslami hareketler tarafından da benimsenmiştir.

Diğer birçok Ortadoğu ülkesinde İslamcı akımlar neden güçlendiyse Filistin’de de benzer sebeplerle güçlenmiştir. Laik sisteme göre kurulan Arap diktatörlükleri ilk olarak güçlü ekonomiler kuramamışlardır. Bu arada başta Suudi Arabistan olmak üzere birçok körfez bölgesi ülkesi İslami fikirleri yaymak üzere HAMAS ve muadili İslami örgüt ve kuruluşlara fonlar aktarmış, bağışta bulunmuşlardır.³⁰⁵

Bu duruma mukabil olarak FKÖ lideri Yaser Arafat’ın 1991 Körfez Savaşı’nda Irak lideri Saddam Hüseyin’e verdiği desteğin körfez bölgesinde yarattığı hayal kırıklığını da dikkate almak gerekir. Bu hayal kırıklığının sonuçlarından biri de FKÖ’ye yönelik finansal kaynak aktarımında kesinti olmuştur. Daha önce FKÖ’ye aktarılan fonlar HAMAS’a aktarılmıştır.³⁰⁶

Bölgedeki İslami hareket için en önemli dinamiklerden biri de 1979’daki İran Devrimi olmuştur. İlk defa silahsız ama örgütlü bir İslami hareketin başarıya ulaşip devrim yapabildiği görülmüştür. Ayrıca, Lübnan’da 1980’lerden itibaren güç kazanmış olan Hizbullah da orta vadede Lübnan’daki İsrail işgalini püskürtmeyi başarabilen örgüt olmuştur.³⁰⁷ HAMAS örgütünün hızlı yükselişinin arkasındaki en önemli faktörlerden biri de İsrail devletinin tutumu olmuştur. 1980’lerde iktidar olan Likud Partisi FKÖ’ye göstermediği hoşgörüyü HAMAS’a göstermiştir.³⁰⁸ FKÖ’ye yönelik bir böl-yönet politikası uygulamak isteyen İsrail hükümeti FKÖ gösterilerini yasaklamış, HAMAS gösterilerine izin vermiştir.³⁰⁹

---

³⁰⁴ Meir Litvak: “The Islamization of the Palestinian-Israeli conflict: the case of Hamas”, *Middle Eastern Studies*, 34:1, (1998), 148-163, s.150.

³⁰⁵ Quintan Wiktorowicz, *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*, Indiana, Indiana University Press, 2004, s. 119.

³⁰⁶ Richard W. Bulliet, “The Future of the Islamic Movement”, *Foreign Affairs* Volume 72 No.5, 1(993), s.40-41.

³⁰⁷ Glenn E. Robinson, a.g.e. , s. 124-125.

³⁰⁸ Aynı eser, s. 119.

³⁰⁹ Aynı eser, s. 122.

HAMAS, popülaritesini ilk olarak I. İntifada döneminde kazanmaya başlamıştır. HAMAS, I. İntifada döneminin başından beri FKÖ'nün Filistin mücadelesi içindeki tartışılmaz statüsünü sarsmış, sorgulanır hale getirmiştir. HAMAS aynı zamanda FKÖ'nün laik siyasi programını da tartışmaya açmış, dini doktrinle beraber güncel sorunları da harmanlamayı başarmıştır.³¹⁰ Bölgedeki İslami hareketler tarihleri boyunca kendi geleneklerini kolektif eylem örgütleyebilmek için kullanılabilir doğruluğu kanıtlanmış yegâne siyasi doktrin olarak görüyorlardı. İslami hareketlere göre, Arap milliyetçiliği veya sosyalizmi İslami sembolleri ve değerleri kendi laik öğretilerini kabul ettirmek için kullanmaya çalışmışlar ve başarısız olmuşlardır.³¹¹

Filistin mücadelesinin daha önceki öncüleri olan FKÖ ve el-Fetih gerçekten de kolektif eylemler örgütlemek için kaynak mobilizasyonu yaratmaya çalışırken daha laik bir söylem benimsemiştir. Örgüt liderlerinden Yaser Arafat ve Ebu Cihad kod adıyla da bilinen Halil El Vezir'in Müslüman Kardeşler geçmişine rağmen örgüt Arap milliyetçiliğinden de aldığı referansla bölgedeki İslami hareketle arasına mesafe koymuştur. Zira, Filistin'in destek aldığı Arap ülkeleri arasında yer alan Suriye, Mısır, Ürdün gibi ülkeler de Müslüman Kardeşler örgütünün faaliyetlerini sürekli olarak baskılamaya yoluna gitmişlerdir.

Müslüman Kardeşler, 1949 yılından itibaren Mısır'ın ilhak etmiş olduğu Gazze'de kurduğu dini eğitim kurumu *Cemiyetüt- Tevhid* adıyla örgütlenmeye başlamıştır.

Mısır devleti 1952 ve 1954 yılları arasında, Müslüman Kardeşler'in faaliyetlerine müsamaha göstermiştir. 1954 yılında Nâsır'a yönelik bir suikast teşebbüsünden sonra Hür Subaylar tekrar baskıcı yöntemlere başvurmuştur. Bu tür kurumlar hem kamplardaki Filistinliler hem de Mısır'daki üniversite öğrencileri için bir cazibe merkezi olmuştur. Mısır devletinin baskıları nedeniyle bugün bizim HAMAS olarak bildiğimiz örgütün gelişimi kesintiye uğramıştır. Öte yandan HAMAS'ın Gazze'de kurumsallaşmasını sağlayan *El Mücemma'ül- İslami* (İslam Merkezi) 1973 yılında kurulmuş 1978 yılında yasal statü kazanmıştır. *El Cemiyetül-İslamiyye* (İslam Derneği) ise 1976 kurulmuştur. el-Mücemma içinden de Genç Kadın Müslümanlar Cemiyeti çıkarılmıştır.³¹²

---

³¹⁰ Shaul Mishal&Avraham Seka, *The Palestinian Hamas Vision, Violence and Coexistence*, New York, Columbia University Press, 2006, s.1

³¹¹ Aynı eser, s.4

³¹² Mishal& Seka, a.g.e. ,s.19-20.

El-Mücemma fikriyatını camiler üzerinden yaymıştır. İsrail'in camilere yönelik hoşgörülü tavrı sayesinde HAMAS camiler üzerinden mobilizasyon sağlamakta başarılı olmuştur. el-Mücemma'nın en büyük başarılarından biri de üniversiteler bünyesine nüfuz etmesi olmuştur. Buradaki dolaylı katkılardan birini Enver Sedat yönetimindeki Mısır yapmıştır. Sedat, hem militan Filistinlilerin Mısır'daki üniversitelere olan akışını kesmek istemiş, hem de bunu yaparken FKÖ ile de arayı bozmamak istemiştir. Çözüm olarak 1978 yılında Gazze'de İslam Üniversitesi kurulmuştur. Üniversite, uzun yıllar boyunca FKÖ tarafından finanse edilmiştir. Öte yandan 1985 yılından itibaren FKÖ bu konuda zorlanmaya başlamış, bütçe açığını el-Mücemma kapamıştır.³¹³ Bu durum üniversite ortamında İslami kanatla diğer milliyetçi fraksiyonlar arasında çatışmayı da getirmiştir.³¹⁴

1967 yılında İsrail işgalinin ilerlediği yıllarda Müslüman Kardeşler, İslami neslin yetiştirilmesine konsantre olmuştur. Okullar, hayır kuruluşları ve kulüplerin temel işlevi bu olmuştur. Öte yandan, bu yoğun eğitim çabaları işgal altında yaşayan Filistin halkının gündeminde çok fazla yer teşkil etmemiştir.³¹⁵

İntifada dönemine gelindiğine genelde Müslüman Kardeşler özelde HAMAS'ın olup bitene kayıtsız kalması da imkansızdı. Özellikle genç kuşaklar artık inisiyatif kullanıp direnişe katkı sunmak istiyorlardı. Lider kadro ise hâlâ bir bekle ve gör politikası izlemeyi daha uygun görüyordu. Bu yüzden HAMAS lideri Şeyh Ahmed Yasin bu çelişkiyi aşabilmek için şöyle bir yöntem geliştirdi: İlk etapta HAMAS Müslüman Kardeşler'den bağımsız bir örgütümüş gibi gösterilecekti. Böylece intifada başarısız olursa esas ana örgüt olan Müslüman Kardeşler bir zarar görmeyecekti. Başarı puanı ise Kardeşlik hanesine yazılacaktı. Plan, aynen uygulandı.³¹⁶

Diğer birçok örgüt gibi HAMAS da kaynak mobilizasyonunu bildiriler, kitapçıklar ve beyanatlar gibi araçlarla sağlamıştır. Diğerlerinden farklı olarak HAMAS şehitleri anma etkinlikleri de örgütlemiştir. Bunun dışında, HAMAS özellikle Gazze bölgesindeki emekçi sınıfın mobilizasyonunda başarılı olmuştur. Kademeli olarak HAMAS tarafından yapılan genel grev çağrıları el-Fetih ve FKÖ'nün çağrılarında daha etkili olmuştur. Buna ek olarak, HAMAS'ın politik mücadeleye katılmaması ve intifada boyunca silahlı eylemlere ağırlık vermesi mobilizasyonu sağlamak açısından daha işlevsel olmuştur. O dönem HAMAS'ın bir

---

³¹³ Aynı eser, s.23.

³¹⁴ Aynı eser, s.24.

³¹⁵ Ziad Abu-Amr, "HAMAS: A Historical And Political Background", *Journal of Palestine Studies* XXII, no. 4 (Summer 1993), s. 5-19, s.7.

³¹⁶ Abu-Amr, a.g.e. , s.11.

hedefi de İsrail ile pazarlık yapmakla uğraşan el-Fetih ve FKÖ'yü müşkül duruma düşürmekti. HAMAS Bu hedefinde başarılı olmuştur.³¹⁷

1990'ların ortalarından itibaren HAMAS, dünya kamuoyunda tanınan bir örgüt olmaya başlamıştır. Ürdün Amman'da bulunan Avrupalı bir diplomatik misyon HAMAS örgütünden kendini anlatmasını istemiştir. Bu talep üzerine HAMAS Siyasi Bürosu "Mücadelemiz Budur" başlıklı, kapsamlı bir bildiri hazırlamıştır.³¹⁸

Bildirinin hazırlandığı dönemde iki temel veri vardır. Birincisi Filistin davasının sahibi hâlâ FKÖ gözükmemektedir. FKÖ, artık barışa hazır olduğu iddiasını ortaya koyarak ve İsrail devletini tanıdığını açıklayarak dünya kamuoyunun ilgisini tekrar üzerine çekmeyi başarmıştır. İkinci veri ise I.İntifada'dan itibaren HAMAS'ın dünya kamuoyunun merakını cezbetmeye başladığıdır. HAMAS özellikle barış süreciyle ilgili önemli eleştiriler yapmaktadır.

"Mücadelemiz Budur" bildirisinde barışa yönelik yer alan eleştirilerden bazıları şöyledir:³¹⁹

1. 1967'de işgal edilmiş olan topraklar hâlâ işgal altındadır.
2. Filistin Yönetimi tarafından idare edilen Gazze ve Batı Şeria hiç olmadığı kadar parçalı, izole yoğun nüfuslu, adacıklar ve kantonlar manzumesi haline gelmiştir.
3. Yahudi yerleşimleri genişlemeye devam etmiş her geçen gün yenileri ortaya çıkmaya başlamıştır.
4. Kudüs'deki yerleşimler de bir Arapsızlaştırma politikası çerçevesinde genişlemiştir.
5. Binlerce Filistinli İsrail cezaevlerinde hapis yatmaktadır
6. İsrail çeşitli formlarda toplu cezalandırma icraatlarını hayata geçirmektedir. Filistinlilerin evleri yıkılmakta, ekonomik ambargolar uygulanmakta, şehir altyapıları tahrip edilmekte, ağaçlar ve tarım ürünleri yok edilmektedir
7. Ekonomik durum her zamankinden daha kötüdür.

Bilindiği üzere, 1960'lı yıllardan itibaren Filistin için bağımsızlık mücadelesi veren örgüt FKÖ olmuştur. FKÖ, 1968 yılında yayınlanan bağımsızlık bildirgesinde tarihsel Filistin'in tamamında Yahudilerin azınlık olarak yaşadığı bir Filistin devleti öngörmüştür. Öte yandan, süreç içinde FKÖ, hedef daraltmak zorunda kalarak, iki devletli,1967 sınırlarının baz alındığı bir Filistin devletinin kurulmasını kabul etmiştir.

---

³¹⁷ Aynı eser, s.15.

³¹⁸ Azzam Tamimi, *HAMAS A History From Within*, Massachusetts, Olive Branch Press,2007, s.147.

³¹⁹ Tamimi, a.g.e. ,2007, s.266-267.

FKÖ'nün özellikle 1982 yılında Lübnan topraklarını terk etmek zorunda kalması Filistin halkı üzerinde de büyük bir umutsuzluk dalgası yaratmıştır.³²⁰ Umutsuzluk yaratan en büyük etkenlerden biri işgalin hâlâ devam ediyor oluşudur. HAMAS'ın bildirisinde de belirtildiği üzere Yahudi yerleşimleri sürekli genişlerken, Filistinlilerin ekonomik durumu giderek kötülemektedir. Ekonomik durumun kötülemesi FKÖ'nün uzun vadede kaynak mobilizasyonu yaratmaktaki başarısızlığının kanıtlarından biri olmuştur. Zira kaynak mobilizasyonunda en önemli kurallarından biri de toplumsal hareket içinde refah paylaşımını adil bir şekilde düzenlenebilmesidir.

FKÖ'nün refah paylaşımını düzenlemekte sorunlar yaşadığı dönemde el-Mücemma, bir yandan da Müslüman Kardeşler'in Ürdün'deki merkezi aracılığıyla ve Suudi Arabistan gibi ülkelerden sağladığı kaynaklarla fakir öğrencilere burs olanağı sağlamıştır.

HAMAS ve el-Fetih arasındaki ciddi ihtilaflardan biri İsrail'in tanınması ve mültecilerin dönüşü konusunda yaşanmıştır. HAMAS, İsrail tarihsel Filistin'den çekilmeden ve mültecilerin dönüş hakkı tanınmadan İsrail'in tanınması fikrini reddetmiştir. HAMAS, FKÖ'nün özellikle dönüş hakkı konusunda tökezlemesine vurgu yapmıştır.³²¹ Bu konudaki eleştiriler başka aydınlar ve kanaat önderleri tarafından da dillendirecektir.

Özellikle 1970'lerin ortalarından başlayıp 1980'lerin sonu kadar gelen süreçte FKÖ oldukça fazla yıpranmıştır. Bu dönemde yaşanan iç çekişmeler ve yolsuzluk iddiaları gündeme geldiği sırada HAMAS gelişmeleri dışarıdan izlemiştir. Böylece HAMAS, FKÖ'ye kıyasla kendi ismini temiz tutmayı başarmıştır.³²²

HAMAS'ın popülaritesinin gün yüzüne çıkmaya başladığı günlerde FKÖ lideri Yaser Arafat merkezi Mısır'da bulunan Müslüman Kardeşleri liderliğini ziyarete gitmiştir. Kahire'de Müslüman Kardeşler'in genel rehberiyle bir araya gelen Arafat HAMAS'ın bir adım geri çekilmesini talep etmiştir. Arafat, Filistin'de FKÖ'ye paralel bir oluşumun düşmana yani İsrail'e yarayacağını savunmuştur. Bu yüzden, Arafat HAMAS'ı FKÖ bünyesine katılmaya davet etmiştir. HAMAS, bu daveti kabul etmemiştir.³²³ Bu arada Arafat, özellikle 1990'lardan itibaren HAMAS örgütünün yaklaşımlarını dikkate almak zorunda kalmıştır. 1993 yılında FKÖ liderliğinin Tunus'tan Filistin'e dönüşünün arifesinde Sudan Hartum'da

---

³²⁰ Mishal&Seka, a.g.e. , s.14.

³²¹ Tamimi, a.g.e. , s.156-157.

³²² Aynı eser, s. 188.

³²³ Aynı eser, s. 189.

yapılan bir toplantıda FKÖ delegasyonu, HAMAS delegasyonundan bu konuda sorun çıkarmamaları için ricacı olmuştur.

HAMAS, FKÖ'nün 1960 ve 1970'li yıllarda sağladığı başarıyı 1980 ve 1990'lı yıllarda sağlamaya başlamıştır. HAMAS'ın seçim başarısının ardındaki en önemli sebeplerden biri Filistin Yönetimi'nin Filistin halkına sağlayamadığı birçok olanağın HAMAS tarafından sağlanmış oluşudur. Örgüt, okullardan, hastanelere, sağlık ocaklarına; yetimhanelerden aşevlerine kadar kaynak sağlamasıyla halkın büyük oranda güvenini kazanmıştır. Diğer bir deyişle, FKÖ kaynak mobilizasyonunda tökezlemeye başlamışken HAMAS hastaneler, vakıflar, sosyal yardımlar vasıtasıyla yeni kaynakları bünyesine katmakta başarılı olmuştur.

HAMAS ve benzeri İslami hareketler tarafından yapılan birlik vurgusuyla kaynak mobilizasyonu için gerekli olan güven ve sadakat duygusunun yaratılması amaçlanmıştır. Hareketin manevi öncüsü kabul edilen İzzeddin Kassam'ın öze dönüş ve İslami diriliş vurgusu bu güven ve sadakat vurgusunu yaratmak içindir. Yaşanan mağduriyetlere direnmek için "Yoz Arap Rejimleri"nin bir işlev sağlayamayacağı, birleştirici çimentonun İslam dini olacağı vurgulanmıştır.

HAMAS, kaynak mobilizasyonu gerekli olan gelir ve tasarruflar için bir zekat ve bağışlar sistemi oluşturmuştur. Örgütün ekonomik devamlılığı diğer İslami kuruluşlarda da yaygın olan vakıf ve dernekler vasıtasıyla sağlanmıştır.

3.4.2. HAMAS'ın Seçim Başarısı

HAMAS'ın Filistin topraklarında popülarite kazanmasında en büyük etkenler I. Ve II. İntifada süreçleridir. HAMAS her iki intifada sürecine de aktif olarak katılmıştır. HAMAS tarafından düzenlenen intihar eylemleri özellikle II. İntifada döneminde ivme kazanmıştır. Özellikle II. İntifada'nın tetikleyici sebeplerinden birinin de Ariel Şaron'un Kudüs'teki el-Aksa Cami'ni ziyaret etmesi bölgedeki dindar kitlelerin de tepkisini çekmiştir. Yaser Arafat'ın 2004 yılındaki ölümüne kadar FKÖ'nün toplumsal meşruiyeti üzerine tartışmaların gün yüzüne çıkması bir dereceye kadar engellenebilmiştir.

Öte yandan özellikle 2006 yılına gelindiğinde Filistin halkının FKÖ hakkındaki tereddütleri HAMAS'a oy olarak dönmüştür. HAMAS'ın 2004 yılından itibaren özellikle rasyonel seçim yaklaşımına uygun davranarak ateşkes ilan etmesi de kitleler nazarında etkili

olmuştur. Gene bu yaklaşımın ürünü olarak 13 Şubat 2005'te örgüt lideri Halid Meşal, eğer İsrail 1967 sınırlarını ve mültecilerin geri dönüş hakkını tanırsa HAMAS'ın silahlı mücadeleye son vereceğini açıklamıştır. Bu şekilde HAMAS yıllar sonra Tunus'tan dönmüş küçük bir grubun değil, halkın taleplerini ve endişelerini dikkate alacağı mesajını vermiştir. 25 Ocak 2006'da da Filistin seçimlerinde yüzde 44 gibi bir oy oranıyla seçimleri kazanmıştır. 1993 yılından itibaren FKÖ'nün yaratmaya başladığı hayal kırıklığı bu zaferde etkili olmuştur. Zira HAMAS daha henüz 1992 yılında Nablus Ticaret Odası seçimlerinde yüzde 45 oy almış ama 12 kişilik meclise sadece 3 delege sokabilmiştir.³²⁴

1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar FKÖ ve el-Fetih ilk etapta bir sosyal hareket olarak rüşdünü ispat etmekle uğraştı. 1960'lı yılların sonundan 1980'li yılların ortaları ve sonu kadar ise örgütün kaynak mobilizasyonunun devamlılığı hedeflendi. Kerâme Savaşı (1968) Yom Kippur Savaşı (1973) Savaşı ve I. İntifada döneminin de gösterdiği üzere FKÖ ve el-Fetih bu konuda yetkin başarılar gösteriyordu. 1980'lerden itibaren bir rakip ortaya çıkan HAMAS artık üstünlüğü elde etmeye başlamıştı Bu durumda söz konusu rekabet sıcak bir çatışmaya da dönüşmüştü.

3.4.3. HAMAS El-Fetih Çatışması

Henüz daha I. İntifada zamanında Milli Liderliğin tarafsız olarak atadığı işgal altındaki topraklarda görev yapan FKÖ liderliği arasında ihtilaflar yaşanmaya başlamıştı. el-Fetih, liderliği sürece ABD'yi de dahil ederek BM'nin 242 ve 338 numaralı kararları çerçevesinde bir çözümü zorlamak istiyordu. Bu perspektife en keskin itirazlardan biri de HAMAS örgütünden geliyordu. HAMAS hiçbir garantisi olmayan bu yaklaşımın Camp David tarzı bir ödül olduğunu savunuyordu. Bu yüzden daha henüz I. İntifada zamanlarında Milli Liderlik ve HAMAS arasında ilk ihtilaflar başladı. Örneğin, iki taraf da birbirlerinin genel grev eylemlerini sabote etme yarışına girmişlerdi. Bu tür iç çatışmalar İsrail ordusu tarafından da baskı altında tutulan Filistin halkını daha da fazla bunaltmaya başlamıştı.³²⁵

FKÖ liderliğinin Filistin'e döndüğü 1994 yılından itibaren HAMAS örgütü yeni Filistin otoritesini bunaltmaya başlamıştı. Özellikle Gazze'deki camilerde dağıtılan “*Arafat Dosyası*” başlıklı kasetlerde FKÖ liderliği tarafından işlenen “suçlar” sıralanır. Kasetlerden birinde şöyle denmektedir:

---

³²⁴ Abu-Amr, a.g.e. , s.15.

³²⁵ Baroud, a.g.e. , s.142.

“Arafat şimdiki durumda imzaladığına saygılı davranmak zorundadır; fakat İsrail, Yahudi halkının Sina çölünde keder döneminden beri bilinen karakterine uygun olarak sözlerini tutmayacaktır. İsrail’in çocukları, Kuran’ın dediği gibi kutsal emirlerden kaçınmaya çalışacaktır. Oslo Anlaşmaları adı altında Arafat, hırsız İsrail’in 1948 topraklarında kalışını meşrulaştırarak Filistin’in büyük bölümünden vazgeçmiş oldu.”³²⁶

İslami kanadın Arafat üzerinde kurduğu baskı giderek artıyordu. Örneğin 3 Kasım 1994’te Arafat İsrail askeri istihbarat örgütü Şin Bet tarafından öldürülen İslami Cihad komutanı Hani el Abed’in cenazesine katılmak istediğinde “İsrail ajanı”, “İşbirlikçi” sloganları eşliğinde yuhalandığı için cenaze törenini terk etmek zorunda kalmıştır.³²⁷ Bu olaydan sadece bir hafta sonra el-Fetih yönetimindeki polis gücüyle HAMAS militanları silahlı bir çatışmaya girerler Çatışmada 16 kişi ölür ve 100’den fazla yaralı vardır.³²⁸ Bu arada FKÖ’nün el-Fetih bünyesinden çıkmış olan el-Aksa Şehitleri Tugayı’nın eylemlerine karşı sessizliği de hem içeride hem de dışarıda tepki toplamaya devam etmiştir.³²⁹

1997 yılında İsrail istihbarat örgütü o dönemde Ürdün’de Politbüro şefi olan Halid Meşal’e yönelik suikast girişiminde bulunmuş ama Ürdün yetkililerinin söz konusu ajanları tutuklamasıyla müşkül duruma düşmüştür. Sonuç olarak İsrail devleti tutuklu ajanlarının serbest bırakılması karşılığında cezaevindeki HAMAS lideri Şeyh Ahmed Yasin’i serbest bırakmak zorunda kalmıştır. Şeyh Ahmed Yasin’in serbest kalması HAMAS’ın Filistin topraklarında daha da güçlenmesine sebep olmuştur. Bu durumun el-Fetih ve FKÖ’ye yönelik de geri dönüşü olmuştur. Şeyh Ahmed Yasin cezaevinden çıktıktan sonra FKÖ’ye yönelik eleştirilerini daha açık olarak dile getirmeye başlamıştır.³³⁰

1991 yılına kadar HAMAS, Filistin hareketi içine fitne sokma sorumluluğunu üstüne almak istememiştir. Öte yandan 1993 yılında HAMAS’ın Oslo görüşmelerine muhalefetiyle başlayan süreç Fetih yöneticilerine yönelik bombalı suikastlarla devam etmiştir.³³¹ 1995 yılından itibaren ise Filistin yönetimi polisleri İslami örgütün üyelerini tutuklamaya başlamıştır. Bu arada tutuklanan militanlara gözaltında işkence uygulandığı, öldürüldüğü iddiaları da iyice ayyuka çıkmıştır.³³²

³²⁶ Kapeliouk, *Yenilmez Arafat...* , s.394.

³²⁷ Aynı eser, s. 404-405.

³²⁸ Aynı eser, s.406.

³²⁹ Schanzer, a.g.e. , s.75.

³³⁰ Aynı eser, s.45.

³³¹ Aynı eser, s.66.

³³² Aynı eser, s.68.

Oslo sürecinin çıkmaza girdiği 1990'ların sonu, 2000'lerin başı itibariyle HAMAS silahlı eylemlerini iyice hızlandırmıştır. Bu şekilde HAMAS bir taşla iki kuş vurmaya düşünmüştür. İlk olarak İslami Direniş Örgütü, İsrail'e yönelik artan öfkeyi kullanarak kaynak mobilizasyonunu hızlandırmış ve yeni kuşakların El-Fetih'e değil HAMAS'a katılmalarını sağlamıştır. İkinci olarak örgütün intihar eylemleri Filistin yönetimini de aciz göstermektedir.

333

Silahlı eylemlere devam ettiği için 2004 yılında HAMAS uluslararası kamuoyunun büyük baskısı altındaydı. HAMAS'a iki konuda baskı uygulanıyordu. HAMAS'tan ilk olarak Filistin'deki demokratik seçimlere katılması isteniyordu; çünkü HAMAS Arafat döneminde yapılan seçimleri boykot etmişti. İkinci olarak, HAMAS hâlâ İsrail'in varolma hakkını reddediyordu. HAMAS bu tutumunu bugün de sürdürüyor. HAMAS ilk olarak 2004 yılında on yıllık bir ateşkes ilan etti. Buna ek olarak HAMAS 2006 yılındaki seçimlere katılacağını açıkladı. Buna rağmen HAMAS uluslararası kamuoyunu gene de ikna edememişti.

HAMAS ile FKÖ arasındaki sorunlar 2006'nın Mayıs ayında tekrar alevlendi. İsrail basınına sızan bir habere göre, HAMAS Mahmud Abbas'a yönelik bir suikast hazırlığı içindeydi. HAMAS bu iddiayı reddetti ve yalan olarak nitelendirdi ama bu durum HAMAS ve Fetih arasında çatışma çıkmasını engelleyemedi. 2006'nın Aralık ayında El-Fetihüyesi komutanlar HAMAS'tan emir almayı reddettiklerini açıkladılar.

Buna ek olarak HAMAS aslında bir ulusa birlik hükümeti kurmak isterken Mahmud Abbas Fetih yöneticilerine hükümete katılmamaları yolunda baskı yapmaya başladı.³³⁴ Aralık ayında Mahmud Abbas erken seçim çağrısı yaptı. HAMAS yöneticileri bu çağrıyla bir darbe teşebbüsü olarak değerlendirdi. Özellikle Gazze'de meydana gelen çatışmalar sonrasında HAMAS Gazze'de el-Fetih de Batı Şeria'da kendi hükümetlerini kurdular çatışmalarda 98'i toplam 600'den fazla Filistinli'nin öldüğü düşünülüyor.³³⁵

2009 yılında İsrail ordusu HAMAS'ın silah kaçakçılığı yaptığı ve roket saldırılarına devam ettiği iddiasıyla Gazze'yi tekrar işgal etti. Böylece resmi Filistin devletinin kuruluşu tekrar ertelenmiş oldu. FKÖ ve HAMAS arasındaki uzlaşma ancak 2010 yılında sağlanabilmiştir.

---

³³³ Schanzer, a.g.e. , s.72.

³³⁴ Tamimi, a.g.e. , s.227.

³³⁵ <http://www.ynetnews.com/articles/0.7340.L-3409548.00.html>, Reuters Haber Ajansı, 6 Haziran 2007

Filistin İsrail dergisi Yazı Kurulu üyelerinden Walid Salem 2004 yılında El-Fetihve FKÖ'nün siyasi performansının neden yetersiz kaldığını açıklarken ilk yıllardan 1993 yılına kadar gelinen süreçte engellere rağmen gösterdiği direnişi teslim eder.

Salem'e göre el-Fetih ve FKÖ 1993 yılına kadar siyasi manevra alanını çeşitli vesilelerle esnetmeyi iyi becermiştir.³³⁶ Öte yandan Salem 1993'ten 2008'e kadar gelinen kadar gelinen süreçte FKÖ'nün neden başarısız olduğunu şöyle analiz eder:³³⁷

“İlk olarak el-Fetih ve FKÖ bağımsız devlet hedefini gerçekleştirememiştir. el-Fetih ve FKÖ İslami yaklaşımları da dikkate alarak ortak bir program belirlemeyi ve uygulamayı başaramamıştır.³³⁸ İkinci olarak silahlı kanatların eylemleri İsrail askerlerinden öte sivil vatandaşları da hedef almaya başlamıştır. Bu arada özellikle II. İntifada döneminde farklı fraksiyonlara dahil olan silahlı gruplar birbirleriyle de çatışmaya başlamıştır. Diğer bir deyişle sömürgeci ve işgalcilerle mücadele edebilmek için onlarla aynı yöntemleri kullanır hale gelmiş ve bir kısır döngünün içine girmişlerdir.”

İntifada süreci ilerlerken Filistin içinde direnişte aktif olarak rol oynayanlar Tunus'tan dönen kuşağı “lüks otel aktivistleri” olarak anıyorlardı.³³⁹ I. İntifada 1993 yılında bittiğinde iktidara direnişi yürütenler değil işgale son vermeye söz verenler gelmişlerdi. Tunus'tan bu sözle dönen kadrolar ise yolsuzluğa batmış, diplomatik olarak dünyadan izole edilmiş kadrolardı. Bu durum Filistinlilerin bünyesinde bir “içeridekiler-dışarıdakiler” ayrımı yaratmıştı. Tunus kuşağı dışarıdakilerdi.³⁴⁰ Bu bağlamda Oslo müzakerelerinde de aktif rol oynayan ve belli dönemlerde başbakanlık görevlerini de üstlenmiş olan Mahmud Abbas ve Ahmed Kurey de dışarıdakiler kategorisine giriyordu.³⁴¹

1968 yılından 1982 yılına kadar el-Fetih ve FKÖ'nün en büyük başarısı Filistin davasından bir toplumsal hareket çıkarabilmesi ve bu dava için kaynak mobilizasyonu yaratabilmesiydi. 1967 Savaşı FKÖ için çok önemli bir siyasi fırsat olmuştu. Arap dünyası tam kendine yönelik özgüvenini kaybetmişken önce Fetih sonra da FKÖ zinde bir güç olarak ortaya çıkmıştır. 1968 yılında kazandığı Kerâme Savaşı'ndan sonra el-Fetih mülteci kamplarındaki sosyal yaşantı üzerinde tek otorite olmuştur.

---

³³⁶ Walid Salem, “Palestinian Contemporary Political Performance: A Bitter Harvest”, *Palestine İsrail Journal*, Vol 15 No. 1 & 2, (2008), s. 70-77, s.70-71.

³³⁷ Salem, a.g.e, s.74-75.

³³⁸ Salem, a.g.e, s.73.

³³⁹ Glenn E Robinson, “Palestine After Arafat”, *The Washington Quarterly* (Autumn 2000),s.79.

³⁴⁰ Robinson, a.g.e. , s.81-82.

³⁴¹ Aynı eser, s.83.

1968 yılından 1980 yılının sonlarına kadar el-Fetih ve FKÖ kaynak mobilizasyonunda da yetkin başarılar elde etmiştir. İlk olarak sağlam bir güven ve sadakat duygusu yaratmakta başarılı olmuştur. Filistinliler, kendilerine yardım gönderen uluslararası kuruluşlara veya diğer Arap devletlerine değil FKÖ yönetimine güvenmişlerdir. Kurtarıcıları olarak Yaser Arafat'ı görmüşlerdir.

Bu durum 1993 yılında Oslo Anlaşmaları imzalandığı sırada değişmeye başlamıştır. Mete Çubukçu'ya "off the record" (kayıtdışı) mülakat veren Filistinliler artık Arafat'a dahi inanmadıklarını ifade etmektedir.³⁴²

El-Fetih ve FKÖ'nün barışı zorlamaya başlamasının iki temel sebebi vardı: İlk olarak FKÖ liderliği, 1982 yılından itibaren Arap topraklarını terk etmek zorunda kaldığı için mültecilerin kamplardaki sorunlarına, ihtiyaçlarına eskisi kadar müdahil olamıyordu. Kaynak mobilizasyonunda başarı için yeter şartlardan birinin gelir ve tasarruflarda süreklilik olduğu hatırlandığında 1980'lerden itibaren el-Fetih ve FKÖ'nün bu konuda tökezlemeye başladığı da aşıkardır. Mülteci kamplarında yaşayan Filistinliler vergilere ve ağır bürokrasiye boğulduğu sırada 1988 yılında yıllık geliri 300 milyon dolar olan bir örgütün kitle tabanına bu refahı paylaşmamış olması el-Fetih ve FKÖ'nün kaynak mobilizasyonunda başarısız olduğunun göstergesidir.

1980'li yılların sonundan itibaren el-Fetih ve FKÖ kaynak mobilizasyonu yaratmakta eskisi kadar başarılı olamama sebeplerinden biri de söz konusu toplumsal hareketin kurgusunu silahlı mücadele üzerine kurgulamış olmasıdır.

Diğer bir deyişle, FKÖ savaş için gerekli olan mobilizasyonu yaratmayı başarmış, aynı kurguyu barış için yapamamıştır. Zira, el-Fetih ve FKÖ tarafından oluşturulmuş olan toplumsal hareketin tabanı tek mücadele yöntemi olarak silahlı mücadeleyi görmüştür. Fetih liderliği FKÖ rasyonel seçim seçeneğini devreye sokup barış için çabalamaya kalkıştığında ise hem içeride hem de dışarıda engellerle karşılaşmıştır. el-Fetih dışarıda ABD ve İsrail'den istediğini alamamış, bağımsız Filistin hedefine erişememiştir. İçeride ise kaynak mobilizasyonunun kendi denetimi altında olmasını sağlamaya çalışırken fraksiyonlar arası çekişmeleri kontrol edememiş, iç silahlı kavgaları engelleyememiş, kademeli olarak İsrail devletinin polisliğini yapar duruma düşmüştür. Üstelik bütün bunlar olurken, Filistin

---

³⁴² Çubukçu, *Bizim Filistin...*,s.20.

davasının esas hedefi olan bağımsız devlet kurabilme olasılığı da her geçen gün ortadan kalkmıştır.

1993 yılından itibaren el-Fetih ve FKÖ artık de facto bir Filistin devleti kurmuştur ama otoritenin nasıl tesis edilebileceği üzerine ciddi soru işaretleri vardır. İlk olarak her ne kadar I. İntifada el-Fetih ve FKÖ tarafından yönlendirilen Milli Liderlik kontrolü altında görünüyorsa da “dışarıdakiler” Gazze ve Batı Şeria halkı tarafından yadırganır olmuştur. Özellikle Oslo süreci koptuktan ve II. İntifada başladıktan sonra dışarıdakiler iyice göze batar olmuştur. Nitekim 2000 yılında Mete Çubukçu’ya özel bir röportaj veren Mervan Barguti, “Eğer Arafat yaşıyor olmasaydı bu intifada kesinlikle Filistin Yönetimine karşı yapılıyor olacaktı” diyecektir.³⁴³

Artık de facto bir devlet kurmuş olan el-Fetih ve FKÖ yönetimi, İsrail ve ABD silahlı saldırıları mazeret olarak kullandığı için, söz konusu sivil yönetimin bir an önce resmîyet kazanabilmesi için kendini diğer silahlı hareketlere karşı tavır almak zorunda hissetmiştir. Bu durum özellikle Gazze’de desteğin HAMAS’a kaymasına sebep olmuştur.

İsrail sınırı dikenli tellerle diğer tarafı Akdeniz’le çevrili olan Gazze dünyanın en büyük açık hava hapisanesi olarak anılmaktadır. Gazze Şeridi’ne giriş ve çıkışlar tamamen İsrail askerlerinin insafına bağlıdır.

Ancak özel izin kağıtlarıyla çalışabilen işçiler en küçük bir olayda hemen işlerinden olabilmektedirler.³⁴⁴ Öte yandan, daha önce de belirttiğimiz üzere Batı Şeria bölgesinde yaşayan Filistinliler için şartlar çok daha esnetilmiştir. Bu yüzden ellerindeki kısıtlı imkanlardan da olmak istemeyen Filistinlilerin Batı Şeria bölgesinde El-Fetih’i, çok daha bunaltıcı ve izole bir hayatın devam ettiği Gazze’de ise HAMAS’ı desteklemeleri çok fazla sürpriz olmamıştır.

Özellikle el-Fetih ve HAMAS arasındaki ihtilaf Filistin davasının hepten çıkmaza girmesine sebep olmuştur. 2009 yılında İsrail ordusu HAMAS’ın silah kaçakçılığı yaptığı ve roket saldırılarına devam ettiği iddiasıyla Gazze’yi tekrar işgal etti. Böylece resmi Filistin devletinin kuruluşu tekrar ertelenmiş oldu. FKÖ ve HAMAS arasındaki uzlaşma ancak 2010 yılında sağlanabilmiştir.

---

³⁴³ Çubukçu, Bizim Filistin..., s.95.

³⁴⁴ Aynı eser, s.48.

2009'daki Gazze kuşatmasından sonra Mahmud Abbas'ın İsrail'le HAMAS'ın üzerine operasyon yapmak için gizlice anlaştığı iddia edilmiştir. 2009'daki Gazze kuşatması yüzünden Mahmud Abbas HAMAS'ı suçlamıştır. Fetih ve HAMAS militanları arasında silahlı çatışmalar çoğalmış, bir iç savaşın eşiğinden dönülmüştür. Bedel ödeyen gene Filistin halkı olmuştur. Resmi bağımsız Filistin devleti ilan edilmeden de bölgede kriz sona ermeyecektir. Bu noktada bölge dinamiklerinin tavrının ne olacağı önemli olacaktır.

Filistin sorununu etkileyen uluslararası dinamiklere bakıldığında ilk belirleyici dinamik olarak ABD göze çarpmaktadır. Soğuk Savaş döneminde öncelikli olarak SSCB'yi bölgeden uzak tutmayı hedeflemiştir. Bu yüzden ve ülkesindeki güçlü Yahudi lobilerinin de tesiriyle bölgedeki esas müttefiki olarak İsrail'i görmüş, İsrail'i gözetmiştir. Soğuk Savaş konjonktürü her ne kadar bugün için geçerli değilse de Yahudi lobisinin ABD'deki gücü itibariyle ABD hâlen öncelikli olarak İsrail devletini gözetmektedir.

Öte yandan, 1991 yılında Madrid Konferansı'nın toplandığı yıllarda ABD İsrail devletine Yahudi yerleşimlerinin sınırlandırılması için baskı kurmaya çalışmıştır. Buna ek olarak, 2008 yılında işbaşına gelen ABD başkanı Barack Obama'nın da bu yolda demeçleri olmuştur. Öte yandan çok sayıda uzman Barack Obama'nın bu konudaki planlarını açık etmeden önce başkanlığında ikinci dönemi de garanti etmeyi beklediği yorumunu yapmaktadır.

Arap dünyası ise 2010 yılında başlayan Arap Baharı sayesinde hareketli günler geçirmektedir. Bu bağlamda Mısır ve Suriye'deki gelişmeler büyük önem arz etmektedir. Mısır'da Hüsnü Mübarek'in devrilmesinden sonra seçimleri Müslüman Kardeşler'in desteklediği Adalet ve Özgürlük Partisi'nin kazanması hiç kimse için sürpriz olmamıştır. Mısır henüz daha Mübarek devrilir devrilmez HAMAS iktidara geldiğinde Mısır tarafından kapatılmış olan Refah sınır kapısını tekrar açmıştır. Bu bağlamda Müslüman Kardeşler'in Gazze'deki kolu olan HAMAS'a daha aktif destek vermesi ve Filistin sorununda daha aktif rol oynaması bir sürpriz olmayacaktır.

Tezimizin yazıldığı zaman dilimi itibariyle Arap Baharı'nın etkili olduğu diğer bir ülke olan Suriye'de devlet başkanı Beşar Esed ve muhalifler arasındaki çatışmalar devam etmektedir. Öte yandan Esed ve Baas rejimi devrilirse Suriye'de yapılacak olan demokratik seçimleri de Müslüman Kardeşlerin Suriye'deki kolunun kazanacağı öngörülmektedir. Bu durum HAMAS'ın uluslararası platformdaki işini epey kolaylaştıracaktır.

2004 yılı itibariyle bölgedeki diğer bir önemli aktör de Türkiye olmuştur. 2003 yılında patlak veren Irak Savaşı sırasında bölgeye muharip güç göndermemiş olan Türkiye Ortadoğu'da epey bir prestij kazanmıştır. 2006 yılında HAMAS Filistin'de genel seçimleri kazandıktan sonra ilk resmi ziyaretini Türkiye'ye yapmıştır. Türkiye'nin HAMAS'a verdiği esas önemli mesaj, bir an önce teröre son vermeleri, demokrasiye bağlı kalmaları ve İsrail'i tanıdıklarını açıklamaları olmuştur. HAMAS ise AKP'yi örnek aldıklarının AKP'nin nasihatlerine kulak vereceklerinin altını çizmiştir. Birçok uzman AKP'nin bugünkü iktidar başarısının daha önceki Mili Görüş geleneğinden gelen İslamcı söylemini yumuşatıp kendini daha fazla merkeze konumlandırmasına bağlamaktadır. HAMAS da daha fazla merkeze yaklaşmak bağlamında AKP'yi örnek almaktadır. Öte yandan AKP'nin yakın tarihteki İsrail ile Suriye arasındaki arabuluculuk gayretleri bir sonuca varamamıştır. Buna ek olarak AKP ve İsrail'in arası 2009 Davos Zirvesi'nde gerilmiş, 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara vakası da bu gerilimi arttırmıştır.

SONUÇ

Filistin'in bağımsızlık mücadelesi ilk etapta 1930'lu yıllarda başlamıştır. 1960'lı yılların ortalarından itibaren el-Fetih ve FKÖ vasıtasıyla büyük bir ivme kazanan bu mücadele günümüzde de devam etmektedir. FKÖ, 1964 yılında bir şemsiye örgüt olarak kurulmuştur. El-Fetih ise süreç içinde bu şemsiye altındaki en güçlü örgüt olarak sivrilmiştir. Tezimizin konusu da el-Fetih ve FKÖ'nün bu süreç içindeki rolü ve değişimi olmuştur. Sonuç olarak, el-Fetih ve FKÖ Lübnan'ı terk etmek zorunda kaldığı 1982 yılından itibaren bir gerileme dönemine girmiştir el-Fetih ve FKÖ bu sürecin önüne geçebilmek için 1988 yılında İsrail'in var olma hakkını tanıdığı 408 numaralı bildiriye yayınlayarak diplomatik ve siyasi mücadele yoluna doğru evrilmeye çalışmıştır. Öte yandan el-Fetih ve FKÖ, silahlı bir örgüt olarak kurgulandığı için izlenen yeni yol, özellikle yeni kazanımlar da elde edilemediği için, taban ve kanaat önderleri tarafından tereddütle karşılanmıştır. Özellikle 1999 yılında resmi bağımsız Filistin devleti kurulamadığı için rasyonel seçim konusunda ikircikli olan tabanın haklılığı gün yüzüne çıkmış ve bu durum bölgede HAMAS'ın giderek popülerleşmesine yol açmıştır.

El-Fetih ve FKÖ 1964 ve 1968 yılları arasında bir toplumsal hareket olarak rüştünü ispat etmiştir. Örgüt 1968-1982 sürecinde ise kaynak mobilizasyonunda yetkin başarılar göstermiş genç kuşakların katılımını sağlamakta başarılı olmuştur. O kadar ki, özellikle Lübnan sürecinde Avrupa'dan, Latin Amerika'dan, Japonya'ya kadar örgüte yönelik uluslararası katılımlar da olmuştur. Öte yandan I. İntifada'nın patlak verdiği 1987 yılından itibaren de kaynak mobilizasyonunda ilk aksamalar başlamıştır.

El-Fetih ve FKÖ ilk olarak 1974 yılında rasyonel seçim tercihinin kullanma yoluna gitmiştir. Öte yandan, el-Fetih ve FKÖ Reddiye Cephesi tarafından dirençle karşılaşmış ve başarısız olmuştur. Filistinliler, bu başarısızlığın bedeli Lübnan İç Savaşı sırasında önce Suriye sonra da İsrail karşısında ağır kayıplar vermiştir. Zira 1974 yılında iki devletli çözüm yaklaşımı kabul görmeyince el-Fetih ve FKÖ önce iç savaş ortamının içine çekilmiştir. İç savaş sürecinde gerilim arttıkça Suriye önce bölgesel çıkarlarına öncelik vermiş, Lübnan'ı işgal etmiş, ardından da Filistinli mültecilere karşı tavrı almıştır. Bu durum hem Suriye hem de Şii Emel örgütüyle çatışmaya girmiş olan FKÖ'nün Lübnan bölgesindeki diğer aktörlerle ilişkilerini de kontrol edemediğinin göstergesidir. En sonunda, el-Fetih ve FKÖ 1982 yılında Lübnan topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. Filistin mücadelesi içinde ikinci rasyonel

seçim kullanma teşebbüsü 1988 yılında 408 numaralı bildirinin yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir ama özellikle ABD ve İsrail'in bu jestin karşısında pozitif adım atmaması karşısında örgütün söz konusu teşebbüsü işlevsiz kalmıştır. el-Fetih ve FKÖ daha sonra hem 1991 yılında Madrid sürecine katılarak hem de 1993 yılında Oslo Anlaşmaları'nı imzalayarak rasyonel seçim seçeneğinde ısrar etmiştir Öte yandan bu ısrar örgütsel zayıflamayı da beraber getirmiştir. Bu bağlamda, HAMAS kendi rasyonel seçim tercihini kullandığı zaman el-Fetih ve FKÖ'nün tersine halk nezdinde daha da fazla sempati toplamayı başarmıştır. İlk önce on senelik ateşkes ilan eden HAMAS 1967 sınırları konusundaki tercihi halka bırakarak kendi pozisyonunu risk altına sokmamayı başarmıştır.

İsrail devletinin kuruluş süreci ve farklı Siyonist akımların yaklaşım farkları irdelendiğinde genel anlamda Siyonist ideoloji kendisini Filistin topraklarının asli sahibi saymaktadır. Siyonizm, bu bağlamdaki argümanını II. Dünya Savaşı'nın da öncesindeki yaşanmış soykırımlar tarihine dayandırmaktadır. Öte yandan Siyasal Siyonistlerle Revizyonistlerin yaklaşımı arasında bazı farklar vardır.

Siyasal Siyonistler göç dalgalarının örgütlenmesi, yerleşimlerin kurulması, dayanışma kooperatiflerinin (kibutz) yaygınlaştırılması yolunu benimserken Likud Partisi'nin kurucu kadroları arasında yer almış olan Revizyonist akım daha yayılcı bir yaklaşım içinde olmuş, Eretz İsrail'in (Büyük İsrail) savunuculuğunu yapmıştır. Bu yaklaşım farkı daha sonraki bölümlerde de ele aldığımız barış süreçlerinde de belirleyici olmuştur. İşçi Partisi liderliği kademeli olarak toprak karşılığı barış ilkesini benimserken Likud, bağımsız Filistin fikrine mesafe koymuştur. Aralarında nüanslar olsa da hem Likud hem de İşçi Partisi milliyetçi vurgulara yaslanmaktadır. İşçi Partisi her ne kadar 1990'lı yıllarda toprak karşılığı barış ilkesini benimsemiş gibi gözükse de özellikle de Oslo Anlaşmaları döneminde başbakan olan İzak Rabin'in ölümünden sonra kademeli olarak bu sloganı gerçeğe dönüştürmek konusunda gönülsüz olmuştur. Bu durumun genel sebebi İsrail halkı nezdinde de bu milliyetçi çizginin içselleştirilmiş olmasıdır. Bu noktada, özellikle asker kökenli bürokratların İsrail siyaseti üzerindeki ağırlığını da dikkate almak gerekir. Zira, asker kökenli olmayan bireylerin İsrail siyasi partileri içinde çok da fazla yükselme şansı yoktur.

El-Fetih ve FKÖ'nün kuruluş ve yükseliş döneminde ana felsefesi 1967 Savaşı'ndan sonra Sudan Hartum'da toplanan Arap Birliği Zirvesi'nde şekillenen "Üç Hayır" sloganı etrafında şekillenmiştir. "Üç Hayır"ın açılımı İsrail'i tanımaya hayır, İsrail ile müzakereye hayır, İsrail ile barışa hayır olmuştur. "Üç Hayır" sloganının İsrail'in işgal ettiği topraklardan

çekilene kadar geçerliliğini koruyacağı varsayılmıştır. 1967 Arap Birliği Zirvesi tekrar hatırlandığında, o dönemde özellikle Mısır'a ait Sina Yarımadası ve Suriye'ye ait Golan Tepelerinin de işgal altında olduğunu dikkate almak gerekir. FKÖ, prensip olarak çok uzun yıllar boyunca bu "Üç Hayır" sloganına sadık kalmıştır. Günümüzde İsrail sadece Mısır bölgesindeki işgalini sonlandırmıştır. Hem Filistin toprakları hem de Suriye toprakları hâlâ İsrail işgali altındadır.

Öte yandan, 1980'li yıllardan itibaren el-Fetih ve FKÖ için artık "Üç Hayır" sloganı işlevini kaybetmiştir. 1988 yılından itibaren, el-Fetih ve FKÖ İsrail'in var olma hakkını tanımaktadır ve İsrail devletiyle barış aramaktadır. Bunun temel sebeplerinden biri de el-Fetih ve FKÖ'nün seksenli yıllardan itibaren irtifa kaybetmeye başlaması olmuştur. Bu gerilemenin iki temel sebebi bulunmaktadır. İlk olarak, 1980'li yıllardan itibaren bölgede İslami hareketlerin gücü kademeli olarak artmıştır. İkinci olarak, 1982 yılından itibaren Arap coğrafyasını terk etmek zorunda kalmış olan bir el-Fetih ve FKÖ'nün I. İntifada üzerinde ne kadar kontrol sahibi olabildiği tartışma konusudur.

El-Fetih ve FKÖ'nün Arap topraklarını neden terk etmek zorunda kaldığı tamamen ayrı bir analiz konusudur. İlk olarak, Ürdün'de özünde bir şemsiye örgüt olan FKÖ bölgede kaynak mobilizasyonu sağlarken ideolojik farkları doğru yönetememiştir. Bu yüzden diğer fraksiyonların, Ürdün devletine karşı çok erken tavır almasını engelle(ye)memiştir. Lübnan'da ise özellikle LUH' un desteğini kazanmış olan FKÖ bölgede ciddi bir güç kazanmıştır. Bazı uzmanlar el-Fetih ve FKÖ'nün devlet içinde devlet kurduğunu iddia etmiştir. Bu dönemde örgüt Şii Emel örgütüyle de karşı karşıya gelmiştir. Lübnan'da hem FKÖ'nün hem de diğer fraksiyonların eylemleri İsrail'in giderek sertleşmesine yol açmıştır. İsrail hem Lübnan'ı işgal etmiş hem de daha şahin politikalara başvurmak için zemin bulabilmiştir.

Yükseliş döneminde başta Arap dünyası olmak üzere uluslararası kamuoyu desteğini elde etmiş olan Filistin toplumsal hareketi yıllar içinde giderek yalnızlaşmıştır. Başta Mısır, Suriye ve Ürdün olmak üzere bölgedeki diğer Arap devletleri kendi meşruiyet söylemlerini Filistin sorunu üzerinden kurmuşlardır. Söz konusu devletler çeşitli dönemlerde Filistinlilere maddi, manevi yardımlarda da bulunmuşlardır. Öte yandan, uzun vadede hiçbiri İsrail'le daimi bir çatışma ortamına girmek istememiştir. Başta Suriye ve Ürdün olmak üzere birçok ülke de Filistin hareketini kendi kontrolü altına alamayınca el-Fetih ve FKÖ'ye karşı tavır almıştır. Mısır'da Cemal Abdünnâsır'ın ölümünün ardından Suriye'nin de el-Fetih ve FKÖ'ye karşı tavır alması kademeli olarak bu örgütlerin Arap topraklarını terk etmesini zorunlu

kılmıştır. Bu durum söz konusu toplumsal hareketin gerileme dönemine girmesine sebep olan faktörler arasında sayılmaktadır. Bölgedeki Arap devletleri uzun vadede İsrail'i karşlarına almaktan kaçınmak için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Özellikle Lübnan İç Savaşı dönemindeki Suriye'nin değişen tavrı bu minvalde açıklanabilir. Öte yandan, FKÖ yine de son ana kadar Arap devletleriyle ilişkileri koparmamaya özen göstermiştir. Hareketin bu hassasiyetine rağmen Arap devletlerinin bu örgütlere yönelik desteği sınırlı kalmıştır. Bu durum karşısında el-Fetih ve FKÖ'nün sürpriz bir atılım yaparak Körfez Savaşı döneminde Irak devletine yönelik desteği uluslararası kamuoyuna yönelik itibarını sarsmış, giderek daha da fazla izole olmasına sebebiyet vermiştir.

El-Fetih ve FKÖ 1988 yılından itibaren 1960'lardaki "Üç Hayır" sloganından rasyonel seçim tercihini kullanmaya çalışan ve barış arayan bir örgüt olmaya doğru evrilmiştir. Zira, İsrail işgali devam ettikçe hem örgüt için hem de Filistin halkı için koşullar her geçen gün ağırlaşmaya başlamıştır. 1948 yılından itibaren Ortadoğu'nun çeşitli bölgelerine yayılmış olan mülteci nüfusu giderek katlanmıştır. 1948 yılından itibaren özellikle Ürdün, Gazze, Batı Şeria ve Lübnan bölgelerinde bulunan kamplara 1967 savaşıdan sonra da büyük bir mülteci akını olmuştur. Savaş öncesinde 1,6 milyon olan mülteci nüfusu 2,7 milyona kadar çıkmıştır. 2010 yılı itibariyle de toplam mülteci nüfusu 5 milyona yaklaşmıştır. Günümüzde ise, özerk Filistin yönetimi bünyesinde 2,5 milyon Filistinli yaşamaktadır. Bununla beraber yurtdışında mülteci olarak yaşayan Filistinli nüfusun da beş milyona yaklaştığı tahmin edilmektedir. İşgal altındaki topraklardaki yaşam koşulları her geçen gün daha da ağırlaşmıştır. 1993 yılında Oslo Anlaşması imzalandıktan sonra kurulmuş olan Filistin yönetimi büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. 1993 ve 1995 yılları arasında henüz barış müzakereleri devam ederken dahi İsrail vatandaşlarına ait yeni yerleşimler kurulmasına devam edilmiştir. Bu arada, özellikle HAMAS saldırılarından dolayı İsrail devleti çok sayıda geçiş noktasını Filistinlilere kapatmıştır. Filistinliler bu yüzden çalışma hayatından kısıtlanmış, ekonomik durum işgal döneminden bile daha kötü hale gelmiştir. HAMAS saldırıları kademeli olarak arttıkça bu sefer Filistin Yönetiminin de İsrail'in polisliğini yapar hale gelmesi zihinleri daha da fazla bulandırmıştır. Son olarak, Oslo Anlaşmaları uyarınca 1999 yılında resmîyet kazanması gereken Filistin devleti hâlâ bir resmîyet kazanamamıştır.

Bu yüzden, el-Fetih ve FKÖ'nün tekrar eski itibarını kazanabilmesi için İsrail Filistin krizine tatminkâr bir çözüm bulması gerekmektedir. Özellikle Filistin halkı tarafından kabul edilebilecek yegâne çözümün de resmi bağımsız Filistin devletinin kurulması olacağı aşikârdır. El-Fetih ve FKÖ'nün bu hedefi gerçekleştirebilmesi için ilk etapta HAMAS

örgütüyle bir uzlaşma sağlaması gerekecektir. Bu uzlaşmanın öncü adımları atılmaya başlanmıştır. 2011 yılında HAMAS, FKÖ çatısı altına katılmayı kabul etmiştir.

Bu bağlamda artık bu iki örgütünün Filistin-İsrail barışı için el ele vereceği öngörülebilir. En önemli sorunlar sınırların belirlenmesi, mültecilerin dönüş hakkı ve Kudüs'ün statüsü olacaktır. Sınırlar açısından, FKÖ çatısı altına girmiş olan bir HAMAS'ın 1967 sınırlarına itiraz etmeyeceği öngörülebilir. Oslo süreci tekrar hatırlandığında, geri dönüş hakkı konusunda FKÖ'nün ne kadar ısrarcı olacağı da bir soru işareti olarak kalacaktır. Kudüs konusunda ise iki örgütün ortak tavır alacağını varsaydığımız şartlarda dahi uluslararası kamuoyunun Kudüs'ü Filistin yönetimine verip vermeyeceği büyük bir soru işaretidir.

El-Fetih ve FKÖ'nün bağımsız Filistin'i kurma becerisinin bir ölçüsü de uluslararası dinamikler olacaktır. Filistin sorununu esas etkileyen iki önemli dinamik ABD ve İsrail olacaktır. Burada eğer seçimleri ikinci defa kazanırsa Barack Obama'nın Filistin'e yönelik tavrının ne olacağı belirleyici olacaktır. İsrail bu konudaki statükocu tavrını değiştireceği yönünde çok fazla umut vermemektedir. Bu yüzden esas sorun ABD'nin İsrail'i adım atmaya zorlayıp zorlamayacağı olacaktır. Özellikle 1990'ların başında olduğu gibi bölgesel istikrar isteyecek olan ABD'nin Clinton döneminde olduğu gibi tekrar bir yumuşak güç olarak ortaya çıkacağı ve İsrail'i daha fazla adım atmaya zorlayacağı öngörülebilir.

İsrail Filistin kriziyle ilgili en belirleyici değişkenlerden biri de İsrail ülkesinin tavrı olacaktır. Buradaki en büyük sorunlardan biri İsrail siyasetinin katı, keskin, milliyetçi yapısının nasıl aşılabileceği olacaktır. Bu konudaki en sürpriz girişimlerden İsrail'in spekülasyona açık liderlerinden biri olan Ariel Şaron tarafından yapılmıştır. Ariel Şaron İsrail ile Filistin arasında barışı tesis edebilmek iddiasıyla 2005 yılında Likud'dan ayrılarak Kadima Partisi'ni kurmuştur.

Öte yandan, 2006 yılında İsrail'in Lübnan'a yönelik saldırısı ve 2009'da Gazze'ye yönelik saldırısı bu umutları tekrar boşa çıkarmıştır. İsrail'deki mevcut siyasi yapıyı aşmak yeni aydın kuşaklara düşecektir. Bu kuşağın yetişmesine dair ilk emarelerden biri de Yahudi kökenli "Yeni Tarihçiler" grubudur. Bizim tezimize de kaynaklık eden Norman Finkelstein, Avi Shlaim, Benny Morris ve Ilan Pappé bu anlamda ilk öncüler sayılabilir. Söz konusu edilen bu tarihçiler, İsrail, Siyonist hareket ve Filistin tarihine yönelik alternatif yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Öte yandan, yeni kuşakların bu alternatif yaklaşımları desteklemesi zaman alacaktır.

Arap dünyasında ise 2010 yılında başlayan Arap Baharı'nın yankıları hâlâ devam etmektedir. Arap Baharı'nın etkisini ilk gösterdiği ülke olan Tunus'tan başlayarak Mısır ve Suriye'de de İslami hareketler giderek güç kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda, HAMAS'a desteğin artması bir sürpriz olmayacaktır. El-Fetih ve FKÖ'nün eski gücünü geri kazanabilmesi ise silahlı hareketi tekrar nasıl kurgulayacağından ziyade dışarıda bölgesel dinamikler, içeride HAMAS ile ilişkileri arasında nasıl bir denge gözetileceğine bağlıdır. Zira, Fetih'in geleceği büyük ölçüde resmi Filistin devletinin geleceğine bağlıdır.

EKLER

Ek 1: FİLİSTİN ULUSAL BİLDİRGESİ:

Filistin Ulusal Konseyi Kararları

01-17 Temmuz 1968

Madde 1: Filistin Arap Filistin halkının anavatanı değil, Arap vatanı bölünmez bir parçasıdır ve Filistin halkı da Arap ulusunun bir parçasıdır.

Madde 2: Filistin, İngiliz mandası döneminde de sınırları ile bölünmez bir toprak birimi olmuştur.

Madde 3: Filistin Arap halkı vatanları üstünde yasal haklara sahiptirler ve tamamen kendi istek ve iradesiyle uygun olarak ülkeyi bağımsızlığına kavuşturmak sonra kendi kaderini belirleme hakkına sahiptir.

Madde 4: Filistin kimliği, kan bağıyla ebeveynlerden çocuklara aktarılır. Siyonist işgali ve Filistin Arap halkının dağılmış, kuşatılmış olması bu gerçeği değiştiremez.

Madde 5: Filistinliler 1947 yılına kadar, tahliye edilmiş olsunlar ya da olmasınlar, Filistinli Arap vatandaşıdır. Filistin'in içinde ya da dışında olsun bu tarihten sonra Filistinli bir babadan doğmuş herkes Filistinlidir.

Madde 6: Normalde Siyonist işgalinin başladığı tarihe kadar Filistin'de ikamet etmiş olan Yahudiler Filistinli kabul edilecektir.

Madde 7: Filistin ile maddi, manevi, tarihsel bağlantısı olan bir Filistin toplumu vardır. Bu tartışılmaz bir gerçektir. Arap devrimi yolu için Filistinli bireyleri kazandırmak ulusal bir görevdir. Ülkesiyle aşına olan her Filistinli için gereken maddi, manevi her türlü bilgi ve eğitim imkanı seferber edilmelidir. O Filistinli silahlı mücadeleyi ve onun vatan geri kazanmak ve özgürlük getirmek için servetini ve hayatını feda etmeye hazır olmalıdır.

Madde 8: Tarihin bu aşamasında Filistin halkı Filistin'in kurtuluşu için bir vatani mücadele vermektedir Filistin ulusal güçler arasında çatışmalar ikincil sorunlardır. Temel çatışma Filistin Arap halkı tarafından siyonizm ve emperyalizm ile yapılan mücadeledir. Bu çatışma uğruna ikincil çatışmalara son verilmelidir. Bu temelde Filistin kitleleri, ne olursa

olsun ulusal vatan veya diaspora (muhacir) olup olmadığına bakmaksızın hem örgütler hem de birey olarak Filistin'in kurtuluşu için silahlı mücadele yoluyla mücadele veriyoruz.

Madde 9: Silahlı mücadele Filistin'in kurtuluşu için tek yoldur. Bu sadece bir taktik bir aşama değil genel bir stratejidir. Filistin Arap halkı silahlı mücadeleyi sürdürmek ve ülkelerinin ve onların dönüş kurtuluş için silahlı bir halk devrimi için çalışmaya mutlak azim ve kararlı olmak iddiasını taşır . Ayrıca Filistin halkı Filistin'de normal bir yaşam haklarını savunmak ve self-determinasyon ve egemenlik haklarını da savunur.

Madde 10: Komando eylemleri Filistin halk kurtuluş savaşı çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu savaşın yayılması, kapsayıcı olmayı, Filistinlilerin yaygın eğitim hamlelerini, bunların örgütlenmesini ve Filistinli silahlı devrimine dahil olmasını gerektirir. Devrimin devamı ve tırmanışı sonucunda zafere ulaşılması için zamanda Filistin halkının farklı gruplar ve Arap kitleler arasında ulusal mücadele için birlik sağlanması da gerekir.

Madde 11: Ulusal birlik, ulusal seferberlik ve kurtuluş Filistinlilerin üç mottosu olacaktır.

Madde 12: Filistin halkı Arap birliğine inanır. Bu hedefe ulaşılması yönünde onların mücadelesinin bugünkü aşamasında, katkıda bulunmak için paylarına düşeni yapmalıdırlar ancak, Filistinli kimliğini korumak ve bu kimliklerin bilinçlerini eritebilecek veya bozabilecek herhangi bir plana karşı çıkmalıdırlar.

Madde 13: Filistin'in Arap birliği ve kurtuluşu birbirini tamamlayan iki amaçtır. Herhangi bir amaçtan birine ulaşılması diğerine ulaşılmasını da kolaylaştırır. Böylece, Arap birliği, Filistin'in kurtuluşuna neden olur. Filistin'in kurtuluşu da Arap birliğinin tamamlanmasına yol açar. Her iki tarafın da görevi diğerinin hedefinin gerçekleşebilmesi doğrultusunda çalışmaktır.

Madde 14: Arap ulusunun ve aslında Arap varlığının kendisinin kaderi, Filistin davasının kaderine bağlıdır. Bu karşılıklı dayanışmayla Arap ulusu Filistin'in özgürleşmesi için çaba göstermektedir. Filistin halkı bu kutsal (kavmi) hedefin gerçekleştirilmesinde öncü rol oynamaktadır.

Madde 15: Bir Arap bakış açısından Filistin'in kurtuluşu, ulusal (kavmi) görevidir ve Arap vatanına yönelik Siyonist ve emperyalist saldırganlığı püskürtmek için çalışır ve Filistin'de siyonizmin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Bunun mutlak sorumluluğu

Arap ulusunun - halklar ve hükümetler –ile üzerine öncü Filistin Arap halkı düşmektedir. Buna göre, Arap ulusunun tüm askeri, insani, ahlaki ve manevi yetenekleri Filistin'in kurtuluş savaşına Filistin halkı ile beraber aktif olarak katılmak için seferber olmalıdır. Bu, özellik Filistinli silahlı devrim aşamasında, her türlü insan, malzeme ve insan desteğinin sunulması ve onların vatani kurtarana kadar onların evrim liderliği rolünün devamını sağlayacak araç ve imkanların teminini kapsar.

Madde 16: Filistin'in kurtuluşu, manevi açıdan ayrımcılık yapmadan, sırayla ülkenin dini mabetler ve ibadet ve tüm ziyaret özgürlüğünü garanti altına alacak ve huzur, bir atmosfer ile Kutsal Topraklarda ırk, renk, dil, ya da din ayrımı gözetmeksizin sağlayacak. Buna göre, Filistin halkı, dünyadaki tüm manevi güçlerden her türlü desteği umutla beklemektedir.

Madde 17: Filistin'in kurtuluşu insani açıdan, Filistinli bireylerinin onuru, gururu ve özgürlük geri kazanmasını sağlayacaktır. Buna göre Filistin Arap halkı, insan ve dünya onun özgürlük onuruna inanan herkesin desteğini beklemektedir.

Madde 18: Uluslararası bakış açısıyla Filistin'in kurtuluşu, bir öz savunma eylemidir. Buna göre Filistin halkı, özgürlüksever ve barışsever Filistinlilerin meşru haklarını savunan ve kendi kaderini tayin hakkına sahip çıkan, Filistinlilerin huzur ve güvenliği sağlamak için yaptıklarına ve halkın özgürce ağımsızlığını yaşamasını destek veren herkesle dostluk kurma arzusundadır.

Madde 19: Onlar, 1947 yılında Filistin'in bölünmesine ve İsrail devletinin kurulmasına Filistin halkının iradesine aykırı olduğu için ve Birleşmiş Milletler Şartı, self-determinasyon hakkı somutlaşan ilkelerle çeliştiği için her koşulda karşıdır.

Madde 20: Balfour Deklarasyonu, Filistin Mandası ve onlara dayalı olan her şeyi hükümsüz ve geçersiz sayılır. Filistin ile Yahudilerinin Filistin'e yönelik tarihsel ve dini bağlarına yönelik iddialar gerçek dışıdır iddiaları tarihin gerçekleri ve devlet neyin gerçek anlayışı ile uyumsuz. Yahudilik bir milliyet değil, dindir. Yahudiler, kendi bir kimliğe sahip tek ulus değil, ait oldukları ülkelerin vatandaşlarıdır.

Madde 21: Arap Filistin halkı, Filistinli silahlı devrim hareketi vasıtasıyla kendini ifade eder. Filistin halkı, Filistin'in tamamının kurtuluşu yerine ikame edilen tüm çözümleri

ve Filistin sorununun tasfiyesine yönelik önerileri, ya da uluslar arası hale getirilmesini reddeder.

Madde 22: Siyonizm organik uluslararası emperyalizmle ilişkili ve dünyadaki tüm özgürlükçü ve ilerici hareketlere karşı antagonistik yaklaşan bir siyasi harekettir. Irkçı, fanatik, saldırgan yayılcı bir doğası ve sömürgeci emelleri, faşist yöntemleri vardır İsrail, Siyonist hareketin bir aracı ve dünya emperyalist güçlerinin Arap anavatanının ortasına Ara ulusunun birlik , bağımsızlık ve ilerlemesini kırmak için yerleştirdiği stratejik bir üstür.

İsrail, Orta Doğu ve tüm dünyada tehdit karşılıklı barış için bir tehdit kaynağıdır. Filistin'in kurtuluşuyla Siyonist ve emperyalist varlık yok edilecek ve Orta Doğu'da barışın kurulmasına katkı sağlanacak. Bu yüzden Filistin halkının tüm ilerici ve barışçı güçlerin destek için bekliyoruz ve bağılıkları ve inançlarına bakılmaksızın, hepsini Filistin halkının vatanlarına kurtuluşu için haklı mücadelesinde tüm yardım ve destek vermeye çağırıyoruz.

Madde 23: Güvenlik ve barış talebinin yanı sıra hak ve adalet talebi, tüm devletlerin, halklar arasındaki dostane ilişkileri kurulabilmesi ve amacıyla, kendi anavatanlarında yaşayan vatandaşlarının bağılığını güvence altına alabilmek amacıyla Siyonizmi gayri meşru bir hareket olarak kabul etmesini ve faaliyetlerini yasaklamasını gerektirir

Madde 24: Filistin halkın adalet ilkelerine, özgürlük, egemenlik, kendi kaderini tayin hakkı, insan onuruna ve tüm halkların bu hakları hayata geçirebilme özgürlüğüne inanır.

Madde 25: Bu Yönerge ve onun ilkelerinin hedeflerinin gerçekleştirilmesi için, Filistin Kurtuluş Örgütü bu Örgütün Anayasası uyarınca Filistin'in kurtuluşu rolünü üstlenecek.

Madde 26: Filistin Kurtuluş Örgütü, Filistin devrimci güçlerin temsilcisi mücadelesinde - anavatanı almak, kurtarmak, geri dönüş ve kendi kaderini tayin hakkını kullanma , Filistin davası için gereken her düzeyde Filistinli Arap halk hareketine karşı tüm askeri, siyasi ve mali alanlarda ve aynı zamanda Araplar arası ve uluslararası düzeyde sorumludur

Madde 27: Filistin Kurtuluş Örgütü her biri kendi potansiyeline göre, tüm Arap devletleri ile işbirliği yapar ve kurtuluş savaşının gereksinimleri ışığında Arap devletlerine karşı tarafsız bir politika benimseyecek. FKÖ, bu bağlamda Herhangi bir Arap devletinin iç işlerine müdahale etmeyecek.

Madde 28: Filistin Arap halkı kendi ulusal (Vatanseverlik) devrim gerçekliğini ve bağımsızlığını savunmaktadır ve her türlü müdahale, vesayet, ve tabiyeti reddeder.

Madde 29: Filistin halkı yurtlarını kurtarmak ve almak için temel ve gerçek yasal haklara sahiptir. Filistin halkı bütün devletler ve güçlere karşı tutumlarını karşılıklılık temelinde ve devrim hedeflerini yerine getirebilme temelinde belirler.

Madde 30: Filistin Arap halkının kurtuluş savaşında yer alan savaşçı ve taşıyıcılar bir halk ordusunun çekirdeğidir ve Filistin halkının kazanımları için koruyucu bir güç olacaktır.

Madde 31: Örgütün bağlılık yemini ve bir marşı ve bir bayrağı olacaktır. Tüm bunlar özel düzenlemeler uyarınca karara bağlanacaktır.

Madde 32: Filistin Kurtuluş Örgütü Anayasası olarak bilinen edilecektir düzenlemeler, bu Şart'ın ekinde verilecektir. Anayasa örgütün organ ve kuruluşlarının yükümlüklerini ve yetilerinin düzenleme tarzını ortaya koyacaktır .

Madde 33: Bu bildirge, Filistin Kurtuluş Örgütü Ulusal Kongresi'nde toplam üye üçte iki çoğunlukla bu amaçla toplanmış özel bir oturumda tadil edilemez bir şekilde kabul edilmiştir.

Kaynak: <http://www.mideastweb.org/>

Ek 2: BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN 242 NUMARALI KARARI

22 KASIM 1967

Güvenlik Konseyi,

Ortadoğu'daki ciddi durumla ilgili endişesinin devam ettiğini ifade ederek,

Savaş yoluyla toprak elde edinilmesinin kabul edilemeyeceğini ve bölgedeki her devletin güvenlik içinde yaşayabilmesi için kalıcı ve adil bir barış yolunda çalışmanın gerekliliğini vurgulayarak,

Bütün üye ülkelerin Birleşmiş Milletler sözleşmesini kabul ederek Sözleşmenin 2. Maddesiyle uyumlu davranma yükümlülüğüne girmiş olduklarını kuvvetle vurgulayarak,

1. Sözleşmenin ilkelerinin tam olarak uygulanabilmesinin aşağıdaki ilkelerin yerine getirilmesini de içeren adil ve kalıcı bir barışın Ortadoğu'da oluşturulmasını gerektirdiğini belirtir:

- i) Son çatışmada işgal edilen topraklardan İsrail silahlı kuvvetlerinin çekilmesi;
- ii) Bütün iddiaların ve kavgacı tutumun son erdirilmesi, bölgedeki her devletin egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığıyla, güven ve barış içinde yaşama hakkının kabulü ve tehdit ve kuvvet kullanımından korunmuş karşı tarafça tanınmış sınırlarına saygı duyulması ve bu durumun onaylanması;

2. Ayrıca aşağıdaki zorunlulukları da belirtir:

- a) Bölgedeki uluslar arası sularda denizciliğin serbestliğinin güvence altına alınması,
- b) Mülteci sorununa adil bir çözüm bulunması,

c) Bölgedeki her devletin, askerden arındırılmış bölgeler oluşturulması önlemleri de dahil, toprakların dokunulmazlığının ve siyasi bağımsızlıklarının güvence altına alınması,

3. Genel Sekreter'den anlaşmaların sağlanması ve bu kararın hükümleri ve ilkeleriyle uyumlu bir çözümün kabul edilmesi ve barışın kurulması çabalarına yardımcı olmak üzere Ortadoğu'ya bir Birleşmiş Milletler Temsilcisi'nin atanmasını ister,

4. Genel Sekreter'den özel temsilcinin çabalarındaki gelişmelerle ilgili bir raporu mümkün olduğu kadar kısa bir sürede Güvenlik Konseyi'ne ulaştırmasını ister.

1382. toplantıda oybirliğiyle kabul edilmiştir. ³⁴⁵

---

³⁴⁵Ribhi Halloum (Abu Firas), Belgelerle Filistin Dün Bugün Yarın, Alan Yayıncılık, 1989, İstanbul, s.287

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abu Sharif, Bassam *Arafat and The Dream of Palestine An Insider's Account*, New York, Palgrave Mcmillan, 2009.

Abu Şerif, Bassam ve Uzi Mahnaimi, *Ateşle Sınandılar*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1995.

Aburish Said K, *Bay Filistin Arafat*, Ankara, Elips Kitap, 2008.

Arı, Tayyar, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.

Armaoğlu, Fahir, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.

Baroud, Ramzy, *My Father Was A Freedom Fighter: Gaza's Untold Story*, New York, Pluto Press, 2010.

Becker, Jillian, *The PLO The Rise and Fall of Palestine Liberation Organization*, New York, St Martins Press, 1984.

Boran, Yıldırım, *Geçmişten Günümüze Filistin Direniş Hareketi El-Fetih ve Hamas*, İstanbul, Mep Kitap, 2006.

Bryne, Rex, *Sanctuary and Survival: The PLO in Lebanon*, Londra, Westview Press, 1990.

Ciment, James, *Palestine Israel: The Long Conflict*, New York, Facts On File Inc, 1997.

Çandar, Cengiz, *Direnen Filistin*, İstanbul, May Yayınları, 1976.

Çandar, Cengiz, *Tarihle Randevu (Beyrut'un Ateş Çemberinde FKÖ)*, İstanbul, Yalçın Yayınları, 1984.

Cleveland, William L., *Modern Ortadoğu Tarihi*, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008

Çubukçu, Mete, *Bizim Filistin Bir Direnişin Tarihçesi*, İstanbul, Metis Yayınları, 2002.

Çubukçu, Mete, *Ortadoğu'nun Yeniden İşgali*, İstanbul, Kalkedon Yayıncılık, 2006.

- Eker, Gülşah, *İsrail'in Siyasal Sistem Yapısı ve Siyasal Partileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Esra Hatipoğlu, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2005.
- Finkelstein, Norman, *Image and Reality of the Israel-Palestine Conflict*, Londra, Verso, 2003.
- Fisk, Robert, *Büyük Medeniyet Savaşı: Ortadoğu'nun Fethi*, İstanbul, İthaki Yayınları, 2011.
- Halloum, Ribhi (Abu Firas), *Belgelerle Filistin Dün Bugün Yarın*, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1989.
- Kapeliouk, Amnon, *Yenilmez Arafat*, Ankara, İmge Kitabevi, 2008.
- Kapeliouk, Amnon, *Sabra & Chatila Inquiry Into A Massacre*, Washington, Association of Arab-American University Graduates, 1984.
- Karaman, M. Lütfullah, *Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu*, İstanbul, İz Yayıncılık, 1991.
- Karsh, Efraim, *Arafat's War: The Man and His Battle For Israeli Conquest*, New York, Grove Press, 2003.
- Khalidi, Rashid, *The Iron Cage: The Story of Palestinian Struggle For Statehood*, Boston, Beacon Press 2007.
- Kimmerling, Baruch & Joel S. Migdal, *The Palestinian People*, Londra, Harvard University Press, 2003.
- Koç, Malike Bileydi, *İsrail Devleti'nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948-2006*, İstanbul, Günizi Yayıncılık, 2006.
- Koskas, Marco, *Yaşayan Bir Efsane Arafat*, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1998.
- Laqueur, Walter, *The History of Zionism*, New York, Taurisparke Paperbacks, 2003.
- Mazlum İbrahim, *İsrail Siyasal Yaşamının Temel Dinamikleri*, Fulya Atacan, *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2004.
- Morris, Benny, *Righteous Victims A History of The Zionist Arab Conflict 1881-2001*, New York, Vintage, 2001.

- Nassar, Jamal, *The Palestine Liberation Organization From Armed Struggle To The Declaration of Independence*, New York, Preager, 1991.
- Odeh, B.J, *Lübnan'da İç Savaş*, İstanbul, Belge Yayınları, 1985.
- Pappe, Ilan, *A History of Modern Palestine*, New York, Cambridge University Press, 2009.
- Pappe, Ilan *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Oxford, Oneworld, 2006.
- Peretz, Don, *Intifada The Palestinian Uprising*, Colorado, Westview Press, 1990.
- Reinhart, Tanya, *The Roadmap to Nowhere: Israel Palestine Since 2003*, Londra, Verso, 2006.
- Safty, Adel, *Might Over Right*, South Street, Garnet Publishing, 2009.
- Said, Edward, *Filistin'in Sorunu*, İstanbul, Pınar Yayınları, 1985.
- Said, Edward, *Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası*, İstanbul, Agora Yayınları,2005.
- Said Edward, *Yeni Binyılda Filistin Sorunu*, İstanbul, Aram Yayınları, 2004.
- Sand, Shlomo, *The Invention of Jewish People*, Londra, Verso, 2009.
- Sayigh, Yezid, *Armed Struggle and The Search For State The Palestinian National Movement 1949-1993*, Oxford, The Institue For Palestinian Studies, 1997.
- Schanzer, Jonathan, *HAMAS vs. Fatah; The Struggle For Palestine*, New York, Palgrave MacMillan, 2008.
- Shlaim, Avi, *The Iron Wall Israel and The Arab World*, New York, Norton, 2001.
- Wiktorowicz, Quintan, *Islamic Activism: A Social Movement Theory Approach*, Indiana, Indiana University Press, 2004.

Makaleler

- Abu-Amr Ziad, "HAMAS: A Historical and Political Background", *Journal of Palestine Studies*, Vol. XXII, No. 4 (Summer 1993), s. 5-19.

- Bueno de Mesquita Ethan -Eric S. Dickson, "The Propaganda of The Deed: Terrorism, Counterterrorism and Mobilization", *American Journal of Political Science*, Vol. 51, No.2 (April 2007), s.364-381.
- Chandler, Jennifer, "The Explanatory Value of Social Movement Theory", *Strategic Insights*, Volume IV, Issue 5 (May 2005), s.1-10
- Galili, Ziva, "Importing Soviet Political Culture to Palestine", *The Journal of Israeli History*, Vol. 24, No. 1, (March 2005), s. 1-33.
- Hechter, Michael, Debra Friedman ve Malka Appelbaum, "A Theory of Ethnic Collective Action", *International Migration Review*, Vol. 16, No. 2, *Special Issue: Theory and Methods in Migration and Ethnic Research* (Summer, 1982), s. 412-434.
- Hilal, Jamil, "PLO Institutions: The Challenge Ahead", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 23, No. 1 (Autumn 1993), s. 46-60.
- Jenkins, J. Craig, "Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements", *Annual Review of Sociology*, Vol. 9 (1983), s. 527-553.
- Khalidi, Rashid, "The Palestinians in Lebanon: Social Repercussions of Israel's Invasion", *Middle East Journal*, Vol. 38, No. 2 (Spring 1984), s. 255-266
- Khawaja, Marwan "Resource Mobilization, Hardship, and Popular Collective Action in the West Bank", *Social Forces*, Vol. 73, No. 1 (September 1994),s.191-220.
- Krammer, Arnold, "Soviet Motives in the Partition of Palestine, 1947-48", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 2, No. 2, (1973) s. 102-119.
- Salim, Yaqub, "The United States and the Arab-Israeli Conflict, 1947 to the Present", *OAH Magazine of History*,(May 2006), s.13-17.
- Shahid Leila, "The Sabra and Shatila Massacres: Eye-Witness Reports", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 32, No. 1 (Autumn 2002), s.36-58
- Malone, Linda A, "The Kahan Report, Ariel Sharon and the Sabra-Shatilla Massacres in Lebanon: Responsibility Under International Law for Massacres of Civilian Populations". *Faculty Publications*, Paper No: 587 (1985), s.373-433

Mattar, Philip, “Mufti Of Jerusalem”, *The Middle East Journal*, Volume 42, No. 2, (Spring 1988), s. 227-240.

Matityahu, Mintz, “Ben-Gurion and the Soviet Union's Involvement in the Effort to Establish a Jewish State in Palestine”, *Journal of Israeli History*, Vol. 26, No. 1, (March 2007), s. 67-78.

Mc Beath, Gerald A. , “Political Behavior of Ethnic Leaders”, *Comparative Politics*, Vol. 10, No. 3, (April 1978), s. 393-417.

Mohamad, Husam, “Palestinian Politics on The Move: From Revolution To Peace and Statehood”, *University of Central Oklahoma Nationalism & Ethnic Politics*, Vol.7, No.3, (Autumn 2001), s.46-76.

Osamah, Khalil, “Pax Americana: The United States, the Palestinians, and the Peace Process”, 1948-2008, *The New Centennial Review*, Vol. 8, No 2, (2008), s.1-41.

Romani, Maurice M., “The Sephardi Factor in Isareli Politics”, *Middle East Journal*, Vol. 42, No. 3, (Summer 1988), s. 423-435.

Salem, Walid, “Palestinian Contemporary Political Performance: A Bitter Harvest”, *Palestine Israel Journal*, Vol 15, No. 1 & 2, (2008), s. 70-77.

Schiff, Ze’ev, “Fifty Years of Israeli Security”, *Middle East Journal*, Vol. 53, No.3, (Summer 1999), s. 434-442.

Shlaim, Avi, “The Likud in Power The Historiography of Revisionist Zionism”, *Israel Studies*, Vol. 1, Issue 2, (Fall 1996), s. 278-293.

İnternet Kaynakları

<http://www.al-bab.com/arab/docs/pal/pal4.htm> 408

<http://www.merip.org>

<http://www.mfa.gov.il>

<http://www.mideastweb.org/>

<http://www.nd.edu/~rwilliam/xsoc530/collectivebehav.html>

<http://news.bbc.co.uk>

<http://www.unrwa.org>

<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3409548,00.html>